

met die dubbele opdrag: om aan u 'n hartelike broedergroet oor te bring, en tewens, om die bestaande bande te verstewig.

Dit is vir ons van biezondere betekenis om hierdie groet te kan overbring op 'n Sinode van die Gereformeerde Kerke in Nederland, wat juis in *Amsterdam* byeen is. Immers hier lê in die geskiedenis die band tussen u en ons. In sy openingsrede is deur die Voorsitter van die Roepende Kerkeraad, die Gereformeerde Kerk van Amsterdam genoem die Moederkerk van die Gereformeerde Kerke in Nederland, met verwysing na die gebeurtenisse van 1834, 1886 en 1892. Ons wil nog verder teruggaan in die geskiedenis nl. na 1652, en die Geref. Kerk van Amsterdam ook noem die Moederkerk van die Gereformeerde Kerk van Suid Afrika. Vanaf 1652 — of liever 1665, toe die eerste Kerk in S. A. gestig is — tot teën die einde van die 18e Eeu, het de Kerk in S. A. geval onder die Klassis Amsterdam. Die Klassis Amsterdam het dus één gemeente gehad op 'n afstand van 6000 myl hiervandaan, nl. die Geref. Kerk van Kaapstad. Selfs toe die dogterkerk, 100 jaar na die stigting, gemeen het dat sy tot mondigheid gekom het, en dat sy bevoeg was haar eie belange te kan begin behartig is deur die Klassis hier 'n besluit geneem dat die jaarlikse Algemeene Kerkvergadering in S. A. moes beëindig word. — So kort is die band gehou. Dit is die historiese eenheid tussen die Gereformeerde Kerk van S. A. en die Gereformeerde Kerke in Nederland.

Amsterdam, waar ons tans die groet mag oorbring vorm die skakel.

Deur die staatkundige ontwikkelings by die oorgang van die 18e tot die 19e Eeu is hierdie uitwendige eenheid verbreek, maar, om die diepere eenheid na vore te bring. Toe die Gereformeerde Kerk in Suid Afrika omgeskep is tot 'n Staats inrigting, 'n formasie na die Model — nie „wat op die Berg getoon is”, maar van die Afgrond, die Revolusie, het dit ook daar weer gekom tot 'n Reformasie. Uit u midde het die man gekom wat hierin die leiding geneem het, Ds Dirk Postma, die her-stigter van die *Gereformeerde Kerke* in Suid-Afrika. Tans kyk ons nie meer terug na 1652, maar na 1859, om die band te sien. Die band tussen u en ons is: gehoorsaamheid aan Christus onse Koning, en aan sy Woord. Daaraan was ons met u gehoorsaam, en wil ons gehoorsaam bly, nie alleen vir die Konfessie, maar ook vir die Organisasie van ons Kerke. Die bestaan van die Gereformeerde Kerk in Suid Afrika is nie 'n saak van Konserwatisme nie. Dan sou daar ook weer 'n afstand, wat altyd groter word, moet ontstaan tussen ons en u, by wie daar nie alleen 'n handhawing is van die grondslae van die verlede nie, maar ook duidelik merkbaar is: Progressie. Die voortbestaan van 'n Gereformeerde Kerk in Suid Afrika is 'n voortgaande protes teën die oorspronklike deformasie, althans teën die oorblyfsels daarvan in 'n vreemde Sinodale organisasie. As die Gereformeerde Kerke, *wat in Suid Afrika is* bring ons u die groet, maar, dit stel ons ook voor 'n vraag. Is die onderhoud van 'n gereelde Korrespondensie, en is 'n groet wat van tyd tot tyd oor en weer gebring word 'n genoegsame uitdrukking van die eenheid tussen ons?

Ons groet u met die hoop en verwagting dat ons Kerkelike eenheid ook nog sy uitdrukking sal kry in 'n *Sinode*, waarin „Kerke” sal bymekaar kom oor nasionale en taalgrense heen — Kerke, wat *enerlei bely*, maar uit die Belydenis die Konsekvensie trek vir die Organisasie, en dus ook *enerlei georganiseer is*.

Met die bede, dat die Here onse God u mag vervul met Kennis en Wysheid om voort te bou aan die mure van sy Kerk.

BIJLAGE VII.
Art. 30.

TOESPRAAK van rev. E. F. J. van Halsema.

*Hooggeachte voorzitter,
Hooggeleerde, weleerwaarde en eerwaarde broeders.*

De „Christian Reformed Church of North America”, in synode vergaderd te Grand Rapids, Michigan, van 10 tot 27 Juni 1936, heeft mij opgedragen u haar groeten te doen toekomen. Op den lastbrief, dien ik uw deputaten heb overhandigd, luidt de officieele opdracht: „to bear fraternal greetings to your reverend assembly. With the prayer that grace, mercy and peace may be multiplied to you and to Gods Zion everywhere”. Bij dezen kwijt ik mij van deze taak. In naam van de zusterkerk in Noord-Amerika, die zoo nauw aan uw

kerken verbonden is door banden des bloeds en des geestes, heb ik de eer u te groeten en uiting te geven aan den wensch en bede, dat de Koning der kerk u bij den voortduur mag zegenen en een zegen doe zijn. Hij make u voorspoedig in uw synodalen arbeid en doe dezen gedijen tot de eer Zijns naams en de komst Zijns koninkrijks.

Vrede zij in uw vesting, welvaart in uw paleizen.

Dat de kerk, die mij afvaardigde, deze boodschap aan mij toevertrouwde, is mij een oorzaak van groote blijdschap en diepe dankbaarheid. Voor mij zijn de gereformeerde kerken geen onbekenden. Het is in deze kerken, dat mijn vader, ds G. van Halsema, nu emeritus predikant, een 43-tal jaren het Woord mocht bedienen. Het is in deze kerken, dat mijn broeder, ds B. van Halsema, tot op heden het evangelie mag verkondigen. Het is in deze kerken, dat een drietal andere broeders een ambt bekleeden, terwijl niet weinigen harer leden tot mijn bloedverwanten behooren. In deze kerken is het, dat ik gedoopt werd, weide vond in de zonnige dagen der jeugd en belijdenis deed van mijn geloof. Word ik nu geroepen u op officieele wijze toe te spreken, houdt u zich er van verzekerd, dat ik zulks doe met een warm hart voor uw kerken. Zeg ik dit, dan word ik niet uitsluitend persoonlijk, want ik sta in mijn gevoelens niet alleen. In de banden, die mij binden, schuilt kerkelijke symboliek. Het hart van de Christian reformed church klopt sterk voor de zusterkerken, in wier midden ik nu sta.

Het heeft op onze laatstgehouden synode teleurstelling verwekt, dat geen afgevaardigde uit uw midden de zusterkerk in Noord Amerika met een bezoek vereerde. Terwijl in de laatste jaren steeds één onzer op uw synode tegenwoordig was, was uw plaats aan de tafel der buitenlandsche afgevaardigden ten onzent, sinds 1932, ledig. Noch in 1934, noch in 1936, stak één uwer den Oceaan over. Was onze blijdschap groot, een afgevaardigde van de Christelijke gereformeerde kerk in Nederland op onze laatste synode te zien, het zou dubbele vreugd geweest zijn, indien ook een vertegenwoordiger uwer kerken, die immers volle zusterkerken zijn, in ons midden ware geweest. We spreken de hoop uit, dat de toekomst ons in dezen verblijden mag. De behoefte aan elkander wordt in dezen tijd van verwarring en onrust gevoeld. Met het langzaam verdwijnen van de Nederlandsche taal in ons midden schijnt het des te noodiger te zijn, een levend contact met uw kerken te onderhouden. Nemen we in aanmerking, dat het snelverkeer toeneemt, waardoor de afstanden zoo klein worden, dat de Vereenigde Staten in een vijftig uur kunnen worden bereikt en zien wij, dat de wereld het nieuwste en beste op het gebied van transport en communicatie in haar dienst stelt, laten dan zusterkerken niet achter staan om, zelfs meer dan vroeger het geval was, elkander te bezoeken, aan te moedigen en te steunen in den gemeenschappelijken strijd. De volle kerken ten onzent, wanneer één uwer afgevaardigden in ons midden optreedt, de belangstelling waarmee hun advies ter synode wordt ontvangen, de Nederlandsche boeken en bladen die nog onder ons worden gelezen, bewijzen, dat onze belangstelling in de gereformeerde kerken nog niet is verdwenen en dat een bezoek uit Nederland hoog wordt gewaardeerd.

Uw kerken liggen ons na aan het hart.

En niet zonder reden.

Immers, in Nederland kwam de gereformeerde belijdenis tot breede en diepe ontwikkeling. Daar leven namen van grootmeesters op gereformeerd gebied. Daar woont een volk, doorkneet in de beginselen. Daar kwam de gereformeerde gedachte tot uiting in de levensopenbaring op allerlei terrein. Daar strijdt een leger van honderdduizenden, één in geest en streven, elkander steunend en be-moedigend. Wel zijn ook daar anti-gereformeerde stroomingen en verscherpte tegenstellingen, maar men woont dicht bij elkaar, men kan zijn invloed als een gereformeerd volk laten gelden, men is sterk in en met elkander. Wij, in Amerika, begrijpen maar al te goed, dat contact met zulk een volk heilzame vruchten brengt. Ook in Amerika trachten wij gereformeerd te zijn en te blijven. Maar dat gaat in dat land zoo veel te moeilijker. We wonen niet dicht bij elkaar. We zijn verspreid over een oppervlakte met afmetingen, die meer Europeesch dan Nederlandsch zijn. Een groep onzer kerken woont in het Oosten des lands; een duizend mijl verder, in Michigan, vindt ge het centrum onzer kerk, terwijl de westersche tak verspreid ligt over verschillende staten en een gedeelte van Canada, een oppervlakte van meer dan 2000 mijlen in lengte en breedte. Waren de toestanden nu zoo goed mogelijk, dan zou het nog moeilijk zijn, vanwege afstand en numerieke kleinheid, om voeling met elkander te houden en een zoutend zout te zijn in onze omgeving. Hoeveel te moeilijker wordt het niet, als we te worstelen hebben met allerlei machten, die niet bevorderlijk zijn aan de ontwikkeling van het gereformeerde leven.

Want zulke machten zijn er.

Het is natuurlijk onmogelijk om u hier een eenigszins volledig beeld te geven van de tegenwoordige Amerikaansche wereld, in het midden waarvan ook onze kerk zich een plaats, al is die maar klein, heeft weten te veroveren. Toch willen we met enkele pennestreken de hoofdlijnen er van aangeven. We spreken dan niet van de vele, wat we mogen noemen, afwijkingen naar rechts, zooals het chiliasme; dat, wat zich aandient als „undenominationalism”; de vele secten, die een schrijver aanleiding gaven een boek te betitelen „Confusion of Tongues”, maar we stippen even aan de afwijkingen naar links, die den Bijbel niet meer beschouwen als het onfeilbare Woord des Heeren. Katheder en kansel spannen saam tegen het waarachtig heil van 's Heeren kerk. Theologen en filosofen staan op aan alle kanten en vertellen u, dat de oude theologie heeft afgedaan. Soms is men nog vol bewondering voor een oud en stoer geslacht, dat zijn huis bouwde op de rots van het Woord, maar het geheim van die levenskracht wil men niet meer. Niet alleen staat de politieke, economische en sociale wereld in het teeken van verandering, ook de godsdienstige, theologische en kerkelijke. Men zoekt naar waarheid. Men bouwt systemen. Men bouwt gewaagde hypothesen op de nieuwste vondsten in laboratorium en kliniek. Men spreekt van een nieuwe moraal. Men wil iets anders. De nadruk moet verschoven! Te lang heeft men den klemtoon gelegd op de persoonlijke verhouding tot God. Het sociale leven moet tot zijn recht komen. Te lang heeft men zich het koninkrijk Gods voorgesteld als iets toekomstigs, als iets dat in de verre toekomst door de catastrofe van Christus' komst ten volle zou worden ingeluid. De stad Gods moet op deze aarde worden gebouwd. De strijd moet worden aangeboden tegen armoede en ongerechtigheid, tegen oorlog en concurrentie in het volkerenleven. Gezag zoekt men, maar dan de autoriteit der rede en der ervaring in plaats van het gezag der Heilige Schrift. De Bijbel is een boek, niet meer *het boek*. Er is meer belangstelling voor de eeuwen der rotsen, dan voor de Rots der eeuwen. De Christelijke godsdienst moet ook zijn bijdrage leveren voor het syncretisme der toekomst. Het religieus humanisme predikt de algenoegzaamheid van den mensch. De mensch staat in het middelpunt. Hij bepaalt wat goed is. Hij geeft de lijnen aan. Hij droomt zich een gouden eeuw. Hij zal den weg wijzen, die daarhenen leidt. De „social gospel” is het nieuwe evangelie. Voor de gevolgen der zonde biedt het zijn natuurlijke geneesmiddelen. Van het boven-natuurlijk middel, om de zonde zelf weg te nemen, gewaagt dat evangelie niet. Naturalisme en positivisme vermeten zich de Schriftuurlijke levensbeschouwing te verdringen. Men is gereed om het Calvinisme in een museum van oudheden bij te zetten. Wonderen worden weggeredeneerd. Het gebed wordt van zijn kracht beroofd. De bloed-theologie heeft afgedaan. Zonde en schuld zijn ontzenuwde begrippen. Het Godsbegrip krijgt een plaats in het raam van het eindige. Het pessimisme van den Ouden Bijbel moet wijken voor het optimisme van een Nieuwen.

Vergilius Ferm in zijn, een viertal jaren geleden verschenen werk, „Contemporary American Theology”, geeft ons een beeld van vooraanstaande Amerikaansche Theologen. We lezen van Benjamin Wisner Bacon, van Yale, vertaler van Wildeboer's Kanon des Ouden Verbonds, man van de Hoogere Critiek; van Douglas Clyde Macintosh, eveneens van Yale, die het Calvinisme „a form of theological reaction” noemt; van Albert Cornelius Knudson, van Boston, die zegt, dat de autoriteit opeischende theologie tot het verleden behoort; van Rufus Jones, den mysticus; van Walter M. Horton, die weinig heil ziet in het leeren der heilswaarden; van Shirley Jackson Case, die zegt, dat we alleen gelooven moeten, wat we in het licht van eigen ervaring en kennen noodig oordeelen en dat „if the 'queen of the sciences' is to retain her throne in these days of theological revolutions, dictatorships, democracies, or anarchies, she must learn to respect the interests, the experiences, and the will of her subjects”. Het geheele veld der Amerikaansche theologie wordt overzichtelijk beschreven door Henry Nelson Wieman en Bernard Eugene Meland in hun, dit jaar verschenen werk, „American Philosophies of Religion”. Naar hun meaning teekenen zich op het huidig Amerikaansch theologisch veld duidelijk vier richtingen af, die van het supra-naturalisme, het idealisme, het romanticisme en het naturalisme; richtingen, die het zwaartepunt leggen in de openbaring Gods, in de Rede, in de Ervaring, of wel in de door de wetenschap aan het licht gebrachte feiten.

Nu kan men veelal dankbaar constateeren, dat er een zoeken, een vragen is naar God, naar iets dat boven het laag-vloersche materialisme uitgaat, maar daar moet, helaas, aan worden toegevoegd, dat dat zoeken en vragen meestal aan de Schrift voorbijgaat of daarvan den waren zin miskent.

Uit deze enkele gegevens zal het u duidelijk zijn, dat het milieu van de huidige Amerikaansche theologie, in de toonaangevende kringen, nu niet bepaald gunstig is voor de ontwikkeling van het gereformeerde leven. Koude winden waaien over het land. Zorg moet besteed aan den gereformeerden hof, zal hij niet verwilderen.

Deze zorg roept om gemeenschap met gereformeerde broeders!

Deze zorg roept om gemeenschap met de gereformeerde kerken in Nederland!

Deze zorg roept om gemeenschap met kerken in Amerika, die gereformeerd zijn in belijden en leven!

Dit laatste ook.

De Christian reformed church staat in Amerika gelukkig niet alleen in het vasthouden aan de gereformeerde waarheid. Er zijn ook nog andere kerken, die vasthouden aan den Bijbel naar gereformeerde opvatting.

Nog zijn er duizenden die hun knieën niet voor den modernen Baäl gebogen hebben. Kwam nog niet kort geleden, in Juni van dit jaar, in Philadelphia tot openbaring de Presbyterian church of America, die met beide voeten staat op de Westminster'sche geloofsbelijdenis en het hare wil doen om de gereformeerde theologie opnieuw te doen bloeien? Klinken de woorden van prof. dr J. Gresham Machen, voorzitter van de eerste synode der nieuwe groep, u niet tegen als gereformeerde taal, wanneer hij zegt: „Wij gronden onze hoop niet op groote getallen of op rijkdom, maar op de uitermate groote en dierbare beloften Gods. Indien onze tegenstanders ons verachten, omdat wij maar klein zijn, denken wij aan de woorden der Schrift: 'Bij den Heere is geen verhindering om te verlossen door velen of weinigen'. Mochten wij soms diep ontmoedigd worden door gebrek aan stoffelijke goederen, dan zeggen wij weer met de woorden der Schrift: 'Niet door macht, niet door geweld, maar door mijn Geest, zegt de Heere der heirscharen?'". Stemt het u niet tot blijdschap, wanneer hij en zijn medestrijders openlijk verklaren, dat de Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments het Woord Gods zijn, de eenige onfeilbare regel van geloof en leven; dat de Westminster Confessie en Catechismi een systeem der waarheid ontvouwen dat naar de Schrift is, en dat de beginselen der Presbyteriaansche kerkregeering in het Woord van God zijn vervat? Doet het uw hart niet goed uit den mond van dezen leider te hooren: „Consistent christianity is the easiest christianity. And consistent christianity — the only thoroughly Biblical christianity — is found in the Reformed faith”? Is het niet bemoedigend, dat er in verschillende kringen belangstelling ontwaakt voor specifiek gereformeerde leerstukken, dat werken van dr A. Kuyper en andere gereformeerde theologen in het Engelsch worden vertaald en aftrek vinden?

De Christian reformed church, al is ze op zich zelf een nachthutje in den Amerikaanschen kerkelijken komkommerhof, gaat dan ook moedig voorwaarts, bouwende en bewarende het erfdeel der vaders, gesteund in de wetenschap, dat in Amerika en daarbuiten anderen arbeiden aan de muren van het gereformeerde Sion.

Ten slotte zij het mij vergund, gewag te maken van enkele bijzonderheden aangaande de kerk, die ik hier vertegenwoordig.

Van haar geschiedenis zal ik weinig zeggen. Laat me volstaan te memoreeren, dat onze kerkengroep ontstaan is in 1857; dat alle provincies in Nederland en ook Duitsche grensgemeenten bewoners hebben afgestaan aan haar ledental; dat ze, klein begonnen, door worsteling en strijd is staande gebleven en nu tot een schare van 24.000 gezinnen, meer dan 100.000 zielen, gewassen is. Haar Theologische School te Grand Rapids, Michigan, heeft 6 hoogleraren en een 40 profetenzonen. Haar Calvin College telt een 350 studenten. Haar predikantental steeg tot 275. Afscheiding en Doleantie hebben haar invloed laten gelden en werden dan ook ten onzent met enthousiasme herdacht. We hebben 15 classes, over het geheele land verspreid, van classis Hudson, om en bij het metropolisch centrum aan de Oostkust, tot classis Californië, waar citroen en sinaasappel rijpen. De meeste kerken onzer groep worden gevonden in den staat Michigan. Maar alle kerken, hoezeer ook verspreid, oefenen onderling classicaal en synodaal verband. Voortaan zullen, naar het jongste synodaal besluit, de kerken elk jaar, in plaats van om de twee jaar, in generale synode vergaderen.

In al onze kerken wordt de Heidelberg'sche Catechismus behandeld. Liturgie en orde van eeredienst zijn nagenoeg gelijk aan de uwe. In de meeste kerken worden diensten gehouden in beide talen, de Nederlandsche en Engelsche taal. Gaandeweg krijgt de taal des lands de overhand. Dit blijkt wel zeer duidelijk uit het aantal lezers onzer twee kerkelijke bladen. *De Wachter*, langen tijd ons leidend kerkelijk orgaan, telt nu ongeveer één derde van de 14.000 abonné's van *The Banner*, een blad dat uitsluitend in het Engelsch geredigeerd wordt. Ook

verschijnen de Acta Synodi de laatste jaren nagenoeg geheel in Engelsch gewaad.

Sinds onze afgevaardigde, dr Henry Beets, in 1933, op de synode van Middelburg u één en ander over ons meedeelde, had ons kerkelijk leven een min of meer geregeld verloop. Nog altijd laat de crisis zich gevoelen in het Amerikaansche leven. Toch zijn er teekenen van opleving. Economisch schijnt er eenige verbetering te zijn. De gaven voor Gods koninkrijk, een tijd lang in dalende lijn, nemen over 't algemeen weer toe. Wel zijn er streken waar de oogst is mislukt en waar de industriële toestand weinig rooskleurig is; wel vinden velen in staatssteun hun eenige bron van bestaan, toch gaan we met moed voorwaarts. Er is een activiteit, die den opbouw der kerk beoogt. Voor verbetering van het catechetisch onderwijs heeft men een open oog. De Zondagschool tracht men met vaste hand te houden in het rechte spoor. Het vereenigingsleven ontvangt bijzondere aandacht. De Christelijke School geniet officieelen, kerkelijken, moreelen steun. Door het geheele land hebben we een honderdtal vrije Christelijke scholen. In Juni antwoordde de synode op een desbetreffende vraag, dat de kerkeraden, naar artikel XLI der Kerkenorde, alle geoorloofde middelen hebben aan te wenden om het oprichten en onderhouden van vrije Christelijke scholen te bevorderen.

De zending wordt niet vergeten. In de laatste jaren is de evangelisatie met kracht ter hand genomen. Het neo-paganisme legt op velen beslag. De blijde boodschap wordt in vele steden en dorpen uitgedragen in heg en steg. Ook de Joden worden bearbeid. In Paterson en Chicago hebben we zendingsposten onder de verlorene schapen van het huis Israëls.

Onder de Indianen heeft onze kerk een uitgebreid zendingsterrein en zelfs in China werd de kruisbanier geplant en wordt het evangelie des kruises gepredikt. In Zuid-Amerika gaat de arbeid, in medewerking met uw kerken, voort. Moest, helaas, één onzer predikanten aldaar worden afgezet, een andere, ds W. V. Muller, kon naar Carambehy, Brazilië, worden gezonden.

De Christelijke barmhartigheid, buiten het institutair kerkelijke leven, vindt ook haar beoefening. Kwam deze tak van Christelijken arbeid in Nederland tot hoogen bloei, in ons land hebben we twee inrichtingen voor de Christelijke verpleging van krankzinnigen, bij Paterson, N.J., en Grand Rapids, Michigan. In „Bethesda" nabij Denver, Colorado, ontvangen tuberculoselijders Christelijke verzorging.

Het lot der immigranten en zeelieden ligt onze kerk ook na aan het hart. In Hoboken, N.J., vlak tegenover de pier van de Holland-Amerika Lijn, staat, aan 334 River st., het Hollandsch Zeemans-Huis, waar, reeds gedurende vijftien twintig jaar, aan immigranten en zeelieden een gastvrij onderdak wordt verschaft en de behulpzame hand wordt geboden, een arbeid van groot belang voor de kerken in Nederland en Amerika. De geestelijke werkzaamheden staan onder leiding van ds A. H. Kort, 310 Hudson st., Hoboken, N.J. Vergun mij uw aandacht bij vernieuwing op deze inrichting te vestigen. Steun haar met gebed en gave. Zei onlangs één der Nederlandsche predikanten niet, dat dit tehuis zijn geld dubbel waard was?

Wat ons kerkgezag aangaat, het boek door de synode van 1934 goedgekeurd, de „Psalter-Hymnal", is nu bij vele onzer kerken in gebruik. Het bevat de 150 Psalmen Davids en daarnevens 140 gezangen, die vrij algemeen gebruikt worden en aanvankelijk voldoening geven. In het nieuwe boek vindt men welbekende wijzen van de schoone Nederlandsche psalmen terug. Ook daarin wordt de band aan het land der vaderen bewaard.

De Christian reformed church heeft ook getoond, dat ze behoefte heeft aan de gemeenschap met broeders van hetzelfde huis. Niet alleen in de afvaardiging, meermalen, van broeders naar uw synode, maar ook in het zoeken van gemeenschap met de Christelijke gereformeerde kerk in Nederland. Onze synode besloot in 1934 ds I. van Dellen te zenden naar de synode van de Christelijke gereformeerde kerk, die dat jaar in Utrecht samenkwam, met het doel om in nadere relatie tot elkander te treden. Op onze synode, in Juni j.l. gehouden, was ds H. Janssen, als afgevaardigde van de Christelijke gereformeerde kerk in Nederland, tegenwoordig, met het verzoek „om met elkander in die correspondentie te treden zooals die voorheen tusschen de Christelijke gereformeerde kerk in uw land en mijn land bestond". Onze synode was daartoe op zekere voorwaarden wel geneigd, maar verklaarde uitdrukkelijk, dat de Christian reformed church, door het zoeken van zulke correspondentie, zich niet uitspreekt over de verhouding die er bestaat tusschen de Christelijke gereformeerde kerk in Nederland en de gereformeerde kerken in Nederland, noch over haar eigen verhouding tot de gereformeerde kerken. Wat de synode deed, was uiting geven aan haar gewillig-

heid en begeerte in dezen. Moge die begeerte binnen korten tijd worden vervuld en er toe leiden, dat broeders mogen zien meer wat hen samenbindt en minder wat hen verdeelt, opdat in dien weg het eenheidsfront van broeders van hetzelfde huis mag worden versterkt.

De arbeid blijft. Maar de arbeiders gaan. Het is opmerkelijk, hoe in de laatste jaren tal van oud-strijders werden afgelost. Werden in Nederland de professoren Lindeboom, Bouwman en Hoekstra tot hooger dienst geroepen, in Amerika gingen de ook in Nederland welbekende professoren W. Heyns en F. M. ten Hoor naar hun eeuwig huis. Nieuwe krachten staan gereed de oude te vervangen. Jonge mannen maken zich gereed om te arbeiden in den wijngaard. Tot op dezen zomer konden al onze kandidaten een arbeidsveld ontvangen, grootendeels door de bemiddeling van het „Emergency Committee”, dat arbeidskracht en arbeidsveld tezamen bracht, daartoe in staat gesteld door collecten in de kerken gehouden.

We arbeiden voort. Met troffel en zwaard. De vijand ligt buiten de poort. En nu zei ik nog niets van den vijand binnen de poort. Die sloop ook onze veste binnen. Allerlei symptonen verraden zijn tegenwoordigheid. Steeds moet worden teruggeroepen tot de Wet en de Getuigenis. Steeds moet de hand in eigen boezem. Aan het ecclesia reformata moet worden toegevoegd: ecclesia reformanda. Maar hoe we dan ook van onze zwakheid en gebreken bewust zijn, er is een strijdend pogen om bij de zuiverheid der leer en de heiligheid des levens te blijven. Besloot de jongste synode niet, één der predikanten, tegen wiens onderwijs bezwaren waren ingebracht, te vragen om een nadere verklaring van zijn gevoelens te geven? Kwam deze synode niet tot een besluit inzake een echtscheidingskwesitie, na een grondige bespreking, die 24 jaren in beslag nam en waarin ook uw gewaardeerd advies een belangrijke plaats innam? Deed dezelfde synode geen getuigenis naar de kerken uitgaan inzake geboorte-beperking „met het oog op de toenemende verzinnelijking van het huwelijk in onzen tijd, de gestadige afneming van geboorten niet alleen in de wereld in 't algemeen, maar ook in de kerk van Jezus Christus en de onrustbarende algemeenheid van practijken, welke ingaan tegen de ordinantiën Gods en die het Christelijk ideaal van het huwelijk en het ouderschap schenden”?

Maar ik moet eindigen.

Dat de gereformeerde kerken mogen bloeien. Dat de wetenschappelijke vruchten harer voormannen, die tot in Amerika, ja, tot in Korea, Japan en andere deelen der wereld worden gesmaakt, de kerk van Jezus Christus bij den voortduur ten goede komen. Dat in haar boezem, tot op den dag van Jezus' komst, wone „solid learning and vital piety”.

Laat ons, in Oost en West, arbeiden naar het voorbeeld op den berg getoond.

Tot volmaking der heiligen.

Tot opbouw van het lichaam van Christus.

Behoudende de eenheid in de gemeenschap des Heiligen Geestes.

Broeders, u groet de zusterkerk aan de andere zijde van den Atlantischen Oceaan.

U groet de Christian Reformed Church.

De God des vredes zij met u.

BIJLAGE VIII.
Art. 30.

BEANTWOORDING door mr A. J. L. van Beeck
Calkoen.

Het is waarlijk geen phrase wanneer ik zeg, dat ik het een bijzonder voorrecht acht namens onze gereformeerde kerken in Nederland een woord te mogen spreken tot de vertegenwoordigers van de gereformeerde kerken in Noord-Amerika en Zuid-Afrika.

Broeders, uw tegenwoordigheid hier is van diepe, van wijd-strekkende beteekenis. Zij spreekt ons van wat in het verleden de kracht was, maar wijst ook heen naar wat de saambindende kracht is te midden van een verscheurde wereld.

Verleden tijden. En dan komt er in ons hart een blij gevoel van gerecht-

vaardigden trots. Gelukkig, dat we althans op het verleden roem mogen dragen zonder dat ons eigengerechtigheid wordt verweten. Gerechvaardigde trots, zoowel nationaal als kerkelijk. Is er één land zooals Nederland vanwaar zulk een kracht is uitgegaan tot het planten van nieuw leven in andere werelddelen? Ons kleine volk heeft misschien in absoluten, zeker in relatieven zin in Noord Amerika en in Zuid Afrika meer tot stand doen komen dan eenige groote natie in welke overzeesche gewesten ook.

En dit is nu onze roem, de roem, dien we nederleggen aan de voetbank van den troon des Allerhoogsten. Want deze gedachte toch leeft bij ons voor alles, dat wat tot stand kwam alleen daardoor z'n krachten kon uitdragen, omdat het zijn zegen zocht en vasten steun vond in het geloof, dat God is de Souverein, wien te gehoorzamen, zoo individueel als nationaal de grootste en rijkste weldaad is en blijft voor de gansche aarde. Voor de gansche aarde. Maar uit het gansche menschelijke geslacht riep God in Zijn verkiezende genade tot die gehoorzaamheid een klein volk, dat hij bekwaamde tot groote daden.

Het gaat echter niet alleen bij de banden tusschen u en ons om de traditiën van een roemrijk verleden. Er is veel meer. We mogen met groote blijdschap constateeren, dat bij de kerken in Noord Amerika en in Zuid Afrika het ernstige streven blijkt te blijven vasthouden aan het van de vaderen overgeleverde. En we weten ook, dat er in uw kerken datzelfde leven is als bij ons, dat naar het beginsel voert tot ernstigen strijd voor de banier der waarheid, dat er is een open oog voor de diepere beteekenis van de gereformeerde beginselen en een zoeken te kennen en raadplegen van dezelfde litteratuur.

Zoo zijn de banden, die ons binden, stamverwantschap, taal-gemeenschap, broederbanden, geheiligd door den band des geloofs in het profetische woord, dat zeer vast is.

In dat woord dat ook bewaarheid werd, broeders, aan uw voorgeslacht, dat als Abraham uittoog naar de plaats, die zij als erfdeel ontvangen zouden.

Zij vertrouwden hun lot en leven toe aan broze schepen, die wind en golven moesten bekampen. Wij hebben door de techniek leeren heerschen over de werken van Gods handen, ook over lucht en water, golven en afstanden. Maar op de volkenzee hebben wij met u te kampen den zoo zwaren kamp tegen de geestelijke boosheden in de lucht. Daarin make onze Heere Jezus Christus ons samen getrouw. Ons is de verantwoordelijkheid. Hem de zege.

BIJLAGE IX.

Art. 34.

RAPPORT inzake het voorstel van ds J. H. Jonker tot wijziging van artikel LXIX K.O. (agendum B VII).

Aan uw commissie I werd praeadvies gevraagd over een brief van ds J. H. Jonker te Werkendam (vermeld in het agendum uwer vergadering onder B VII).

Uw commissie is van oordeel, dat verandering van de woorden: „de 150 psalmen” in artikel LXIX der Kerkenordening in: „de psalmen Davids”, om gelijke benoeming te hebben met artikel 4 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, wellicht goed te verdedigen zou zijn, maar toch niet van zooveel beteekenis kan zijn, dat daartoe wijziging der Kerkenordening gewenscht zou zijn, aangezien de gebruikte benoeming vooral niet minder duidelijk is dan die in de Belijdenis.

Wat voorts aangaat de door hem gewenschte invoeging van het woord „alleen” vóór „de psalmen”, wil uw commissie opmerken, dat zijn argumenten, alsof bij de weglating de indruk gewekt is, dat de gezangen gelijkgesteld worden met de psalmen en dat het gebruik der gezangen even gebiedend is voorgeschreven als het gebruik der psalmen, van gelijke kracht waren tegen de vroegere redactie, waar op het woord „alleen” in eenvoudige naast-elkaar-stelling volgden de 150 psalmen Davids, de Tien geboden enz.; de toevoeging van het woord „alleen” zou dus denzelfden indruk blijven vestigen bij herstel der oude redactie. Evenmin als vroeger de naast-elkaar-stelling van psalmen en eenige gezangen aanleiding tot moeilijkheden gaf, behoeft dat ook bij de nieuwe redactie het geval te zijn; waarom zulk een onnoodige wijziging niet gewenscht is.

Als ds Jonker meent, dat de toevoeging van het woord „alléén” het bezwaar zou wegnemen, dat de psalmen door de gezangen zullen worden verdrongen en dat deze gezangen den weg zouden moeten banen voor nog meer gezangen, wil het uw commissie voorkomen, dat dit toch niet te denken is, omdat die verdringing moeilijk geschieden kan bij zulk een klein aantal gezangen en de weg tot meer gezangen door geen woordje kan worden afgesloten, maar alleen te voorkomen zou zijn door op Gods Woord gegronde uitwerping van alle gezangen, wat zeker wel niemand kan willen.

En eindelijk, als ds Jonker voorstelt na de woorden: „de 150 psalmen” in te voegen „terwijl het in de vrijheid der kerken zal staan de eenige gezangen te gebruiken of na te laten”, acht uw commissie het niet gewenscht, terug te komen op de hierover door de synode van Middelburg genomen beslissing, (Acta, artikel 150), omdat de synode van Middelburg terecht het gebruik der gezangen niet wilde maken tot een strijdpunt in de plaatselijke kerkeraden; maar is zij van oordeel, dat de practijk in onze kerken wel zeer duidelijk heeft geleerd, dat de toepassing van artikel LXIX der Kerkenordering geen moeilijkheden gaf bij de oude gezangen en daarom evenmin behoeft te geven bij de nieuwe gezangen, waar het gebruik altijd is overgelaten aan den voorganger in de openbare godsdienstoefeningen, die geacht mag worden met wijsheid en zoo noodig in overleg met zijn kerkeraad dat gebruik te regelen; waarbij uw commissie ten overvloede wel wil uitspreken, dat het haars inziens nooit de bedoeling van artikel LXIX der Kerkenordering is geweest, dat het „zullen” der nieuwe redactie een andere beteekenis zou hebben dan het „zullen alleen” der oude redactie, zoodat van een bijzondere verplichting tot het gebruik van de eenige gezangen niet gesproken kan worden.

Om deze redenen stelt uw commissie voor: [volgt in artikel 34].

N. DUURSEMA, *rappporteur*.

BIJLAGE X.
Art. 35.

RAPPORT inzake een bezwaar tegen het formulier tot bevestiging van ouderlingen en diakenen (agendum B VIII).

In handen van uw commissie is gesteld een schrijven van zr H. van Heerde, Assendorperdijk 80, Zwolle, die van oordeel is dat met het woord *gemeente* in Matth. 18 : 17 de geheele gemeente is bedoeld, terwijl het in het formulier tot bevestiging van ouderlingen en diakenen genomen wordt van degenen, die de gemeente regeeren.

Uw commissie is van oordeel, dat dit bezwaarschrift, hoewel niet blijkt, dat het op mindere kerkelijke vergaderingen is geweest, wèl ontvankelijk is, omdat het een formulier betreft, dat aan al onze kerken behoort.

Wat de zaak zelf aangaat, merkt uw commissie op, dat Matth. 18 : 17 in het Grieksch het woord *ecclesia* is gebruikt, een woord, dat bepaald de onder het ambt georganiseerde gemeente aanduidt (zie Jak. 5 : 14; Hand. 14 : 23 enz.); gelijk trouwens op profaan gebied *ecclesia* beteekent, wat Bauer, Wörterbuch s.v. noemt: die *Versammlung* als die *ordnungsmässige berufene politische Gemeinde*, Hand. 19 : 39. Waar nu verder uit het Nieuwe Testament genoegzaam blijkt, dat de oefening der tucht aan de ambtsdragers is toevertrouwd en waar Matth. 18 zelf een tegenstelling wordt gemaakt tusschen de behandeling van de zaak met enkele personen en die met de gemeente, daar oordeelt uw commissie, dat in het bevestigingsformulier terecht Matth. 18 : 17 op de ambtsdragers wordt betrokken. Men bedenke bovendien, dat de Statenvertalers, ongetwijfeld uit anti-Roomsche beweegredenen het woord *ecclesia* door *gemeente* hebben vertaald, maar dat bijna op alle plaatsen de vertaling *kerk* beter ware geweest.

Uw commissie stelt u voor aan zr Van Heerde te antwoorden: [volgt in art. 35].

F. W. GROSHEIDE, *rappporteur*.

BIJLAGE XI.
Art. 36.RAPPORT inzake een bezwaar tegen het huwelijks-
formulier (agendum K e 4).

In handen van uw commissie is gesteld een bezwaarschrift van br G. J. Hiemstra te Ternaard inzake het huwelijksformulier, vastgesteld op de synode van Middelburg, 1933. Deze bezwaren zijn eerst ter kennis gebracht van den kerkeraad te Ternaard, doch werden door hem niet aanvaard, maar wel ter kennisneming doorgezonden naar de classis, die ze ter zijde legde. Het blijkt niet uit de stukken, dat br Hiemstra zich gewend heeft tot de particuliere synode van Friesland (N.G.) Maar uw commissie is van oordeel, dat het schrijven van genoemden broeder niettemin ontvankelijk moet worden geacht, omdat het zich richt tegen een formulier door de generale synode zelf vastgesteld, omdat het metterdaad alle kerken betreft.

De bezwaren van broeder Hiemstra zijn de volgende:

- a. dat uit de afkondiging is weggelaten de zinsnede: daartoe begeeren zij een Christelijk gebed der geheele gemeente;
- b. dat de aanhef van het oude formulier niet is bewaard;
- c. dat in het thans aanvaarde formulier niet voldoende uitkomt, dat de man gezag heeft over de vrouw en
- d. dat aan het slot het laatste gedeelte van Psalm 128 is weggelaten, waardoor de heerlijkheid van den kinderzegen niet voldoende meer uitkomt.

Uw commissie wenschte allereerst uit te spreken, dat het zeker niet gewenscht moet worden geacht om in de kerkelijke formulieren telkens veranderingen aan te brengen en dat zulks alleen zou moeten geschieden, indien bleek, dat tegen bestaande formuleeringen schriftuurlijke of ook belangrijke praktische bezwaren werden ingebracht. En ze is van oordeel, dat de bezwaren van br Hiemstra niet zulk een karakter dragen, dat ze recht geven om veranderingen voor te stellen.

Wat nu de bezwaren in het bijzonder betreft, merkt de commissie het volgende op. Het is juist, dat uit de afkondiging de woorden: daartoe begeeren zij een Christelijk gebed der geheele gemeente zijn weggelaten. Uit de Acta van Arnhem, 1930, en uit de daar uitgebrachte rapporten blijkt niet, waarom die woorden weggelaten zijn. Vermoed mag worden, dat dit is geschied, omdat de aanvraag van kerkelijke bevestiging van het huwelijk als zoodanig in onzen tijd, nu de kerk niet meer het huwelijk sluit, reeds is een vraag om het gebed der gemeente. Trouwens het nagebed van het huwelijksformulier is niet anders dan zulk een gebed.

Inzake het tweede bezwaar van br Hiemstra merkt uw commissie op, dat de huwelijksdag naar de Schrift een feestdag is. Daarmede moet ook het huwelijksformulier rekening houden, zijn inzet behoort feestelijk te zijn en de heerlijkheid van het huwelijk te doen uitkomen. Uw commissie meent, dat daarom terecht de zinsnede over de tegenspoeden, die de gehuwden wachten, wat naar achteren is verplaatst.

Inzake het derde bezwaar van br Hiemstra zij opgemerkt, dat uit de behandeling van het huwelijksformulier op de synode te Arnhem, waar o. m. verworpen werd het voorstel van br A. C. G. van Proosdy, om in de toespraak tot de bruid *gehoorzamen* te vervangen door *volgen*, gelijk ook uit de woorden van het nieuwe formulier zelf voldoende blijkt, dat de synode het gezag, dat de man naar de Schrift over de vrouw heeft, wenschte te zien uitgesproken.

Ten slotte moet inzake het laatste bezwaar van br Hiemstra worden uitgesproken, dat de toevoeging van Psalm 128 aan het slot van het formulier wel in vele uitgaven wordt gevonden, als overblijfsel van het in de 16e eeuw geldend formulier, maar niet tot den officieelen tekst van het thans ter zijde gelegde formulier behoorde. De rijkdom van den kinderzegen is in het te Arnhem, 1930, aanvaarde formulier uitdrukkelijk in de zinsnede aanvangende met *Ten andere* uitgesproken.

Uw commissie stelt daarom voor aan br Hiemstra te antwoorden: [volgt in art. 36].

F. W. GROSHEIDE, *rapporteur*.

BIJLAGE XII.
Art. 59.

RAPPORT inzake het bezwaarschrift van br K.
Overzet te Malang tegen een uitspraak van
de classis Batavia (agendum K e 30).

Br K. Overzet te Malang is 5 Januari 1936 in een vergadering van den kerkeraad met de stemgerechtigde leden van de kerk van Malang bij meerderheid van stemmen gekozen tot ouderling. In zijn vergadering op den volgenden dag stelde de kerkeraad de benoeming vast en gaf van deze benoeming schriftelijk kennis aan br Overzet. Br Overzet wees de benoeming af, omdat hij het recht van den kerkeraad daartoe ontkende. Hij vroeg in het ambt gesteld te worden uitsluitend krachtens zijn verkiezing door de stemgerechtigde leden der gemeente. De kerkeraad weigerde aan dezen wensch te voldoen en beschouwde, na herhaalden aandrang tot aanneming, de afwijzing van br Overzet als een bepaald „bedanken”.

Br Overzet ging in beroep bij de classis Batavia, welke vergadering het recht van benoeming gegrond achtte in de bijzondere regeermacht, aan den kerkeraad toevertrouwd en derhalve de bezwaren van br Overzet tegen de handelingen van den kerkeraad van Malang niet ontvankelijk verklaarde.

Uw commissie is van oordeel, dat bij de gehouden stemming en de daarop gevolgde benoeming van br Overzet het schriftuurlijk beginsel van de verkiezing door de leden der gemeente onder leiding van het ambt is gehandhaafd en door den kerkeraad is gehandeld in overeenstemming met artikel 22 van onze Kerkenordering, waarin de verkiezing van ouderlingen door het oordeel van den kerkeraad met de diakenen verplichtend wordt gesteld met een meer of minder ingrijpende medewerking der gemeente.

De aanvaarding door br Overzet van zijn wettige benoeming was een essentiële voorwaarde voor zijn bevestiging in het ambt. Toen deze voorwaarde niet werd vervuld, kon de kerkeraad niet tot die bevestiging voortvaren. Tenslotte moest de kerkeraad, noodgedwongen, de weigering van br Overzet wel voor een pertinent „bedanken” houden.

Uw commissie stelt daarom het volgende voor: [volgt in art. 59].

G. M. DEN HARTOGH, *rapporteur*.

BIJLAGE XIIIa.
Art. 60.

RAPPORT van de deputaten voor de geestelijke
bearbeiding van de verstrooide gereformeerden
in Nederlandsch-Indië (agendum N 1).

*Aan de generale synode van de gereformeerde kerken
in Nederland, vergaderd te Amsterdam in 1936.*

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders!

Voor de zesde maal komen de deputaten voor de geestelijke bearbeiding der verstrooide gereformeerden in Nederlandsch-Indië met hun rapport voor de generale synode van de gereformeerde kerken om mededeelingen te doen van den door hen verrichten arbeid en van datgene, dat onder den zegen des Heeren in Indië tot stand kwam en uitgroeide en tot grooteren wasdom geraakte.

Wat is er, sinds het eerste rapport werd uitgebracht, ontzaggelijk veel in Indië gegroeid!

Toen toch waren de eerste schuchtere pogingen juist aangevangen door de kerk van Medan om de in de verstrooiing wonende gereformeerden geestelijk te verzorgen. Niet, dat zij tot op dat oogenblik geheel vergeten waren. Want de kerken van Batavia en Soerabaja probeerden wel iets voor hen te zijn, maar konden, gezien het vele werk, dat de plaatselijke gemeente eischte aan verzorging en vooral ook gezien de reusachtige terreinen, waarop de verstrooiden verspreid woonden, aan de veraf wonenden niet dië verzorging geven, die ze zoo noodig hadden, waar ze verstoken waren van alle bediening der genademiddelen.

Het is de goede gunst des Heeren geweest, die toen de kerken in het vaderland bewogen heeft meer aandacht te geven aan hen, die uit haar midden naar Indië vertrokken waren, opdat ze in hun vereenzaming verzorgd zouden worden. En wie is in staat te berekenen wat dientengevolge aan geestelijken zegen is geschonken aan velen, die zich vergeten waanden en verlaten en die den moeilijken strijd om staande te blijven dreigden op te geven?

De waarachtige vruchten van heel dit werk zijn alleen Gode bekend. Maar dit neemt toch niet weg, dat wij, die vol belangstelling gadeslaan wat de Heere daar deed groeien, verder kunnen gaan dan alleen het opsommen van cijfers, die getuigen van uitwendigen wasdom. Wij kunnen zien met onze oogen en tasten met onze handen, dat de arbeid onder de verstrooiden door den Koning der Kerk zóó gezegend is, dat wij ons alleen maar verbazen kunnen, dat Hij het geringe werk in Zijn dienst verricht, tot zooveel groots en goeds heeft willen dienstbaar maken.

Uit den aard der zaak moeten wij, als wij van dien arbeid rapport uitbrengen, inzonderheid wijzen op cijfers en getallen. Want niemand is in staat nauwkeurig op te maken de balans der geestelijke zegeningen. Maar de belofte des Heeren dat Hij Zijn Woord niet ledig doet wederkeeren, zegt ons genoeg. En de kerken in Indië spreken ook, zij het met de noodige voorzichtigheid, van rijken zegen, waarvoor ze met de kerken in het vaderland Hem alleen de eere geven, die aan ons planten en nat maken den wasdom verbindt.

Mocht in het rapport, dat uitgebracht werd op de vorige synode, gesproken worden van groei ondanks de malaise, thans mag worden getuigd dat die groei zich heeft voortgezet en dat de kerken in Indië zich meer bewust geworden zijn van haar roeping om dieper te wortelen in den bodem van het indische leven. Het gevaar was toch niet denkbeeldig, dat de verzorging der voor langer of korter tijd uit het vaderland naar Indië vertrokken gereformeerden gezien werd als het eenigste, waarvoor men te zorgen had. Op die manier bleven onze kerken in Indië echte totok-kerken, die te weinig haar roeping zagen tegenover de groote groep der indo-europeanen en het steeds groeiend getal der hollandsch sprekende inlanders en chineezen. Zeker, eenig contact was er wel. Maar desondanks stond het gereformeed kerkelijk leven teveel als iets apart, als iets specifiek hollandsch naast die twee belangrijke groepen der bevolking. De enkelen, die zich gevoegd hadden bij de gemeente, vonden in haar wel een plaats, maar ze bleven er toch wat onwennig in vele gevallen. En te weinig leefde bij onze kerken het besef der roeping, dat de Heere haar een plaats gegeven had in Indië, opdat ze ook voor de duizenden in wier midden zij woonden tot een zegen zouden zijn.

Dit is nu allengs anders geworden. En dan denken wij daarbij nog niet in de eerste plaats aan het meer en meer doorbrekend verlangen om zendingsarbeid te verrichten. Neen, in eigen omgeving, in de plaats der inwoning, tracht men door allerlei arbeid van evangelisatie dezulken te bereiken, die niet maar moeten hooren, dat er een gereformeerde kerk is, maar die dat moeten merken en die er last van moeten ondervinden. En het is verblijvend, dat onder de leden der gereformeerde kerken niet alleen meer namen voorkomen, die als echt hollandsche namen ons onmiddellijk toespreken, maar ook namen, die ons, als wij ze willen uitspreken, even moeite bezorgen en die wat hikkelig over onze lippen komen.

Onze gereformeerde kerken in Indië verliezen al meer haar geïsoleerde positie. Ze staan klaar om de uit het vaderland vertrokkenenen dadelijk op te vangen en te verzorgen. Maar daarnaast zijn ze ook een schijnend licht in de wereld van het indische leven. En dat licht wordt gezien en velen worden getrokken uit de duisternis.

Zending en evangelisatie zijn twee levensuitingen van Christus' gemeente. Met dankbaarheid mag worden geconstateerd, dat onze kerken in Indië actief zijn in het zendingswerk, maar ook ijveren voor de evangelisatie. Mogen we dit even met de feiten aantoonen? De kerken van Soerabaja, Malang en Semarang werken samen in het zendingswerk te Makasser. Batavia verzorgt de Maleische gemeente ter plaatse. Medan en Siantar verstaan haar roeping tegenover de groote, uit Java geïmporteerde koelie-bevolking. En ook de kleine en zwakke kerk van Palembang besloot het oog te richten op Benkoelen, nu als vrucht van samenspreking met afgevaardigden der javaansche kerken op ons zendings-terrein, door deze javaansche kerken zal worden gearbeid in de Lampongs. En van de evangelisatie geldt hetzelfde. Alle kerken zijn in haar ressort bezig. De rapporten, uitgebracht op de classisvergadering, spreken van allerlei arbeid. De *Zaaiër* wordt bij honderdtallen verspreid. De predikanten kunnen soms door de vele catechisaties voor aanvankelijk belangstellenden het gewone werk in de gemeente niet zóó verzorgen, als ze wel wilden. En de vruchten worden ingezameld als telkens weer met blijdschap opgenomen worden in de gemeenschap der kerk niet maar enkelen, maar velen, die Christus danken dat Hij door den arbeid der gemeente hen wilde brengen tot kennis van Zijn Naam.

Uw deputaten meenden, dat het geen kwaad kon op deze dingen in hun

rapport ditmaal met grooten nadruk te wijzen. Dankbaar zijn onze kerken in het vaderland voor den zegen, dien de Heere gebieden wil op den arbeid der zending. Dat ondanks de ongunst der tijden het zendingswerk voortgaat en vruchten afwerpt, stemt ons tot ootmoedigen dank. Maar we mogen daarnaast toch ook niet vergeten, dat onze kleine en zwakke gereformeerde kerken in Indië haar roeping verstaan en dat door haar een arbeid verricht wordt in zending en evangelisatie, die ons tot jaloerschheid verwekken kan. En wie kan zeggen hoe groot de beteekenis is van het feit, dat zich niet alleen ontwikkelt een zelfstandig kerkelijk leven dergenen, die door de zending gewonnen zijn, maar dat deze javaansche kerken naast zich weten hollandsch sprekende gereformeerde kerken, die met haar strijden denzelfden goeden strijd des geloofs en met haar ijveren, opdat het licht des Evangelies heel Indië bestrale. Is het niet heerlijk, dat de praeses op de dit jaar gehouden classisvergadering der gereformeerde kerken te Solo welkom heeten mocht ds Siagian van de Maleische gemeente van Batavia en ds Darmahatmadja als afgevaardigde van de synode der javaansche kerken? Hier openen zich perspectieven, die voor de toekomst van Indië van de grootste beteekenis zijn. En die ons stemmen mogen tot ootmoedigen dank. Zeker, onze broeders en zusters in Indië zijn zich bewust van het feit, dat aan hun arbeid velerlei tekort kleeft. En dat hetgeen ze doen nog zoo gering is, als gelet wordt op de groote wereld, in welker midden zij leven. Maar ze verstaan de roeping. En zij pakken aan. De kerken in het vaderland zij het een eer en een vreugde hun in dien strijd te toonen, dat er medeleven is en dat verstaan wordt de groote geestelijke beteekenis van die worsteling voor de komst van het koninkrijk Gods in Indië.

Uw deputaten voeren geregelde correspondentie met de kerken van Bandoeng, Batavia, Malang, Medan, Palembang, Pematang Siantar, Semarang en Soerabaja. De kerken van Djokjakarta, Magelang en Solo, die met de eerstgenoemde kerken samen de classis Batavia vormen, ontvangen geen subsidie, omdat ze, al verzorgen ook zij op haar terrein enkele verstrooiden, een ietwat andersoortig karakter dragen, daar ze een kleiner ressort bestrijken en onder haar leden grootendeels diegenen tellen, die arbeiden in dienst der zending. Zoo heeft de kerk van Djokjakarta wel een eigen predikant, die bijgestaan wordt door een hulpprediker, maar haar leden wonen behalve te Djokjakarta zelf te Poerwodredjo, Keboemen, Gombong, Tjilatjap, Poerbolinggo en Poerwokerto, plaatsen aan allen, die met het zendingswerk op Midden-Java eenigszins bekend zijn, niet onbekend.

Een achttal kerken ontvangt jaarlijks steun van uw deputaten. Van deze acht kerken bestrijken die van Medan, Siantar en Palembang geheel Sumatra, terwijl die van Medan bovendien verzorgt de verstrooiden, wonende op het schiereiland Malakka en contact onderhoudt met de verderaf wonenden in Engelsch-Indië, China, Japan en de Philippijnen; die van Palembang verzorgt bovendien de op het eiland Bangka wonenden.

De andere vijf kerken liggen alle op Java, maar zorgen tevens voor de verstrooiden buiten Java, voorzover die niet vallen onder de op Sumatra gelegen kerken. Alleen Bandoeng en Semarang hebben geen verstrooiden buiten Java. Het geweldige terrein in Indië buiten Java gelegen ligt derhalve voor de verantwoording van een zestal kerken, die aan de verstrooiden werkelijk groote zorg besteden, zoodat ook de verst afwonenden geestelijk worden bearbeid. Wat dat vraagt van de dienaren des Woords en van hun gezinnen zal ieder verstaan, die zich waarmaakt over welke uitgestrektheden de reizen moeten worden gemaakt. En ook de beide kerken, die alleen op Java haar leden hebben, zien haar predikanten geregeld op dienstreis trekken.

Nu is deze geregelde afwezigheid van den predikant voor elk der kerken een ernstig bezwaar, vooral als zoo'n kerk maar één predikant heeft. Maar het is voor die kerken, die voor eigen bearbeiding ter plaatse aan haar predikant meer dan genoeg arbeid geven, wel een heel groot bezwaar, als deze telkens weer voor langeren tijd afwezig zijn moet. Soerabaja gevoelt dit bezwaar wel heel sterk. En haar dienaar des Woords moet de groote reis naar Borneo geregeld maken.

Desondanks staan alle kerken haar dienaren des Woords voor den arbeid onder de verstrooiden met vreugde af. En dat niet, omdat ze daarvan geldelijk voordeel hebben. Integendeel! Nauwkeurige becijferingen wijzen uit, dat de totale kosten voor het verstrooidenwerk der gezamenlijke kerken in 1935 bedroegen f 50294.—. Daartegenover staat een bedrag van f 24235.— dat door de verstrooiden wordt bijeengebracht. De acht kerken moeten dus betalen voor

haar werk onder de verstrooiden een som van f 26059.—. Hiervan wordt door de f 15000.— uit het vaderland wel een belangrijk gedeelte gedekt, maar ook dan blijft het een feit, dat het werk onder de verstrooiden voor de plaatselijke kerken geen bron van inkomsten beteekent, maar een uitgave van ruim f 11000.—. De arbeid kost dus geld en roept den dienaar des Woords voor langeren tijd telkens weer uit de gemeente weg.

Deze nuchtere feiten moeten door de kerken in het vaderland verstaan worden. Want dan wordt het voor die kerken, die nog altijd nalatig blijven in het houden van de jaarlijksche collecte, toch wel moeilijk die houding goed te praten. Ook het argument, dat Indië rijk is en maar voor zich zelf moet zorgen, wordt dan hol en ijdel. De kerken in Indië speculeeren niet op de goedgeefsheid der kerken in het vaderland. De cijfers, die genoemd werden, bewijzen, dat ze steun ontvangen alleen voor haar werk onder de verstrooiden en dat ze op dien arbeid zelf desondanks een belangrijk bedrag moeten toeleggen.

In totaal wordt bijgedragen door de kerken gezamenlijk voor den kerkedienst ruim f 100000.—. Bij dit bedrag komt nog een som van ongeveer f 50000.— voor de diaconie, de zending en de evangelisatie.

Dit bedrag wordt opgebracht door 2287 belijdende leden, 88 inwonende leden en 190 volwassen doopleden, die samen 2096 gedoopte kinderen hebben.

De elf kerken in Indië hebben dus een zielental van 4661. De kerk van Haarlem telt 4673 zielen, waarvan 2590 belijdende leden zijn. Alle gereformeerden in Indië samen zijn wat het zielental betreft dus ongeveer even sterk als de kerk van Haarlem alleen. En het bedrag, dat voor het kerkelijk leven door hen wordt bijeengebracht, belooft een som van f 150000.—. Karig in het geven zijn ze dus zeker niet.

Wanneer wordt nagegaan, of er groei is in het zielental der onderscheidene kerken, blijkt, dat alleen de kerk van Semarang in het jaar 1935 achteruit ging. Door de malaise is deze kerk en haar verstrooidenressort wel heel zwaar getroffen. Alle andere kerken groeiden, sommige zelfs belangrijk. Zoo zag de jongste in de rij der kerken, die van Palembang, haar zielental in 1935 toenemen van 147 tot 201. Deze toename is niet alleen vrucht van aanwas uit het vaderland, maar is mee te danken aan den door den Heere gezegenden evangelisatie-arbeid. Ware die ook in Semarang niet verblijvend groot geweest, de achteruitgang in zielental zou daar nog heel wat bedenkelijker geweest zijn.

De zorg voor de verstrooiden openbaren de kerken in Indië allereerst door de uitgave van de preekenserie „Uit de Levensbron”. Deze preeken verschijnen wekelijks en worden aan alle verstrooiden toegezonden. Op vele plaatsen komen dezen in kringverband samen om ze te lezen. Voorts verschijnt wekelijks het *Kerkblad*, waarop zich, jammer genoeg, niet allen hebben geabonneerd. In den laatsten tijd wordt voor dit *Kerkblad* veel propaganda gemaakt, met aanvankelijk succes. Het is een prachtig middel om de eenzamen met heel het kerkelijk leven in Indië op de hoogte te houden. Het ieder jaar verschijnend Kerkelijk Handboek, dat in Nederland veel te weinig bekendheid geniet, is eveneens een uitgave, die voor de kerken in Indië onmisbaar is. Het in het begin van dit jaar verschenen exemplaar heeft een omvang van 311 pagina's. Alle mogelijke gegevens zijn daarin te vinden. Op het evangelisatieblad *De Zaaiër* werd al even geweest. Het is een stimulans ook voor de verstrooiden om actief in het werk der evangelisatie bezig te zijn. De laatstgehouden classisvergadering te Solo heeft zich met dit blad lang bezig gehouden. Gelukkig is de uitgave ook voor de toekomst verzekerd.

Vermelding verdient nog het feit, dat van de preekenserie en van het evangelisatieblad geregeld een aantal exemplaren verzonden worden naar West-Indië, zoodat de kerken in de Oost steunen mogen het groeiend kerkelijk leven in de West.

Actief zijn de kerken ook in het uitzenden per radio van de godsdienst-oefeningen. Medan, Batavia, Bandoeng en Soerabaja maken van de geboden mogelijkheid geregeld gebruik. Deze uitzendingen zijn niet alleen voor de verstrooiden, maar ook voor vele belangstellenden van de grootste beteekenis. Treffende voorbeelden daarvan kunnen de predikanten mededeelen.

Zoals reeds werd opgemerkt zijn alle kerken in Indië trouw in de verzorging der aan haar zorg toevertrouwde verstrooiden. Enkele gegevens mogen dit nader toelichten.

Medan staat haar dienaar des Woords ongeveer 5 maanden van het jaar aan de verstrooiden af. Velen dezer worden driemaal per jaar, anderen tweemaal

bezoekt. De verst afwonenden krijgen toch zeker één bezoek per jaar. Wat dat beteekent, wordt duidelijk, als wij hooren, dat het bezoek van het ééne gezin, dat te Rengat woont, vanuit Singapore nog een tijd van 8 dagen vordert. De strijd voor zondagsrust in de cultures, die al jaren lang duurt, wordt meer en meer met zegen bekroond, zoodat de toestanden langzamerhand normaal gaan worden.

Pematang Siantar heeft een geheel apart karakter. Deze kerk bestaat feitelijk alleen uit verstrooiden. Want in de hoofdplaats wonen maar enkele gereformeerden, die met hen, die binnen een straal van 30 K.M. buiten de stad wonen, samen de plaatselijke kerk vormen. En ook zoo is het getal der leden feitelijk nog te klein. Voor ds De Jong is dit ontbreken van een eigenlijke moedergemeente altijd een groot bezwaar geweest. De plannen om Siantar weer met Medan samen te smelten zijn niet uitgevoerd. De bezwaren waren van finantieelen aard. Uit den aard der zaak is de predikant van Siantar nog meer van huis dan zijn collega's. De verstrooiden wonen in vier richtingen op afstanden, die 160, 80, 300 en 1040 K.M. groot zijn. Overal zijn kringen gevormd. In 1935 werd 17 maal het Heilig Avondmaal gevierd op onderscheidene plaatsen. Alle verstrooiden worden minstens tweemaal per jaar bezocht. Het aantal der niet-gereformeerde belangstellenden is verblijdend groot.

Palembang is de jongste van de kerken. De ambten werden er ingesteld in Augustus 1933. Reeds een jaar later werd ds Sybesma als dienaar des Woords dezer kerk bevestigd. Financieel maakt deze kerk nog een zwaren tijd door. Maar er is groei. En het is heerlijk, dat het uitgestrekte Zuid-Sumatra, dat de residenties Palembang, Djambi, Benkoelen en Lampoengsche districten omvat, nu geregeld wordt bewerkt. De kerk van Batavia verzorgde in den laatsten tijd deze residenties naar vermogen. Maar de bearbeiding heeft een intensiever karakter verkregen nu een eigen predikant er zich geheel aan geven kan.

Batavia, dat eertijds onder meer geheel Sumatra als verstrooidengebied te verzorgen had, waarvan natuurlijk weinig terecht kon komen, zag in den loop der jaren haar terrein voortdurend inkrimpen. De institueering van de kerk van Palembang beteekende voor haar, dat ze het laatste stuk van Sumatra prijs gaf. Maar ze houdt nog genoeg over. Hierbij komt dat Batavia als groote stadskerk van haar predikanten al veel tijd en inspanning vraagt. Bijzondere moeilijkheden stelt de verzorging der verstrooiden op West-Borneo, omdat de afstanden daar geweldig zijn en wegen ontbreken. Enkele militairen, die diep in het binnenland wonen, zijn vrijwel onbereikbaar. Met hen wordt schriftelijk contact gezocht. De inkrimping van het verstrooidengebied en de finantieele moeilijkheden deden den kerkeraad van Batavia besluiten de vacature, ontstaan door het vertrek van ds Holtrop, voorloopig niet te vervullen. Een hulpprediker zal straks ds Ubels ter zijde staan.

Bandoeng is de eenige kerk, die zich in het bezit van twee predikanten verheugen mag. Dit beteekent, dat aan de verzorging der buitenleden, die op bereikbare afstanden wonen, bijzondere zorg kan worden besteed. En toch is het ressort van Bandoeng nog zóó groot, dat het 14 maal de provincie Noord-Holland omvat. Alle verstrooiden worden drie of viermaal per jaar bezocht. Daar, waar kringen gevormd zijn, wordt zoo mogelijk eens per maand het Woord bediend. Op deze geregelde verzorging der verstrooiden, die zelf ook weer actief zijn, gebiedt God rijken zegen. Velen, die eerst als belangstellenden bezocht werden, kwamen tot belijdenis des geloofs.

Semarang heeft een moeilijken tijd achter den rug, omdat het zwaar door de malaise is getroffen. Maar desondanks spreekt het rapport van den kerkeraad van verblijdende dingen. Viermaal per jaar worden de meeste verstrooiden bezocht. In heel het verstrooidengebied is er honger naar het Woord. De godsdienstoefeningen, die op tal van plaatsen gehouden worden, zijn druk bezocht. Indien er tijd was om de bezoeken langer en de bearbeiding intensiever te doen zijn, zou in het verstrooidengebied dezer kerk de vrucht nog rijker zijn. Nu moet de predikant zich beperken tot huisbezoek der eigen leden en van enkele meer belangstellenden.

Soerabaja moet noodig een tweeden dienaar des Woords beroepen. De arbeid in de stad zelf kan haast niet meer gedaan worden door den eenen predikant en deze moet minstens drie maanden van het jaar op verstrooidenbezoek. En dan zit hij soms meer dan 2000 K.M. van Soerabaja af. Toen ds Veenhuizen de laatste maal op reis ging, lagen er 12 leden der gemeente in het ziekenhuis, één van hen, een kind, was stervende. De gemeente ter plaatse telt ongeveer 800 zielen. Onder dezen zijn 60 marine-menschen, die bijzondere verzorging behoeven. Het aantal catechisaties bedraagt 15. Deze worden bezocht door euro-

peanen, indo-europeanen, javanen, chineezzen, menadoneezzen, amboneezzen en één japanner. Velen voegen zich bij de gemeente. Het werk wordt bijzonder gezegd. Maar de 300 verstrooiden moeten ook verzorgd. Op Celebes geschiedt dit door ds Van den Brink, die echter al meer door het zendingswerk wordt opgeëischt. Maar het grootste stuk van Borneo komt voor rekening van ds Veenhuizen. En ook daar is de belangstelling overweldigend. Niet-leden der kerk op Borneo brachten eigener beweging een bedrag bijeen om een derde reis van den predikant mogelijk te maken. Maar de tijd ontbrak ten eenenmale. Toen is een deel der vacantie opgeofferd om dien tocht toch te kunnen maken. God geve, dat spoedig een tweede dienaar des Woords beroepen kan worden. Het wordt hoog tijd.

Malang is een dochterkerk van Soerabaja. Vijf jaar geleden werden er de ambten ingesteld. Het verstrooidengebied dezer kerk omvat Oost-Java en verder Bali, Lombok en Timor en onderhoorigheden. In 1933 ontving deze kerk in ds Jonkhoff haar eersten dienaar des Woords. Van de 339 zielen, die deze gemeente telt, wonen er 182 in de verstrooiing. De op Java wonenden worden tweemaal per jaar, de anderen eens per jaar bezocht. Minstens drie maanden van het jaar is de predikant op reis. Met enkele belangstellende niet-gereformeerden wordt een schriftelijke catechisatie gehouden.

Deze kerk maakte een moeilijken tijd door op finantieel gebied. Een regeling, met Soerabaja's kerk getroffen en op de laatste classisvergadering goedgekeurd, geeft goede hoop voor de toekomst.

Het summiere overzicht van hetgeen de onderscheidene kerken doen voor haar leden in de verstrooiing, geeft de overtuiging, dat, soms ten koste van groote offers, er bereidheid is dezen naar vermogen bij te staan.

Zullen de kerken in het vaderland nu verstaan, dat hier groot en mooi werk verricht wordt aan hen, die uit haar midden vertrokken en die in Indië de geestelijke bearbeiding vinden, die ze behoeven?

Nog altijd houden vele kerken zich afzijdig. Met een: We kunnen niet voor alles collecteeren, wordt de door uw synode vastgestelde collecte voor de verstrooiden rustig genegeerd. Dat het op die manier vastloopen moet, begrijpt ieder, die iets verstaat van wat de arbeid daar aan kosten meebrengt.

Het werk in Indië is van zoo groote beteekenis. Er is een geopende deur. Kan niet iedere kerk in het vaderland althans eenmaal per jaar een collecte voor dit mooie werk vaststellen? De achtereenvolgende generale synoden hebben zich met vreugde achter dit werk geplaatst. Maar als de kerken nalatig blijven, loopt het desondanks vast.

Wat hun eigen verrichtingen betreft, uw deputaten kunnen meedeelen, dat ze op ongeregelde tijden samenkwamen, zoo dikwijls dit noodig geacht werd voor den goeden gang van het werk.

De kerken in Indië moesten af en toe worden aangespoord geregeld te rapporteeren over hetgeen door haar voor de verstrooiden wordt verricht. Gezien het feit, dat de predikanten met arbeid zijn overbelast, is het begrijpelijk, dat het schrijven van een rapport wel eens achterwege bleef.

De taak uwer deputaten is aanmerkelijk verlicht doordat de classis Batavia deputaten benoemde om haar te adviseeren over de billijke verdeling der voor subsidie beschikbare gelden. Hun voorstel aan de classis Batavia wordt door deze als haar advies aan uw deputaten toegezonden. Zoodoende is er de meest mogelijke zekerheid, dat de gelden naar zuivere maatstaven worden verdeeld. Het was mede op advies der classis Batavia, dat de f 2000.—, die Soerabaja ontving voor den arbeid te Makasser, niet meer behoeften te worden uitgekeerd. Voor het werk in West-Indië werd door uw deputaten jaarlijks een bedrag van f 2000.— beschikbaar gesteld.

Een zware slag trof uw deputaten toen een hunner, Exc. A. W. F. Idenburg door den dood wegviel. Lange jaren heeft hij meegewerkt met de liefde van heel zijn hart. Hij kende den nood der verstrooiden uit ervaring. En het was hem een vreugde te zien, hoe het werk der verzorging dezer eenzamen gelukkig voortging en uitgroeide. Met zijn naam, die zoo uitnemenden klank had onder ons en met heel zijn persoon heeft hij veel goeds ook voor dit werk tot stand gebracht. In het moderamen uwer deputaten, dat al vóór de synode van Middelburg langeren tijd samenwerkte, kwam na die synode geen wijziging. Bij acclamatie werden dr K. Dijk als praeses, mr H. Bos Kzn als quaestor en dr W. G. Harrenstein als scriba opnieuw aangewezen.

Opdat zoo mogelijk alle kerken de collecte voor de verstrooiden zouden houden,

is aan alle classes verzocht een deputaat voor deze zaak uit haar midden te willen aanwijzen. Helaas, ook dit pogen heeft nog niet tot het beoogde doel gevoerd.

Eindelijk meenen uw deputaten in bescheidenheid onder uw aandacht te moeten brengen, dat, waar de kerken nog steeds niet bijeenbrengen het bedrag, dat noodig is voor de richtige verzorging der verstrooiden, het ongewenscht is hun op te dragen gelden uit te keeren voor arbeid, die niet direct voortvloeit uit de hun door vorige synoden verstrekte opdracht. Zoo beteekende de opdracht om voor Makasser jaarlijks f 2000.— beschikbaar te stellen, een opdracht, die uw deputaten uit den aard der zaak hebben uitgevoerd, al kwam het hun voor dat deze gelden niet rechtstreeks voor het verstrooidenwerk dienden, een vermindering van subsidie voor die kerken, die dringend behoefte hadden aan meer steun om het werk onder de verstrooiden naar behooren te kunnen vervullen.

U in al uw arbeid den zegen des Heeren toebeddend,

namens de deputaten voornoemd,

W. G. HARRENSTEIN, *rapporteur.*

BIJLAGE XIIIb.
Art. 60.

FINANTIEEL VERSLAG van de deputaten voor de geestelijke verzorging der verstrooide gereformeerden in Nederlandsch-Indië over de jaren 1933, 1934 en 1935.

ONTVANGSTEN

aan bijdragen, collecten e.d.			
Provincie	1933	1934	1935
Groningen	f 1346.75	f 1714.30	f 1586.79
Friesland (N.G.)	- 378.72	- 1028.77	- 596.70
Friesland (Z.G.)	- 558.94	- 968.40	- 180.44
Drenthe	- 359.99	- 441.50	- 691.73
Overijssel	- 639.23	- 1283.26	- 865.61
Gelderland	- 1126.94	- 1328.69	- 975.86
Utrecht	- 484.21	- 1369.94	- 942.72
Noord-Holland	- 1604.40	- 2382.—	- 2225.58
Zuid-Holland (N.G.)	- 2341.10	- 2683.40	- 1820.23
Zuid-Holland (Z.G.)	- 2350.90	- 1895.39	- 1707.44
Zeeland	- 260.58	- 762.57	- 852.14
Noord-Brabant en Limburg	- 379.76	- 524.30	- 441.31
	<u>f 11831.52</u>	<u>f 16382.52</u>	<u>f 12886.60</u>

terwijl in dit loopende jaar 1936 t/m 31 Juli ontvangen is een bedrag van f 8129.14.

UITGAVEN

voor subsidies, toegestaan en uitgekeerd aan de gereformeerde kerk te:			
	1933	1934	1935
Medan	f 1600.—	incl. Siant. f 5000.—	f 1700.—
Siantar	- 3500.—		- 3200.—
Bandoeng	- 1000.—	- 1350.—	- 1750.—
Batavia	incl. Pal. - 3000.—	- 1500.—	- 1050.—
Soerabaja	- 1200.—	incl. Mak. - 3000.—	- 1675.—
Semarang	- 1700.—	- 1300.—	- 1475.—
Makassar	- 2000.—		
Malang	- 1000.—	- 1900.—	- 1600.—
Curaçao		- 1666.67	- 2000.—
Palembang		- 1500.—	- 2575.—
	<u>f 15000.—</u>	<u>f 17216.67</u>	<u>f 17025.—</u>

H. BOS Kzn, *quaestor.*

BIJLAGE XIVa.
Art. 67.

RAPPORT van de deputaten der generale synode van Middelburg 1933 voor de bevordering van de eenheid onder de gereformeerde belijders (agendum P).

Aan de generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, saam te komen te Amsterdam 25 Augustus 1936 en volgende dagen.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders!

Blijkens artikel 245 van haar Acta besloot de generale synode van Middelburg 1933:

....”2. wat betreft de overige voorstellen” (n.l. inzake het komen tot meerdere eenheid in het kerkelijk leven) „vóór alles uiting te geven aan haar blijdschap, dat daaruit zoo klaar spreekt het groeiend besef van de noodzakelijkheid om naar den eisch des Heeren kerkelijk niet gescheiden te houden wat God in de eenheid van geloof en belijdenis heeft samengevoegd;

3. uit te spreken in gehoorzaamheid aan dien eisch des Heeren bereid te zijn van haar zijde alles te doen, wat in haar vermogen is, om — met onverzwakte handhaving van wat naar Schrift en belijdenis om des Heeren wil nooit mag worden prijsgegeven — te bevorderen de eenheid in het kerkelijk samenleven;

4. daartoe

a. een publiek getuigenis te doen uitgaan tot alle belijders der gereformeerde religie, waarin zij hun van deze haar bereidheid kennis geeft, in den naam des Heeren de eisch van eenheid gelegd wordt voor hun conscientie en hun gebeden wordt zich rekenschap te geven van de vraag, of het nog langer verantwoord is, dat zij en wij kerkelijk gescheiden leven en

b. zich in het bijzonder in aansluiting aan de Acte van Afscheiding en (lees: of) Wederkeering te wenden tot de synode van de Christelijke gereformeerde kerk en haar met al den drang der waarachtig-zoekende broederliefde te verzoeken, ons te willen melden, of zij bereid is met ons saam te spreken over wat ons verdeelt en over de wijze, waarop de door God geëischte kerkelijke eenheid zou kunnen verkregen worden;

5. vijf deputaten te benoemen met opdracht:

a. het genoemde getuigenis samen te stellen en voor publicatie zorg te dragen;

b. het genoemde schrijven te richten tot de synode van de Christelijke gereformeerde kerk en

c. van het antwoord kennis te nemen en, indien het hun op grond daarvan mogelijk en wenschelijk voorkomt, voorloopig nader contact te zoeken en van een en ander rapport te doen op de volgende generale synode”.

Naar artikel 269, sub 29, der Acta vermeldt werden als deputaten benoemd: dr K. Dijk; prof. dr F. W. Grosheide; prof. dr J. Ridderbos; ds H. Meijering en ds W. H. den Houting.

Ter vervulling van de hun gegeven opdracht hebben deputaten allereerst zorg gedragen voor het opstellen en publiceeren van het „Publiek Getuigenis”; daarna ook voor het concipieeren en verzenden van het schrijven aan de synode der Christelijke gereformeerde kerk.

Naar aanleiding van het „Publiek Getuigenis” werd door deputaten een tiental brieven ontvangen, waarvan door hen nauwkeurig kennis werd genomen. Voor zoover het deputaten gewenscht voorkwam is door hen daarop nader geantwoord. Evenwel heeft een en ander niet geleid tot eenig nader contact met een groep of kring van gereformeerde belijders.

Op het aan de synode der Christelijke gereformeerde kerk verzonden schrijven werd door deze geantwoord, dat onze voorslag tot samenspreken door haar niet kon aanvaard worden, omdat daartegen harerzijds een drietal bezwaren was:

a. een kerkrechtelijk bezwaar, n.l. dat, waar deze zaak direct de plaatselijke kerken raakt, de synode geen samenspreking mag openen, zonder dat deze kerken zich zelf daarover hebben uitgesproken;

b. een confessioneel bezwaar, n.l. dat, zoolang de besluiten der generale synode van Utrecht 1905 worden gehandhaafd, er voor vruchtbare samenspreking geen grond is, omdat nu meer dan nuanceering der belijdenis in het geding is;

c. een practisch bezwaar, n.l. dat bij het openen van een samenspreking er in plaats van eenheid een nog grootere verdeeldheid in het kerkelijk leven van Nederland zou ontstaan.

Uiteraard hebben deputaten van dit antwoordschrijven met leedwezen kennis genomen. Hiermee was voor hen ten eenenmale afgesneden de mogelijkheid om voorloopig nader contact te zoeken. Er blijft hun dan ook niets over dan te rapporteren, hoe de gang van zaken was en het verder aan uw vergadering over te laten, of en hoe nog nader in correspondentie zal getreden worden met de synode der Christelijke gereformeerde kerk. Van eenig voorstel te dien aanzien meenen deputaten zich te moeten onthouden, daar dit ook niet uit de hun gegeven opdracht voortvloeit.

Als bijlage I, II en III voegen deputaten bij dit rapport: een exemplaar van het „Publiek Getuigenis”; een doorslag van het schrijven aan de synode van de Christelijke gereformeerde kerk en het antwoord-schrijven van die synode. Allicht zal het aanbeveling verdienen deze bijlagen in extenso af te drukken achter de Acta.

Voorts worden als bijlagen bijgevoegd de notulen van de door deputaten gehouden vergaderingen en de naar aanleiding van het „Publiek Getuigenis” gewisselde correspondentie, benevens de Acta van de generale synode der Christelijke gereformeerde kerk van Zwolle, 1934, waarin onder artt. 65, 70, 71 en 97 ten 13e te vinden zijn de besprekingen en besluiten der synode over het schrijven, dat deputaten haar deden toekomen en als bijlage XX is opgenomen het rapport, op de synode erover uitgebracht.

Deputaten meenen hiermee aan de hun verstrekte opdracht voldaan te hebben en geven deze zaak aan uw beraadslaging over met de bede, dat onze God u daarbij, gelijk bij al uw beraadslagen en besluiten, leide door zijn Geest.

Deputaten voor de bevordering van de eenheid onder de gereformeerde belijders:

<i>Den Haag</i>)		K. DIJK, <i>voorzitter.</i>
<i>Amsterdam</i>)		F. W. GROSHEIDE.
<i>Katwijk aan den Rijn</i>)	Juli 1936.	H. MEIJERING.
<i>Kampen</i>)		J. RIDDERBOS.
<i>Huuzum</i>)		W. H. DEN HOUTING, <i>rapporteur.</i>

BIJLAGE XIVb
Art. 67.

PUBLIEK GETUIGENIS.

Aan alle belijders der gereformeerde religie in Nederland, niet behoorende tot de gereformeerde kerken.

Op last van de generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, ten vorigen jare te Middelburg gehouden, wenden ondergeteekenden zich bij dezen tot allen, die met haar de gereformeerde belijdenis van harte liefhebben en nochtans kerkelijk van haar gescheiden leven, met het volgende.

Door de genade Gods wordt in den boezem onzer kerken meer en meer met smart gevoeld het zondige van de kerkelijke gedeeldheid onder hen, die één zijn in waarachtig geloof in den Heere Jezus Christus en in de belijdenis van de waarheid Gods, geopenbaard in de Heilige Schrift; waarom zij niet kunnen nalaten een dringende roepstem tot vereeniging te doen uitgaan.

Het zondige van deze kerkelijke gedeeldheid wordt door ons diep gevoeld, wijl het duidelijk een eisch Gods is, dat allen, die in geloof en belijdenis één zijn, ook kerkelijk samenleven.

Heeft niet de Heiland zelf gebeden: „opdat zij allen één zijn, gelijkterwijs Gij, Vader, in mij, en ik in U, dat ook zij in ons één zijn; opdat de wereld geloove, dat Gij mij gezonden hebt” (Joh. 17 : 21)? En dit woord van den Heere Christus doet toch ook ten opzichte van ons kerkelijk leven een ernstige roepstem tot ons allen uitgaan.

Natuurlijk verstaan wij die roepstem *niet* in dezen zin, dat wij moeten trachten alle Christenen in één kerkelijk instituut bijeen te brengen, zonder dat aan den eisch van eenheid in belijdenis is voldaan. Er kan toch naar luid van Gods Woord geen rechte kerkelijke samenleving bestaan, tenzij ze gegrond is op

samenstemming in belijdenis; en wij begeeren dan ook geen kerkelijke eenheid dan in volle onderwerping aan de Heilige Schrift en op den grondslag van de gereformeerde belijdenisschriften, die wij erkennen als zuivere vertolking van de waarheid Gods, ons in de Heilige Schrift geopenbaard.

Is echter die samenstemming in belijdenis aanwezig, dan moet naar onze innige overtuiging de door den Heere Christus van den Vader begeerde (en immers als werkelijkheid bestaande) eenheid Zijner discipelen óók in een kerkelijk samenleven openbaar worden. En wanneer wij daartegenover zien, hoe in ons vaderland de belijders der gereformeerde religie in onderscheiden kerkelijke formaties naast, ja tegenover elkander staan, dan klemt zeker de vraag, of wij het voor God kunnen verantwoorden, zoo wij niet met al den drang der waarachtigzoekende broederliefde trachten aan zulk een gedeeldheid een einde te maken en tot kerkelijke eenheid te komen.

Neen, wij ontkennen en ontveinzen ons de groote moeilijkheden niet, welke zich bij zoodanige pogingen zullen voordoen. Maar de hartelijke overtuiging, dat het de wil des Heeren is, Die Zijn gemeente gekocht heeft met Zijn dierbaar bloed, dringt ons om de begeerte naar kerkelijke eenheid met allen, „die even dierbaar geloof verkregen hebben”, kenbaar te maken en hun toe te roepen: laat ons elkander zoeken en met allen ernst, onder biddend opzien tot den Heere, betrachten wat tot kerkelijke eenheid zou kunnen leiden.

Wij doen dit niet in farizeesche hoogheid of eigengerechtigheid, maar in het ootmoedig besef onzer zonde, dat ook wij met de kerkelijke gedeeldheid dikwijls al te zeer vrede hebben en met de oprechte erkenning, dat ook aan ons kerkelijk leven veel gebrek en tekortkoming kleeft, al blijven wij overtuigd, dat de reformatorische bewegingen van 1834 en 1886, waaruit de gereformeerde kerken in haar tegenwoordigen bestaansvorm zijn voortgekomen, door Gods Woord geboden waren.

Temeer wordt het zondige en onverantwoordelijke van de kerkelijke gedeeldheid door ons gevoeld, daar wij thans leven in een zoo bangen tijd, waarin de geest uit den afgrond hoe langer hoe meer zijn macht openbaart en ook de kudde des Heeren belaagt; de zedelijke verwildering onder ons volk hand over hand toeneemt en het getal dergenen, die met alle kerk en godsdienst hebben gebroken, tot zulk een schrikbarende hoogte klimt.

Welk een heerlijke kracht zou er kunnen uitgaan van de belijders der gereformeerde religie, indien zij zich als één, ongedeelde slagorde van den levenden God stelden tegenover de ontzettende macht van het ongelooft.

En hoezeer is nu die kracht gebroken door de kerkelijke gedeeldheid.

Hoe maken wij ons daardoor menigmaal tot een aanfluiting voor de wereld en brengen grooten smaad over den Naam en de zaak des Heeren.

Daarom komen wij tot u, broeders en zusters in onzen Heere Jezus Christus, met de dringende bede: Laat ons samen ernstig overwegen wat ons kerkelijk gescheiden houdt en alles doen wat in ons vermogen is, om tot eenheid te komen, want alzoo is de wil des Heeren.

Met de bede tot God, dat deze roepstem weerklank moge vinden in veler harten, verklaren ondergeteekenden zich tenslotte gaarne bereid tot samenspreking met allen, die van hun begeerte naar kerkelijke eenheid blijk geven en verzoeken hen zich hiervoor te wenden tot den laatstondergeteekende.

*Namens de gereformeerde kerken in Nederland:
Deputaten ad hoc:*

Dr K. DIJK, voorzitter.

Dr F. W. GROSHEIDE.

Ds H. MEIJERING.

Dr J. RIDDERBOS.

Ds W. H. DEN HOUTING, secretaris.
adres: Schrans 90, Leeuwarden.

BIJLAGE XIVc.
Art. 67.

SCHRIJVEN aan de synode van de Christelijke
gereformeerde kerk.

Utrecht, 24 Mei 1934.

*Aan de generale synode der Christelijke gereformeerde
kerk.*

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders.

De generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, ten vorigen jare te Middelburg gehouden, heeft in haar vergadering van 8 September 1933 een tweevoudig besluit genomen.

Zij besloot ten eerste, een publiek getuigenis te doen uitgaan tot alle belijders der gereformeerde religie, die niet behooren tot de gereformeerde kerken in Nederland, in welk getuigenis zij kennis geeft van haar oprechte bereidheid om de eenheid in het kerkelijk samenleven tusschen allen, die God in de eenheid van geloof en belijdenis heeft samengevoegd, te bevorderen en waarin tevens hun gebeden wordt zich ernstig rekenschap te geven van de vraag, of het nog langer verantwoord is, dat zij en wij kerkelijk gescheiden leven. Een afschrift van dit inmiddels door ons opgestelde getuigenis zenden wij tegelijk met dit schrijven aan uw vergadering toe.

In de tweede plaats besloot de generale synode zich, in aansluiting aan de *Acte van afscheiding of wederkeering*, in het bijzonder tot uw synode te wenden en haar met al den drang der waarachtig-zoekende broederliefde te verzoeken ons te willen melden, of zij bereid is met onze gereformeerde kerken saam te spreken over wat ons verdeelt en over de wijze, waarop de door God gewilde kerkelijke eenheid zou kunnen verkregen worden.

De synode droeg ondergeteekenden op zulk een schrijven tot u te richten, weshalve zij bij dezen de vrijheid nemen uw aandacht te vragen voor deze hoogst gewichtige zaak.

De gereformeerde kerken, met deze verzekering willen wij aanvangen, betreuren ten zeerste de gedeeldheid, die onder de belijders der gereformeerde religie heerscht en inzonderheid de breuk tusschen u en haar, daar toch éénzelfde belijdenis door ons aanvaard en gehandhaafd wordt en éénzelfde reformatie door ons erkend wordt als een werk Gods, waardoor Hij het kerkelijk leven tot nieuwe vrijheid heeft geleid.

Het is deze reformatie, de *Afscheiding van 1834*, die door u en ons in dit jaar herdacht wordt en met u gedenken wij, dat onze vaders in de *Acte van afscheiding of wederkeering* beleden:

„... en verklaren tevens gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar Woord gegronde vergadering...”

In aansluiting aan deze woorden stellen wij de vraag: is het nog langer verantwoord, dat gij en wij gescheiden voortleven en door deze gedeeldheid de breuken onder de Christenen in het algemeen en de belijders der gereformeerde religie in het bijzonder vermeerderen?

De gereformeerde kerken beantwoorden deze vraag met neen en dat uw antwoord niet anders luidt, daarvan houden zij zich overtuigd op grond van het telegram, door uw te Zwolle gehouden synode gezonden aan onze synode te Middelburg eindigende met de woorden: „en vereenigt zich met u in den gebede om de eenheid van allen, die de gereformeerde belijdenis liefhebben.”

Om deze reden hadden onze kerken temeer vrijmoedigheid zich tot u te richten met de dringende bede met haar te willen samenwerken in alles, wat de waarachtige eenheid ten goede kan komen en te melden, of gij bereid zijt samen te spreken over hetgeen ons gescheiden houdt en over de wijze, waarop de door God gewilde kerkelijke eenheid zou kunnen worden verkregen.

Als de door de synode onzer kerken ten dezen benoemde deputaten geven wij u de verzekering, dat wij niets liever begeeren dan uw toestemmend antwoord te ontvangen en dat het ons een oorzaak van groote vreugde zal zijn met u de onderhandelingen aan te vangen en alzoo een eersten stap te mogen zetten op den weg, die, naar wij bidden, tot de begeerde eenheid leiden zal.

Moge het onzen God behagen Zijn zegen over deze eerste pogingen te ge-

bieden; beschame Hij al ons kleingeloof en bestelle Hij over ons den vrede van Jeruzalem, dien Hij alleen geven kan.

Uw antwoord zal gaarne door den laatstondergeteekende ontvangen worden.
Met heilbede,

de deputaten voornoemd.

BIJLAGE XIVd.
Art. 67.

ANTWOORD van de synode der Christelijke gereformeerde kerk.

Aan de generale synode der gereformeerde kerken in Nederland.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders!

In het gedenkjaar der Afscheiding richt de generale synode der Christelijke gereformeerde kerk in Nederland zich tot u met een broederlijken heilgroet. Zij doet dit te meer, wijl ook uwe kerken voor een groot gedeelte uit de Afscheiding zijn geboren en ook uw bestaansrecht bepaald en beslist wordt door deze daad der scheiding.

Wij zullen met elkander den Koning der kerk danken voor hetgeen Hij voor honderd jaren gedaan heeft, om Zijn kerk, gelijk de Acte van afscheiding zegt, uit te leiden uit een genootschap, dat al de kenmerken van de ware kerk had verloren. Nog altijd wordt door u en ons de Acte van afscheiding met hartelijke instemming gelezen en bidden wij samen om de eenheid van allen, die de gereformeerde belijdenis van harte liefhebben.

Wij zouden daarom niets liever zien, dan dat de gedeeldheid tusschen u en ons ophield en dat wij in één kerkverband konden samenwonen.

Immers, gij zult het, zeer eerwaarde broeders, met ons eens zijn, dat alle gedeeldheid niet anders dan der kerk tot schade kan zijn en dat het eisch van den Koning der kerk is, dat allen elkander zoeken, die waarlijk één in Hem zijn.

Eenerzijds zouden wij derhalve in gehoorzaamheid aan het bevel van Christus niets liever zien, dan dat er een kerkelijke eenheid geboren werd, die den Koning der kerk tot eer en Zijn Sion tot heil kon strekken.

Anderzijds zijn wij er even diep van overtuigd, dat zulk een eenheid niet anders „dan in volstrekke gehoorzaamheid aan Gods Woord en met onverzwakte handhaving van Schrift en belijdenis, om des Heeren wil”, gelijk gij zelf hebt uitgesproken, mag worden gezocht.

Wanneer door uwe deputaten zoo herhaaldelijk en met nadruk wordt opgemerkt, dat wij hier staan voor een door God gewilde eenheid, zoo meenen wij in deze heilige aangelegenheden u er op te moeten wijzen, dat, in het algemeen genomen, deze uitdrukking te zeer mist de klem van het betoog en den greep op de consciëntie. Wij staan hier als kerken ieder met een eigen historie en een eigen confessioneel beginsel, waaraan wij wederkeerig van 's Heeren-wege meenen geroepen te zijn onze positie te toetsen. Doen wij dit in oprechtheid voor 's Heeren aangezicht, dan kunnen wij niet uw voorslag tot samenspreken aanvaarden om de volgende redenen:

a. Kerkrechtelijk bezwaar.

Wij zijn van meening, dat wij geen samenspreking mogen openen over deze zoo hoogst gewichtvolle aangelegenheid, die direct onze plaatselijke kerken raakt, zonder dat deze kerken zelve zich daarvoor hebben uitgesproken. De fout van de kerkelijke vereeniging van 1892 is, naar onze overtuiging, mede geweest, dat men „van boven af” is begonnen.

b. Confessioneel bezwaar.

Wij zouden gaarne met u samenspreken, als wij overtuigd waren, dat hier slechts nuanceering der belijdenis tusschen u en ons in geding ware.

Wij mogen u echter niet verhelten, dat, zoolang de besluiten uwer synode van 1905 te Utrecht door u worden gehandhaafd, er, naar onze overtuiging, voor vruchtbare samenspreking geen grond is. Het smart ons u dit te moeten zeggen en wij zouden u met al den drang der liefde willen vragen, deze on-Schriftuur-

lijke verbonds-leer los te laten en terug te keeren naar het standpunt, dat de kerk der scheiding en mitsdien de Christelijke gereformeerde kerk in Nederland ten dezen steeds heeft ingenomen.

c. Practisch bezwaar.

Wij zijn er van overtuigd, dat, wanneer wij thans een samenspreking met u zouden openen, als in uw schrijven bedoeld, er in plaats van een éénheid, een nog grootere verdeeldheid in het kerkelijk leven van Nederland zou ontstaan.

Wij geven u deze ernstige zaken biddend te overwegen en moge de dag nog eens komen, dat wij in één kerkverband leven, waar Gods Geest ons de overtuiging legt in de ziel: Dit is van den Heere geschied en het is wonderlijk in onze oogen!

Met heilbode en broedergroete,

de synode voornoemd:

A. H. HILBERS, *praeses.*
J. HOVING, *scriba.*

Zwolle, September 1934.

BIJLAGE XV.
Art. 77.

VERSLAG van den toestand der Theologische School van „de Gereformeerde Kerken in Nederland” over 1933—1936 (agendum C 1).

Aan de generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland enz. vergaderd te Amsterdam, 25 Augustus 1936 en volgende dagen.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De deputaten-curatoren van de Theologische School hebben het voorrecht aan de generale synode het volgend verslag aan te bieden van den toestand der School sinds de generale synode van Middelburg, 1933, tot op heden.

I. *Het college van hoogleeraren.*

Wanneer we ook ditmaal aanvangen met het college van hoogleeraren, denken we allereerst met diepe droefheid terug aan den zwaren slag, die onze School heeft getroffen, door het overlijden van onzen zoo hoog geschatten en geliefden prof. dr T. Hoekstra. Al ging reeds meer dan een half jaar voorbij, sinds hij uit het land der levenden werd weggenomen, de rouwklacht over zijn verscheiden is nog niet verstomd.

Op de generale synode van Middelburg was prof. Hoekstra nog in zijn volle kracht. Hij diende haar met zijn voortreffelijke adviezen en rapporten inzake de liturgie en de uitbreiding van den bundel „Eenige gezangen”, en ontving van haar een belangrijke opdracht. En toen prof. Grosheide aan het eind dier synode, sprekend namens de hoogleeraren, vroeg: Hoe zal het in Amsterdam in 1936 zijn? wie van ons zal dan weggenomen zijn? wie zou toen vermoed hebben dat dit stervenslot beschoren zou zijn aan prof. Hoekstra, die met zijn hooge statuur en gezond uiterlijk een indruk van mannelijke kracht maakte?

Doch reeds vóór Paschen van het volgend jaar overviel hem een ernstige ziekte, waaruit hij echter weer in zooverre herstelde, dat hij gedurende het laatste gedeelte van den cursus 1934—’35 zijn ambtsbezigheden gedeeltelijk kon hervatten. De blijdschap over dit aanvankelijk herstel duurde echter niet lang. Begin December 1935 moest hij den arbeid neerleggen. 9 December volgde een ernstige inzinking, en den 20 Januari van 1936 is hij ontslapen.

Wij denken met stille piëteit en dankbare herinnering aan dezen hoogleeraar terug. Hij was een man van rijke gaven en groote werkkracht, die het als een eer en voorrecht beschouwde, dat de Heere hem geroepen had tot de vorming van a.s. dienaren des Woords. Zelf om zijn boeiende welsprekendheid als *orator sacrae* in onze kerken gezocht en geliefd, verstond hij het geheim zijn studenten in te leiden in de wetenschappen, die de explicatie en de applicatie van het Woord Gods aangaan. Een geheele generatie van predikanten, op wier geest hij in hun opleidingstijd zijn stempel gezet heeft, denkt met groote vereering

en dankbaarheid aan dezen hoogleeraar en zijn hoogstaand onderwijs terug. Niet minder doen dit onze kerken, die de vruchten van zijn professoraat genoten hebben en nog genieten. Hoeveel schoone plannen had prof. Hoekstra nog voor de toekomst ontworpen. Allerlei materiaal, gedurende vele jaren verzameld en geordend, lag gereed om in geschriften verwerkt te worden, die op zijn *gereformeerde homiletiek* zouden volgen. Maar de Heere sloot met eigen hand zijn vruchtbaren arbeidsdag af, en nauwelijks 55 jaren oud, ging hij de eeuwige heerlijkheid in, die wij hem, in onze droefheid over zijn gemis, niet misgunnen, omdat we vast gelooven, dat zijn rijke gaven eerst in het eeuwige leven tot haar schoonste ontplooiing en hoogste activiteit zijn gekomen. Toch hebben we genade noodig te zwijgen bij het ondoorgrondelijk bestel en bestier des Heeren. En dit temeer, omdat prof. Hoekstra's trouwe gade, mevr. Hoekstra-Lindeboom, die hem met zoo teedere zorg verpleegd en hem met heel haar liefdevol hart gesterkt had in den tijd van zorg en nood, nog éér hij heenging, haar krachten dermate bleek verteerd te hebben, dat zij, geheel uitgeput naar lichaam en geest, elders verpleegd moest worden; daar die toestand van diepe depressie nog voortduurt, bevelen wij haar bijzonder Gode en zijn genade.

Den 24sten Januari is prof. Hoekstra onder groote belangstelling begraven, vanuit het gebouw der Theologische School, die zoozeer de liefde van zijn hart heeft gehad. Den avond tevoren werd in de Grootte Aula een plechtige herdenkingssamenkomst gehouden, waarbij ook de familie en genoodigden tegenwoordig waren. Daar is het woord gevoerd, eerst door den rector, prof. dr K. Schilder, daarna door den secretaris van het curatorium, ds F. C. Meijster, en eindelijk door ds C. Lindeboom. Vóór den gang naar het kerkhof vergaderde een groote schare in de Burgwalkerk. Dr Impeta, prof. Schilder en dr K. Dijk hebben daar woorden van dankbare herinnering gesproken en vertroosting uit de Schriften geput.

Ten slotte memoreeren we, dat het H.M. onze Koningin behaagd had prof. Hoekstra, ter gelegenheid van de 100-jarige herdenking der Afscheiding, te benoemen tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, een onderscheiding, door hem wel zeer kort, maar met eer gedragen.

Door het sterven van prof. Hoekstra is er een vacature ontstaan van hoogleeraar in de Ambtelijke vakken en de Philosophie. Het curatorium hoopt u bij de voorstellen een dubbeltal ter voorziening in deze vacature aan te bieden.

In de tweede plaats maken we melding van andere mutaties in het college van hoogleeraren. Had de synode van Middelburg in 1933 reeds eervol emeritaat verleend aan prof. dr A. G. Honig, na dertigjarigen dienst als hoogleeraar, op 17 Januari 1934 brak de dag aan, waarop prof. Honig zijn actieven dienst zou beëindigen. Deze dag is van heel bijzondere beteekenis geworden in de geschiedenis onzer School, vol van merkwaardige *acta et facta*. Een drukbezochte samenkomst was in de Burgwalkerk bijeen; de professoren verschenen dien morgen voor het eerst in toga; (later werd ook de pedel getabberd en kreeg een statigen staf). Het strekte curatoren tot niet geringe voldoening, dat deze verhooging van het decorum buiten bezwaar van de schatkist der School was geschied.

Prof. dr A. G. Honig droeg in deze, door curator ds P. Bos gepresideerde samenkomst, het rectoraat over aan prof. dr J. Ridderbos, met een rede over „Van Comrie tot De Cock of het Credo der Afscheiding” en beëindigde daarna zijn arbeid als dienstdoend hoogleeraar met een hartelijke toespraak, die door den president-curator namens de curatoren, door prof. Ridderbos namens de hoogleeraren en den lector, en door den heer J. Blokland, praetor van het studentencorps F. Q. I. namens de studenten, met gevoelvolle woorden werd beantwoord. De groote schare zong ten slotte den scheidenden hoogleeraar de zegenbede van Psalm 121 : 4 toe.

De omstandigheid dat prof. Honig na zijn verkregen emeritaat in Kampen is blijven wonen, kwam de School ten goede, hoewel daardoor voor Z. Hooggel. het *otium cum dignitate*, althans den eersten tijd, meer *dignitas* dan *otium* opleverde. Niet alleen doordat prof. Honig zich met het hoofdredacteurschap van *De Bazuin*, op verzoek der curatoren, tot 1 Januari 1937 bleef belasten en het Studiefonds beheerde, maar ook, doordat hij zijn afgestudeerde leerlingen in de dogmatiek bleef tentamineeren en examineeren en in de vergaderingen der professoren en curatoren zijn adviezen ten beste gaf.

In de bovengenoemde openbare vergadering van 17 Januari 1934 installeerde de praeses van het curatorium, ds P. Bos, op plechtige en indrukwekkende wijze de door de generale synode van Middelburg in haar sessie van 25 Augustus 1933 benoemde hoogleeraren dr K. Schilder en dr G. M. den Hartogh in hun ambt,

den eersten in de vacature prof. Honig, den tweeden in de vacature wijlen prof. Bouwman. Zij onderteekenden de acte van verbintenis en aanvaardden des namiddags hun ambt; prof. Schilder door het uitspreken van een rede over „Barthiaansche existentie-filosofie contra gereformeerde geloofsgehoor-theologie”, prof. Den Hartogh met een rede over: „De grond van het Kerkrecht”. Vermelding verdient nog dat de hoogleeraar Den Hartogh een maand tevoren aan de Vrije Universiteit te Amsterdam tot doctor in de rechtsgeleerdheid was gepromoveerd, op een proefschrift over „Groen van Prinsterer en de verkiezingen van 1871, een keerpunt in de wordingsgeschiedenis van de antirevolutionaire partij”.

Nog zij gememoreerd dat op 6 December 1934 prof. dr J. Ridderbos het rectoraat overdroeg aan prof. dr S. Greijdanus, met een rede over: „Het karakter der Messiaansche voorzegging van Haggai en Zacharia”. Op 3 December 1935 verrichtte prof. Greijdanus deze plechtigheid met een rede over: „Is Hand. 9 (met 22 en 26) en 15 in tegenspraak met Galaten 1 en 2?”. Toen begon het eerste rectoraat van prof. Schilder.

Op 20 Juni 1934 werd een samenkomst van hoogleeraren en studenten gehouden ter inleiding op de honderdjarige gedachtenisviering der Afscheiding. Prof. Schilder, daartoe door het college van hoogleeraren aangewezen, hield een herdenkingsrede over „De dogmatische beteekenis der Afscheiding ook voor onzen tijd”.

Wat de waarneming der colleges van prof. Hoekstra betreft, reeds tijdens diens ziekte doceerde prof. Schilder in zijn plaats de Geschiedenis der filosofie; hij heeft dit ook na diens overlijden voortgezet. De colleges *Homileticum practicum* werden van omstreeks eind Februari tot de Paaschvacantie door prof. Schilder waargenomen, daarna, tot het eind van den cursus, door prof. Ridderbos. Tentamina en examina in de vakken, die prof. Hoekstra doceerde, werden bij onderlinge schikking tusschen de vier dienstdoende hoogleeraren verdeeld, hetgeen trouwens reeds in den vorigen cursus geschied was. Voor deze bijzondere bewijzen van hulpvaardigheid en liefde voor de School blijven curatoren den hoogleeraren, en in het bijzonder prof. Schilder, wiens schouders den zwaarsten last te dragen kregen, hartelijk dankbaar.

Onder alle wederwaardigheden en veranderingen door heeft de Heere dus Zijn gunst en zegen aan onze hoogleeraren niet onthouden. Voor hun bezit en voor al hun arbeid mogen onze kerken dankbaar blijven, en die dankbaarheid toone zich niet het minst in voortdurend gebed om den zegen van den Vader der lichten.

II. *Het college van curatoren.*

Ook in dit college openbaarde zich weer de wet, dat alles hierbeneden wisselt, en de dagen des menschen zijn als het gras. Heb ik u zoeven den naam genoemd van den toenmaligen president-curator ds P. Bos, die de installatie van de nieuwbenoemde hoogleeraren op zoo voortreffelijke wijze verricht heeft, reeds op 12 December 1935 werd deze naam uitgewischt uit het boek der levenden op aarde, doch, naar wij vast vertrouwen mogen, bleef hij onuitwischbaar staan in het boek des levens voor Gods aangezicht, zoodat we van onzen broeder, die vooral de laatste jaren met ziekte en zwakheid des lichaams te kampen had, zeggen mogen: „hem is een beter lot bereid”. Strikt genomen was hij bij zijn sterven geen curator meer, doch hij was het 25 jaren met eere geweest en had juist op 2 Juli 1935 van ons afscheid genomen, met het oog op zijn gezondheids-toestand. Veel, zeer veel heeft hij voor onze School mogen doen; hij had haar lief met heel zijn hart en streed dapper voor haar belangen en altijd met eerlijke en onbesmette wapenen. Onderscheidene malen nam hij het voorzitterschap waar; hij was bemind en geëerd onder ons; zijn heengaan heeft ons zeer gesmart; wij eeren zijn nagedachtenis, met dank aan God.

Uit den kring der curatoren valt nog meer te vermelden. Ds J. L. Schouten was geruimen tijd ziek, doch de Heere herstelde hem genadig. Hij werd tijdelijk vervangen door den secundus-curator, ds Breukelaar, terwijl ds N. IJ. van Goor als secundus voor ds P. Bos optrad. Duurzaam werd deze laatste vervangen door ds G. Diemer als primus, terwijl in plaats van ds D. Koopmans, die aan de particuliere synode van Friesland (Z.G.) verzocht had zijn mandaat als curator niet meer te verlengen met het oog op zijn leeftijd, door deze synode aangewezen is dr D. J. de Groot (sec. dr A. D. R. Polman). Ook aan ds Koopmans' persoon en arbeid onder ons denken we met erkentelijkheid terug. In het moderamen wisselde, na het heengaan van ds Bos, het presidium en het assessoraat tusschen ds J. L. Schouten en dr K. Dijk. Deze laatste moest daartoe zijn functie als

scriba neerleggen. Den omvangrijken arbeid, aan het scribaat verbonden, heeft dr Dijk gedurende tien jaren punctueel verricht, waarvoor het curatorium hem zeer erkentelijk blijft. In zijn plaats werd ds F. C. Meijster tot scriba gekozen, terwijl dr G. Keizer als adjunct-scriba in het Moderamen bleef zitting houden. De samenwerking tusschen curatoren liet niets te wenschen over; ook bij verschil van inzicht en gevoelen bleef de verhouding niet alleen correct, maar hartelijk en vriendschappelijk.

III. Vergaderingen van het curatorium.

De deputaten-curatoren kwamen in dit tijdvak driemaal in gewone vergadering bijeen, in de 94ste vergadering op 2 en 3 Juli 1934, in de 95ste op 1 en 2 Juli 1935, in de 96ste op 29 en 30 Juni 1936, voortgezet te Utrecht op 7 Juli 1936. Bovendien werden buitengewone vergaderingen gehouden op 17 Januari 1934, op 6 December 1934, op 2 April 1936 en op 20 Augustus 1936.

Hetgeen op deze vergaderingen besloten werd om uw synode als voorstel of voordracht aan te bieden, zal straks bij de desbetreffende onderwerpen of aan het eind van het verslag worden meegedeeld.

IV. Het lectoraat.

Daar de lector dr J. J. Esser in Augustus 1934 den 70-jarigen leeftijd bereikte, nam met het eind van den cursus 1933-'34 zijn arbeid aan de School een einde. Op den avond van den 19den Juni was door curatoren reeds een samenkomst belegd in de Grootte Aula, waarin door dr Dijk namens het curatorium, door den rector der School, prof. Greijdanus, door prof. Schilder namens de organisatie van F. Q. I., door den praetor van F. Q. I. namens het studentencorps, en door prof. dr A. Noordt zij van Utrecht, als gewezen mede-lector, hartelijke woorden van dank en waardeering tot dr Esser gericht werden, waarna deze een woord van afscheid sprak. Op dezen avond bleek duidelijk hoezeer dr Esser zoowel om zijn persoon als om zijn werk bemind en geëerd is in den kring der Theologische School. Dat dr Esser ook na zijn aftreden als lector met de School blijft medeleven, heeft het curatorium zeer verblijd. Volgens besluit van de generale synode van Middelburg werd het lectoraat met het aftreden van dr Esser afgeschaffd, zoodat geen nieuwe lector meer benoemd is. Meerdere sprekers in bovengenoemde samenkomst gaven als hun meening te kennen, dat ze deze afschaffing, met het oog op de degelijke klassieke vorming der studenten, ernstig betreurden. Prof. Greijdanus (de eenige der toenmalige hoogleeraren die tegen de afschaffing van het lectoraat was en de synode van Middelburg daarvan ook op de hoogte stelde) sprak den wensch uit, dat het afgeschafte lectoraat in den vorm van een professoraat zou mogen herleven. Toen deze wensch in de pers gepubliceerd werd, kwam weldra bij prof. Schilder van een onbekende zuster te Rotterdam een gift in, groot honderd gulden, „voor een zesden professor”, welke gift aanleiding is geworden tot een spontaan-opgekomen en -doorgezette actie voor een „zesden hoogleeraar”, waarvoor op heden, dank zij inzonderheid een gift van tienduizend gulden, een niet onbelangrijk bedrag bijeen is.

Een voorstel om tot de instelling van een zesden kathedre te komen, werd door het college van hoogleeraren reeds bij het curatorium ingediend. De meerderheid der curatoren kon zich met dit voorstel in beginsel wel vereenigen, maar zij vreezen allen dat het, aan de debetzijde toch reeds overluden, budget der School de daartoe benoedigde vermeerdering van uitgaven thans niet zal kunnen dragen en er dus, nu het college van hoogleeraren in zijn tegenwoordige samenstelling op herstel van het onderwijs in de klassieke talen prijs stelt, welk gevoelen ook het curatorium deelt, volstaan zal moeten worden met het voor tijdelijk aanstellen van een lector, en dezen op te dragen het onderwijs in het grieksch en in het latijn. Bij de voorstellen hopen we hierop nader terug te komen.

Ten slotte vermelden we in verband met het lectoraat, dat in de maand Maart van 1934 overleden is dr W. H. Nieuwhuis, die in het begin dezer eeuw onze School eenigen tijd als lector heeft gediend en jaren aaneen, zoolang het admissie-examen bestond, daarbij examineerde in de wiskundige vakken. De nagedachtenis van dezen bekwamen geleerde en eenvoudigen christen blijft bij wie hem kenden en van zijn onderwijs profiteerden, in eere.

V. Het college- en examenbezoek.

Door de deputaten-curatoren zijn geregeld onderscheidene colleges en examina bijgewoond, waarover gunstig door hen werd gerapporteerd. De hoogleeraren werden zuiver in de belijdenis en toegewijd in den arbeid bevonden; ook de

studenten bleken zich met ernst op de studie toe te leggen; klachten over het onderwijs of aangaande de kennis der studenten kwamen bij curatoren niet in.

VI. *De studenten.*

Het aantal studenten bleef zich ook gedurende deze drie jaren eenigermate in dalende lijn bewegen. Voor den cursus 1933—'34 werden ingeschreven 127 studenten, waarvan 14 voor het eerst (onder welke één Hongaar); voor 1934—'35 116, waarvan 15 voor het eerst (onder welke wederom één Hongaar) en voor 1935—'36 112, waarvan 16 voor het eerst (onder wie opnieuw een Hongaar). In totaal studeerden gedurende den laatsten cursus 4 Duitschers en 2 Hongaren aan onze School. Terwijl het getal der ingeschrevenen dus merkbaar daalt (in de drie voorgaande jaren was het respectievelijk 168, 156 en 137) klom dat der nieuwkomers weer met één per jaar en schommelt zoodoende om de 15. Voor meerderen onzer kandidaten blijft het lange wachten op een beroep een tijd van teleurstelling en strijd. Beware de Heere hen voor misnoedigheid, maar laten onze kerken niet vertragen om al het mogelijke te doen, teneinde de vervulling van den hartewensch dezer kandidaten om Christus in het ambt te mogen dienen, mogelijk te maken, of althans op het groote arbeidsterrein der kerk van hun krachten en studie op gepaste wijze te profiteeren. Op de goede voorbereiding voor de examina der School schijnt de candidatenovervloed geen invloed ten kwade uit te oefenen, want er behoefde deze drie jaren, noch voor het propaedeutisch, noch voor het candidaats-examen, iemand afgewezen te worden. Afgelegd werden resp. prop. examens 16, 12 en 13, en cand.-examens 23, 17 en 14, van welke 2 cum laude. Gedrag en ijver der studenten gaven reden tot tevredenheid. Helaas spaarde de dood ook deze jonge levens niet; twee studenten zijn in dit tijdperk overleden, op 19 November 1934 de 20-jarige heer *Folkert Henderikus Folkerts* en op 18 Juni 1936 de heer *D. Ubbels*, die met zijn studiën reeds tot het candidaatsexamen naderde. Beiden waren jongemannen van goede verwachting; hun heengaan bracht rouw in hun families en ook aan onze School. Doch de troost ontbreekt niet, want onze God had aan elk van hen door genade sterven geleerd; ze werden uit lijden verlost en zijn gelukkig te prijzen, omdat ze in het geloof zijn afgereisd naar een beter vaderland.

Ten slotte zij vermeld, dat ook de z.g.n. *Sociale Dag* wederom gehouden werd. In 1934 spraken daarin de heer A. Schilder van Den Haag over *Recht tot werkstaking?* en de heer dr J. W. Noteboom van Scheveningen over *Publieke armenzorg en diaconie*. In 1935 voerden het woord de heer C. Smeenk over *De beteekenis van het economisch gebeuren* en dr L. W. G. Scholten over *Eigen Huwelijksrecht*. Deze bijzondere voorlichting op sociaal gebied werd door de studenten zeer op prijs gesteld.

VII. *Het verband met de Overheid.*

De betrekkingen met de lands- en stedelijke Overheid waren als steeds zeer vriendschappelijk. Telken jare werd aan den minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen en aan het college van burgemeester en wethouders der gemeente Kampen een Beredeneerd Verslag overgelegd van den toestand der School. Over aanvragen van bursalen werd door de Regeering herhaaldelijk advies van curatoren gevraagd, terwijl ook over de noodzakelijke controle op hun inschrijving als student en den loop van hun studiën geregeld met het Departement van onderwijs enz. en met de Commissie voor de Rijksbeurzen werd gecorrespondeerd. Uiteraard betrof dit alleen zoogenaamde studievoorschotten uit 's rijks kas en geen beurzen in den eigenlijken zin des woords.

VIII. *De finantiën.*

Aangaande de finantiën moet gerapporteerd, dat de toestand daarvan niet rooskleurig is. De verzorging der School in geldelijk opzicht blijft de volle aandacht van curatoren vragen. Gelukkig dat onze vroede penningmeester, ds A. M. Donner, een man is van voorzichtig beleid en in weerwil van zijn hooggeklommen jaren, accuraat en diligent. Ge kunt zijn boeken doorzoeken zonder u te stooten aan een balk, waar een cent overheen geworpen is. Aanvankelijk scheen het alsof de saneeringsmaatregelen, waartoe de synode van Middelburg, op voorstel van curatoren besloot, het evenwicht in de balans zouden hergeven, doch zelfs deze maatregelen, die er het mes nog al diep inzetten, bleken daartoe niet in staat. De eindbedragen der gewone uitgaven waren in de jaren 1934, '35 en '36 resp. f 68915.82, 61729.94 en 61320.72. Hoezeer deze bedragen reeds gedrukt zijn, bemerkt men door ze te vergelijken met de drie voorafgaande jaren, die respectievelijk aan uitgaven vroegen: f 79936.26, 81635.78 en 73131.59. Maar deze aanzienlijke bezuiniging bracht nog geen afdoende verbetering. In 1934

was er nog wel een voordeelig saldo van f 609.93, maar 1935 bracht reeds een nadeelig saldo van f 423.42 en 1936 zelfs een van f 2269.84. De begroting voor het volgende boekjaar wijst een nog veel grooter deficit aan, n.l. van meer dan 8000 gulden, indien althans de synode haar goedkeuring hecht aan enkele finantieele voorstellen, waarmee het curatorium zelfs in dezen tijd van algemeene bezuiniging meent te moeten komen en zij haar sanctie niet onthoudt aan maatregelen, die curatoren krachtens hun reglementaire bevoegdheid hebben genomen.

Zoo is, om met dit laatste te beginnen, duurzame, deskundige en dagelijksche verzorging van de bibliotheek door een afzonderlijken bibliothecaris, die zich geheel aan deze taak kan wijden, onafwendbare eisch gebleken.

Mocht voorts de generale synode eventueel besluiten tot de vermeerdering van het aantal hoogleeraren met één, dan zou het te verwachten tekort nóg aanzienlijk hooger worden. Zelfs eventueele herstelling van een bescheiden lectoraat in de klassieke talen zal reeds minstens f 1000.— vragen. Voorts hebben curatoren besloten aan uw synode voor te stellen, dat in de regeling der bezoldiging van hoogleeraren de billijke bepaling worde opgenomen, dat de dienstjaren als predikant bij de bepaling van het traktement als hoogleeraar voor $\frac{1}{4}$ gedeelte meetellen en dus, bij een benoeming, 20 dienstjaren als predikant recht geven op een eerste verhooging van het hoogleeraarstraktement. Ook voor dienstdoende hoogleeraren zou deze regel, te beginnen met den nieuwen cursus, van kracht dienen te worden.

Wat nu de inkomsten aangaat, het terugloopen van verschillende posten is wel verklaarbaar b.v. dat de college- en examengelden merkbaar gedaald zijn, wegens het verminderde getal studenten. Om ons tot guldens te beperken, in 1934 waren de collegegelden nog f 5825, in 1935 daalden ze op 5350 en in 1936 op 5250. Examengelden resp. f 1375, 1150 en 1100.

Het aantal contributies ging gelukkig, als vrucht van krachtiger actie hier en daar, eenigermate in stijgende lijn, ze brachten ook iets meer op: in 1934 f 10765, in '35 f 11210 en in '36 f 11388, doch helaas, de collecten, die 5 jaar geleden nog meer dan een halve ton opleverden, daalden snel, van f 43396 in 1934 tot f 41666 in '35 en in 1936 zelfs tot f 40044, wat een bedenkelijk beeld geeft van de economische malaise in onze kerken. Ook de giften liepen sterk terug; de extra-giften met bepaalde bestemming zullen daarop wel van invloed zijn geweest.

De post legaten bracht echter aanzienlijke bedragen in, het laatste jaar zelfs f 17740, doch deze gelden komen uitsluitend den kapitaaldienst ten goede; zoodoende geven ze wel voor een groot gedeelte een verblijdende vermindering van onze schuld, maar ze moeten helaas ook helpen om tekorten op de gewone rekening te bestrijden. Hoe dankbaar curatoren voor deze legaten ook zijn, gezond finantieel beheer vraagt allereerst dat de gewone inkomsten en uitgaven elkaar dekken. Het terugloopen der gewone inkomsten vervult de curatoren wel met zorg, doch anderzijds hebben zij vertrouwen in de liefde en offervaardigheid in onze kerken; wanneer haar slechts de ernst der zaak onder het oog gebracht wordt, zullen zij haar eigen School niet onthouden wat deze dringend behoeft.

Met het oog daarop stellen de curatoren aan de generale synode voor, dat deze zich per afzonderlijke missive wende tot al onze kerken, ten einde deze op te wekken om de finantiën der School krachtig te versterken, waarbij bijzonder de aandacht kan worden gevestigd op de nog steeds bestaande bepalingen voor de plaatselijke en classicale correspondenten. Curatoren vermeldden reeds, met groote dankbaarheid, dat de penningmeester der School, ds A. M. Donner, zijn taak als penningmeester nog getrouw en stipt vervult. Waar het hem en ons echter niet onmogelijk voorkomt dat er in de komende driejarige periode, met het oog op zijn leeftijd, voorziening in den arbeid van den penningmeester zal moeten geschieden, verzoekt het curatorium machtiging van de generale synode, om uit te zien naar een bekwaam en geschikt persoon, die de functie van penningmeester te zijner tijd zou kunnen overnemen. We hopen echter, dat de Heere aan ds Donner nog kracht geve om het werk te doen, dat hij met zooveel liefde, toewijding en zorg, zoovele jaren lang, heeft verricht.

IX. *Het Pensioenfonds.*

Dit fonds had op 1 Juli l.l. een bezit van f 55989.83, nl. Schuldbekentenis Theologische School f 10.000; Schuldbekentenis gereformeerde kerk te Kampen f 3000; Evangelisatiegebouw, eigendom van de gereformeerde kerk van Kampen, f 5000; aan effecten f 37000; Nutsspaarbank te Kampen f 989.83. De penningmeester, de heer J. Velthuis te Kampen, is ten vorigen jare, naar zijn eigen

wensch, als zoodanig afgetreden. Hem werd hartelijk dank betuigd voor al den arbeid en de zorg, aan het nauwkeurig beheer van het fonds gewijd. In zijn plaats werd benoemd de heer J. H. Kok te Kampen, die tot blijdschap van curatoren deze benoeming bereidwillig heeft aanvaard en als zoodanig reeds in volle functie is.

X. *Het Studiefonds.*

Door het Studiefonds der Theologische School werd steun verleend gedurende deze drie jaren, tot een bedrag van niet minder dan f 12738.81, resp. aan 31, 33 en 28 studenten. Het aantal liep dus terug, maar de steun zelf steeg, in het laatste jaar zelfs tot f 4787.23. De inkomsten bleven bij de uitgaven verre achter; alleen door verzilvering van eenige geërfde effecten kon voor voldoende kassa worden gezorgd. Het studiefonds blijve dus met nadruk in de liefde onze kerken aanbevolen. Prof. Honig beheerde de gelden met zorg en toewijding; het college van hoogleeraren zag van jaar tot jaar de rekening, de stukken en bescheiden na, en bevond deze in orde. Prof. Honig verdient voor zijn met liefde verrichten arbeid den dank van de synode.

XI. *De Bazuin.*

Ook nu bleef *De Bazuin* het zorgenkind der Theologische School. Niet wat den *inhoud* aangaat, want deze wordt door den hoofdredacteur, prof. Honig, met zijn medewerkers, in vele opzichten op aantrekkelijke wijze verzorgd, maar alleen wat betreft de *finantiën*. De commissie voor *De Bazuin*, bestaande uit ds A. M. Donner, prof. dr J. Ridderbos en ds J. L. Schouten beijverde zich om het geldelijk verlies zoo gering mogelijk te doen zijn. In 1934 was het nadeelijk saldo minder dan ten vorigen jare, doch in het afgelopen jaar steeg het weer en bedroeg f 1483.73. De curatoren troosten zich onder meer met de gedachte dat zij toch steeds een officieel orgaan ter beschikking moeten hebben om de leden onze kerken met de belangen der Theologische School van week tot week op de hoogte te houden, en dat door voorlichtende lectuur de liefde voor de School wordt opgewekt en levendig gehouden.

XII. *De bibliotheek en het archief.*

Betreffende de bibliotheek is goed nieuws te melden. Zij werd en door schenkingen en door aankoop met een groot aantal oudere en nieuwe werken verrijkt. Onder de geschenken noemen we met name, behalve die van auteurs en uitgevers, (onder de laatsten vooral den heer J. H. Kok te Kampen, die alle werken uit zijn fonds gaf, welke nog in de bibliotheek ontbraken), de groote collectie boeken uit de bibliotheek van wijlen prof. L. Lindeboom ontvangen, en niet het minst, hetgeen verkregen is uit de bijdrage van het comité tot herdenking der Afscheiding van 1834. Dank zij deze vorstelijke dotatie (waarvoor het comité f 10.000 bestemd heeft) is, na overleg met de hoogleeraren, onze bibliotheek thans reeds met verschillende hoogstbelangrijke en kostbare standaardwerken verrijkt, onder welke vooral genoemd moet worden *Migne, Patrologiae cursus completus series graeca* en *Series latina*, aangekocht in de zeldzame originele editie, en bestaande in 387 fraai gebonden deelen. Dit werk alleen eischte reeds een uitgave van ongeveer f 4500. Wij blijven het comité, dat ons boekenbezit op zoo bijzondere wijze met deze werken van hooge waarde vermeerderde, van heeler harte dankbaar.

Nu onze bibliotheek zooveel beter dan vroeger is geutilleerd, gevoelden curatoren hun plicht haar ook meer aan haar doel te doen beantwoorden door haar ook in wetenschappelijken zin meer toegankelijk te maken. Alle arbeid, tot dusver aan de catalogiseering besteed, droeg slechts een voorbereidend karakter. Het was meer inventarisatie dan beschrijving in wetenschappelijken zin. Uiteraard kan ook een hoogleeraar, die incidenteel tot bibliothecaris wordt benoemd, slechts een zeer beperkt gedeelte van zijn tijd aan haar geven. En onze conservator dr Nawijn, die reeds 20 jaar lang met grooten ijver zijn werk aan en in onze boekerij heeft verricht, kon natuurlijk eveneens slechts een klein gedeelte van zijn kracht en tijd aan dit bijwerk wijden, al verdient hetgeen hij deed, allen lof. Het is dan ook noch mindere waardeering voor den benoemden hoogleeraar-bibliothecaris prof. dr G. M. den Hartogh, noch voor den trouwen conservator dr Nawijn, dat het curatorium zich ging beraden of er niet op andere wijze meer afdoende voor onze bibliotheek kon worden gezorgd. Nu was dr K. J. Cremer, emeritus predikant van Haarlem, op onze uitnodiging reeds eenigen tijd bezig met het aanleggen van een systematischen catalogus en een trefwoordenregister, gelijk die bij de groote bibliotheken in gebruik zijn. Waar aan curatoren bleek, dat deze doctor voor bibliotheekwerk bij uitstek begaafd en

geschikt is, hebben zij daarmede ongetwijfeld in uw geest handelend, getracht hem als bibliothecaris aan de School te verbinden. Als de onderhandelingen met den kerkeraad van Haarlem over de te maken stipulatiën tot een beslissing zijn gekomen, ligt het in het voornemen van het curatorium tot de benoeming van dr Cremer over te gaan, voorloopig voor een jaar. In de vergadering in comité zijn we gaarne bereid omtrent de voorwaarden, waarop deze benoeming plaats kan vinden, nadere inlichtingen te verschaffen. Prof. Den Hartogh was terstond bereid zijn functie als bibliothecaris neer te leggen; het spijt ons dat we tevens, waar nu alle zorg voor de boekery in één hand moest komen, ook de betrekking van dr Nawijn als conservator moesten opheffen. Wij blijven dr Nawijn dankbaar voor alles wat hij in het belang van onze bibliotheek en van ons archief deed. Wij stellen ons voor, dat dagelijksch toezicht en verscherpte contrôle aan onze boekenverzameling ten goede zal komen en we hopen dat dr Cremer kracht mag ontvangen om dezen moeilijken, maar vruchtbaren arbeid met opgewektheid te verrichten.

Nog dient vermeld, dat het curatorium een commissie van toezicht op de bibliotheek heeft benoemd, bestaande uit de curatoren dr H. Kaajan en dr G. Keizer en prof. Den Hartogh. Deze commissie heeft ook opdracht ontvangen een instructie voor den bibliothecaris samen te stellen.

XIII. *De Theologische School-dag.*

De belangstelling voor dezen dag, die elk jaar in Kampen gehouden wordt, groeit nog voortdurend. In 1934 op 21 Juni berustte de leiding bij prof. Ridderbos. In den bidstond des avonds tevoren, ging ds J. H. A. Bosch van Alphen aan den Rijn voor; op den Schooldag zelf sprak prof. Den Hartogh over *Door het geloof*, een herdenkingsrede over de Afscheiding; voorts dr G. Keizer over: *Vrouwen der Afscheiding* en eindelijk ds Van der Vegt van Goes over: *De Afscheiding en wij*. In 1935 was de datum 20 Juni, de leiding berustte bij curator Schoemakers; in den bidstond trad op ds G. Bouwmeester van Rotterdam; sprekers waren: dr E. D. Kraan van Vlaardingen, die over *De Buchman-beweging* refereerde; dr H. Kaajan van Utrecht sprak over *De Doleantie* en ds C. Veenhof van Harkstede over *Evenwicht of waarheid?* Dit jaar, 1936, werd de Schooldag gehouden op 18 Juni. De leiding berustte bij prof. Greijdanus; in den bidstond ging voor ds F. C. Meijster van Rotterdam; op den Schooldag zelf spraken: ds C. B. Bavinck, emeritus predikant te Amersfoort, over de vraag: *Bestaat er een Schriftuurlijke en gereformeerde prediking van kenmerken der genade?* en voorts ds H. Veldkamp van Sneek over *Möttligen* en ds A. S. Timmer van Bedum over: *Door het geloof alleen*. In de middagvergadering werd nog een kort afscheidswoord gesproken door prof. dr A. Noordt zij, oud-lector, naar aanleiding van het feit, dat hij zich, na verkregen emeritaat als hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, in het buitenland ging vestigen. Ook heeft toen prof. Schilder, namens een door oudleerlingen en leerlingen van wijlen prof. Hoekstra gevormd comité, aan curatoren aangeboden een door den kunstschilder L. Kleintjes te Heerde geschilderd portret van wijlen prof. Hoekstra, welk geschenk door den president-curator dr K. Dijk met een woord van hartelijken dank is aanvaard. Gelukkig blijkt het de laatste jaren mogelijk de kosten der Schooldagen te bestrijden uit hetgeen daarop ingezameld wordt. De commissie tot organiseering van den Theologischen Schooldag, bestaande uit prof. Ridderbos, ds Schoemakers en den heer J. H. Kok verdient dank voor al haar zorgen. Haar rekening en verantwoording werd steeds nauwkeurig nagezien en stipt in orde bevonden.

XIV. *Geschenken.*

Dit aantrekkelijk onderdeel van ons verslag mag melding maken van verblijvende schenkingen aan onze School. We noemden reeds de kostbare cadeaux voor de bibliotheek en den fraaien staf van den pedel, door een onbekenden broeder geschonken, alsmede het geschilderd portret van wijlen prof. Hoekstra in statige lijst.

Thans mag ik nog gewag maken van een tweetal schilderijen. Het eerste is een geschilderd portret van *Frouwe Venema*, eerst gehuwd met *ds H. de Cock*; het werd den rector toegezonden van uit Amsterdam, waarschijnlijk krachtens een beschikking van wijlen den schilder, den heer H. J. de Cock, zoon van wijlen docent De Cock.

Het tweede is een schilderij, voorstellende den in de geschiedenis der Afscheiding zoo bekenden *Molen van Wapenvelde*. Zij werd door de gebr. Van Apeldoorn te Heerde aan de Theologische School geschonken.

Deze beide schenkingen zijn door het curatorium met blijdschap en groote erkentelijkheid aanvaard.

XV. *De gebouwen.*

De gebouwen der School bevinden zich in goeden staat. Er wordt door de commissie van Toezicht voortdurend controle op uitgeoefend en waar het noodig is, treft zij voorziening. Deze commissie bestond tot Juli 1.1. uit de broeders ds A. M. Donner, J. H. Kok en H. Steenbergen. Ds Donner vroeg en verkreeg, met het oog op zijn leeftijd, eervol ontslag. In zijn plaats werd de heer B. v. d. Kooi te Kampen benoemd. De heer Kok heeft ten vorigen jare den heer Velthuis vervangen, die eveneens eervol ontslag op zijn verzoek ontvangen had.

XVI. *De naam der Theologische School.*

Dat de naam van onze School ditmaal onder een apart hoofd in ons Verslag voorkomt, heeft een bijzondere reden. Curatoren zijn n.l. te rade gegaan over de vraag, of het wel wenschelijk was den naam der School te laten zooals deze is.

Eenerzijds was er bij curatoren respect voor dezen naam, die historische beteekenis in onze kerken heeft verkregen en onder welken deze stichting der vaderen tot bloei is gekomen en zegen heeft verspreid. Anderzijds evenwel kwam het hun voor, dat deze naam toch thans verouderd is en bij de geheel veranderde omstandigheden niet wèl meer past. Daarom dienen curatoren, met meerderheid van stemmen, bij de generale synode het voorstel in, den naam onzer School te veranderen in: *De Theologische Hoogeschool van „de gereformeerde kerken in Nederland” te Kampen.* Ter motiveering diene het volgende:

1° Het karakter onzer School, waarin metterdaad Hooger Onderwijs in den zin der Hooger Onderwijswet gegeven wordt, rechtvaardigt deze verandering en maakt haar o. i. noodzakelijk.

2° De eischen voor toelating tot haar lessen zijn geheel gelijk aan die, welke aan openbare en bijzondere hoogeschoolen gesteld worden.

3° Haar docenten dragen officieel den naam van hoogleeraar en haar leerlingen dien van studenten.

4° Correspondentie met de Overheid, b.v. over bursalen, geschiedt op grond van eenzelfde regeling, als voor andere inrichtingen voor hooger onderwijs geldt.

5° Alleen de verouderde naam stelde de Theologische School gelijk met de meest elementaire inrichtingen van onderwijs of met opleidingsschoolen, die bij de toelating tot haar lessen geen getuigschrift voor de bekwaamheid tot het volgen van Hooger Onderwijs in den zin der wet eischen.

XVII. *Het Hospitium.*

Ook dit hoofd pleegt in het curatorenverslag niet voor te komen. Het zou er ook nu niet in genoemd zijn, daar het Hospitium voor studenten der Theologische School te Kampen een afzonderlijke stichting met eigen bestuur is, ten opzichte waarvan curatoren geen enkel mandaat van de synode hebben ontvangen. Doch het bestuur van het Hospitium, dat tengevolge van de veranderde tijdsomstandigheden, wat de finantiën aangaat, in een zorgwekkenden toestand verkeert, heeft zich tot het curatorium gewend met het verzoek om een jaarlijksche subsidie te mogen ontvangen uit de kas der School. Curatoren hebben deze gewichtige zaak en de belangen, die er bij op het spel staan, met ernst overwogen, doch achten zich niet gerechtigd gelden uit de kas der School voor deze gevraagde subsidie te voteeren, ze hebben echter besloten de belangen van het Hospitium met aanbeveling voor te leggen aan de generale synode. Wij stellen ons voor opening van zaken in de vergadering in comité te geven.

XVIII. *Het zendingsprofessoraat.*

Deputaten voor de zending der generale synode zijn in den loop van dit jaar opnieuw met curatoren in overleg getreden aangaande het z.g. *zendingsprofessoraat*. Zoowel schriftelijk als in vergadering is over deze aangelegenheid overleg gepleegd. Waar de besprekingen en het onderzoek nog voortduren, valt er nog geen rapport over aan uw synode uit te brengen, behalve de mededeeling dat deze gewichtige zaak ook de volle aandacht van curatoren heeft en zij de broederlijke samenwerking met de zendingsdeputaten voor dit zoo gewichtig belang op hoogen prijs stellen.

XIX. *„De zesde hoogleeraar”.*

Curatoren ontvingen van het college van hoogleeraren het volgend voorstel „ter doorzending en ter voordraging aan de a.s. generale synode”:

„Het college van hoogleeraren aan de Theologische School acht het in het belang van de wetenschappelijke en praktische opleiding tot den dienst des Woords dat aan een theoloog, die tevens classicus is, of minstens ervaren in de classieke talen, opgedragen worde het onderwijs aan de propaedeutici in classiek latijn en grieksch (elk 1 uur wekelijksch collegium), patristisch latijn (2 uur), patristisch grieksch (1 uur); voor de studenten in de theologie: in patristiek (1 uur), symboliek (1 uur), elenctiek (1 uur), zulks onder voorwaarde dat het totaal der eischen voor het candidaatsexamen niet worde vermeerderd.”

Curatoren hebben dit voorstel ernstig overwogen en ten slotte bij meerderheid van stemmen besloten bij de generale synode het volgend voorstel in te dienen:

„Het curatorium der Theologische School, in beginsel het voorstel der hoogleeraren tot het benoemen van een zesden hoogleeraar aanvaardend, van oordeel echter dat in de gegeven tijdsomstandigheden thans nog niet tot een benoeming kan worden overgegaan, besluit aan de generale synode voor te stellen tijdelijk een lector aan te stellen en dezen op te dragen het onderwijs in het grieksch en in het latijn.”

Een minderheid in het curatorium stelt er prijs op ook haar voorstel aan de generale synode voor te leggen.

Het luidt als volgt:

„Gezien de tijdsomstandigheden, durven wij aan de generale synode niet te adviseeren over te gaan tot de benoeming van een zesden hoogleeraar, doch wij zijn van oordeel dat in elk geval het lectoraat tijdelijk dient te worden hersteld.”

XX. De vacature wijlen prof. dr T. Hoekstra.

Door het overlijden van prof. dr T. Hoekstra is er thans aan onze School een vacature voor hoogleeraar in de ambtelijke vakken enz.

Curatoren stellen aan de generale synode voor deze vacature te vervullen door de benoeming van een hoogleeraar, aan wien zal worden opgedragen het onderwijs in de ambtelijke vakken, de geschiedenis der wijsbegeerte, de psychologie en de logica.

De curatoren hebben volgens het daarvoor bestaande reglement een voordracht samengesteld, welke zij in de vergadering in comité gaarne aan u zullen voorleggen.

De curatoren hebben derhalve aan de generale synode voorstellen aan te bieden

- a. betreffende de vervulling der vacature wijlen prof. Hoekstra;
- b. betreffende den „zesden hoogleeraar” en (of) de instelling van een tijdelijk lectoraat;
- c. betreffende den naam der Theologische School;
- d. betreffende finantieele aangelegenheden;
- e. betreffende het penningmeesterschap.

De curatoren bidden de generale synode de leiding des Heiligen Geestes toe in al haar arbeid en in het bijzonder in haar beraadslagingen en beslissingen inzake de Theologische School van de gereformeerde kerken.

Namens het curatorium,

F. C. MEIJSTER, *scriba.*

Rotterdam, Augustus 1936.

Bijlage I. Voorstellen aan de generale synode.

A. Betreffende de vervulling van de vacature wijlen prof. Hoekstra:

te benoemen in de vacature, ontstaan door het sterven van prof. dr T. Hoekstra, een nieuwen hoogleeraar, en dien op te dragen het onderwijs in de ambtelijke vakken, de geschiedenis der filosofie, de psychologie en de logica.

Voor deze vacature bieden de curatoren, overeenkomstig het Reglement van de Theologische School, de volgende voordracht aan (alphabetische volgorde): *dr G. C. Berkouwer* te Amsterdam (Watergraafsmeer) en *dr K. Dijk* te 's Gravenhage.

B. Betreffende den „zesden hoogleeraar” en (of) de instelling van een tijdelijk lectoraat:

1. Het voorstel van het college van hoogleeraren luidt:

Het college van hoogleeraren der Theologische School acht het in het belang

van de wetenschappelijke en praktische opleiding tot den dienst des Woords, dat aan een theoloog, die tevens classicus is, of minstens ervaren is in de classieke talen, opgedragen worde het onderwijs aan de propaedeutici in classiek latijn en grieksch (elk 1 uur wekelijksch collegium), patristisch latijn (2 uur), patristisch grieksch (1 uur), voor de studenten in de theologie in patristiek (1 uur), symboliek (1 uur), elenctiek (1 uur) zulks onder voorwaarde, dat het totaal der eischen voor het candidaatsexamen niet worde vermeerderd.

2. Het voorstel van het *curatorium* (in zijn meerderheid) luidt:

Het *curatorium* der Theologische School, in beginsel het voorstel der hoogleeraren tot het benoemen van een zesden hoogleeraar aanvaardend, van oordeel echter, dat in de gegeven tijdsomstandigheden thans nog niet tot een benoeming kan worden overgegaan, stelt aan de generale synode voor tijdelijk een lector in grieksch en latijn aan te stellen.

Bij eventueele aanvaarding van dit voorstel drage de synode het *curatorium* op naar een bekwamen en geschikten lector om te zien en dezen van jaar tot jaar te benoemen.

Gaat de synode met dit voorstel accoord, dan stelt het *curatorium* voor in het Reglement voor de theologische opleiding enz. in de artikelen 5, 7, 8, 9 en 15 in te voegen „en lectoren”.

3. Het voorstel van een *minderheid in het curatorium* luidt:

„Gezien de tijdsomstandigheden durven wij aan de generale synode niet te adviseeren over te gaan tot de benoeming van een zesden hoogleeraar, maar wij zijn van oordeel, dat in elk geval het lectoraat tijdelijk dient te worden hersteld”.

C. *Betreffende den naam der Theologische School:*

dezen te veranderen in: De Theologische Hoogeschool van „De Gereformeerde Kerken in Nederland”.

D. *Betreffende finantieele aangelegenheden:*

a. de bestaande regeling voor de traktementen der hoogleeraren aldus aan te vullen, dat bij benoeming van een dienstdoend predikant tot hoogleeraar, voor de bepaling van zijn traktement als hoogleeraar elke vier dienstjaren als predikant zullen meetellen voor één jaar dienst als hoogleeraar, en dat deze bepaling per 1 September 1936 ook van kracht worde voor de thans reeds dienstdoende hoogleeraren;

b. de kerken per afzonderlijk schrijven der generale synode op te wekken tot verhoogde offervaardigheid voor de Theologische School, welker finantieele toestand zulks dringend noodzakelijk maakt.

Bijzonder moge daarbij de aandacht gevestigd worden op de nog steeds van kracht zijnde bepalingen voor de plaatselijke en classicale correspondenten.

E. *Betreffende het penningmeesterschap:*

De generale synode machtige curatoren om te zien naar een bekwamen en geschikten broeder, die in staat zou zijn eventueel ds A. M. Donner als penningmeester te vervangen.

BIJLAGE XVIa
Art. 85.

RAPPORT van de deputaten der generale synode van de gereformeerde kerken inzake steunverleening aan Hongaarsche studenten (agendum N 4).

Aan de generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders.

Uw deputaten, C. van den Bos, dr F. W. Grosheide, ds A. Hoeneveld, dr A. G. Honig en ds H. A. Munnik, blijkens artikel 269 van de Acta der generale synode 1933 te Middelburg gehouden, benoemd voor steunverleening aan Hongaarsche studenten, hebben de eer u het volgende te rapporteeren:

1. *Wat hun werkzaamheden aangaat:*

Uw deputaten hebben in de drie jaren, die voorbijgingen, slechts eenmaal vergaderd en deden hun werkzaamheden af door schriftelijke correspondentie. Prof. Grosheide fungeerde als voorzitter, br C. van den Bos als penningmeester, terwijl ds Munnik het secretariaat waarnam.

Ze zijn finantieel in staat gesteld elk jaar aan 4 studenten een beurs te verleenen, hoewel de bijdragen uit de kerken, ingevolge de opdracht der synode door deputaten aangevraagd, niet voldoende waren om de uitgaven te bestrijden. Dit gold in het bijzonder voor het laatste jaar. Met dankbaarheid moet vermeld worden, dat de curatoren der Theologische School uw deputaten gesteund hebben met een gift van f 400 en de directeurs der Vrije Universiteit een gelijk bedrag disponibel stelden, beide bedragen afkomstig uit dat deel der collecte bij de herdenking der afscheiding gehouden, dat voor studie van buitenlandsche studenten werd gereserveerd.

Daar de opbrengsten van kerkcollecten en bijdragen achteruit liepen, hebben uw deputaten de beurzen van f 800 tot f 700 verminderd in het jaar 1934, terwijl door vermindering van pensionkosten in Kampen en Amsterdam het bedrag van iedere beurs kwam op f 660 in het jaar 1935, terwijl voor het jaar 1936 door deputaten het bedrag der beurs gesteld werd op f 300 plus vrije kost en inwoning.

Het heeft uw deputaten teleurgesteld, dat de kerken niet voldaan hebben aan de vraag der synode om jaarlijks een halve collecte of bijdrage voor dit doel af te zonderen.

Ze moeten er echter op wijzen, dat huns inziens de teruggang in ontvangsten niet alleen te wijten is aan de moeilijke tijden, maar ook *daaraan, dat de synode van 1933 terugkwam op het besluit in 1930 door haar genomen om deputaten op te dragen zich tot de verschillende classes te wenden met het verzoek een deputaat te benoemen*, die de zaak der Hongaarsche studenten bij de kerken aanbeveelt, collecten en bijdragen int en overmaakt aan den penningmeester der deputaten.

De finantieele bescheiden van den penningmeester wijzen toch uit, dat het meest regelmatig bijdragen en collecten werden ontvangen uit die kerken, wier classis een deputaat benoemde voor steun aan Hongaarsche studenten. Daarom zouden deputaten *gaarne zien, dat het besluit van Arnhem, 1930, zie Acta artikel 135 sub 4 dit jaar weer door uw vergadering genomen werd.*

Het verblijdt uw deputaten te kunnen vermelden, dat de studenten, die een beurs ontvingen, niet teleurstelden, maar jonge mannen bleken te zijn, die zich met ijver en lust op de studie toeleghden en de gereformeerde beginselen van harte waren toegedaan. Uit de afscheidsbrieven blijkt telkens weer, hoe deze jonge mannen gesterkt in hun geloof en verdiept in hun kennis naar hun land terugkeeren en de berichten uit Hongarije spreken er telkens van, dat juist van deze menschen veel verwacht wordt voor de opleving der gereformeerde beginselen en beweging in Hongarije. *De kerkelijke examens in Hongarije leveren getuigenis in de critiek der scripties, die de heeren voor dit examen moeten inleveren, dat met vrucht de studie in Holland is gevolgd.*

Niet alleen dat de hier afgestudeerden zich verdienstelijk maken door de vertaling van Hollandsche gereformeerde lectuur in het Hongaarsch, sommigen schrijven ook in boek en blad in een richting, die duidelijk hun verblijf in ons land tot uiting brengt.

Geen beurs wordt dan ook toegekend, of deputaten moeten door allerlei informaties de overtuiging hebben, dat de aanvragers de beurs waardig zijn. Eén student moest wegens zenuwoverspanning reeds begin Mei zijn studie afbreken en naar Hongarije terugkeeren. Bij de afrekening werd met dit vervroegd vertrek rekening gehouden. Voor de laatste zes weken werd een termijn ingehouden.

Voor den cursus 1933-'34 werd steun verleend aan S. Pais en J. Antal uit Papa te Kampen en aan E. Toth en A. Joo uit Budapest te Amsterdam.

Voor den cursus 1934-'35 aan S. Pais en L. Hatvani uit Papa te Kampen en E. Toth en L. Göbolyös uit Budapest te Amsterdam.

Voor den cursus 1935-'36 aan L. Hatvani en D. Pomothy uit Papa te Kampen en L. Göbolyös en G. Hörömpö uit Budapest te Amsterdam.

Hoewel uw deputaten daar strikt genomen geen opdracht toe hadden, zijn ze zoo vrij geweest evenals andere jaren aan de generale synode voorafgaande, omdat de beslissing over de aanvragen geen uitstel kon lijden, in het vertrouwen, dat ook voor de volgende jaren de synode de steunverleening zal handhaven, vier beurzen toe te kennen en wel aan de heeren Pomothy en Gal te Kampen en Hörömpö en Kara te Amsterdam. Ze hebben daarvoor reeds steun aange-

vraagd bij de curatoren der Theologische School en de directeuren der Vrije Universiteit.

Met dankbaarheid moet ook nu vermeld, dat prof. Honig zich telken jare beijvert om de Kamper Hongaren in de Kerst- en Paaschvacantie een aangenaam logies te verschaffen bij families in ons land, zoodat de heeren vrijgesteld zijn van kamerhuur in de vacaties en in staat gesteld worden op allerlei wijze met ons gereformeerde leven in aanraking te komen.

2. *Wat betreft het geldelijk beheer.*

Wat de finantiën aangaat, verwijzen deputaten naar het bijgaand finantieel verslag van den penningmeester, dat hun goedkeuring heeft.

3. *Wat betreft het algemeen oordeel:*

Ook ditmaal meenen uw deputaten er op te moeten wijzen, dat er voor het reformatorische werk in Hongarije geen beter werk te doen is dan begaafde Hongaarsche studenten in aanraking te brengen met onze theologie en kerkelijk leven. *Daar worden blijkens berichten uit Hongarije nu reeds rijke vruchten van gezien, terwijl die in de toekomst in ruime mate mogen worden verwacht.*

De studenten zelf achten dit van zoo groot belang, dat er bij hen plannen zijn ontstaan om een band te leggen tusschen de Hongaarsche gereformeerde studenten, die in Kampen en Amsterdam gestudeerd hebben om op deze wijze tot arbeidsverdeeling te komen en tot openstelling van hun studiemateriaal voor elkander.

Daar komt bij, dat Hongarije finantieel niet in staat is deze uitzending naar het buitenland te bekostigen, omdat bijna alle theologische studenten reeds gesteund moeten worden, daar het een zeldzaamheid is, dat een finantieel krachtig persoon theologie gaat studeeren en bovendien de valutaomstandigheden het schier onmogelijk maken. Reden te meer om dezen arbeid voort te zetten en waar hij niet uitgebreid kan worden door eigen moeilijke omstandigheden, dit werk toch op peil te houden.

Uw deputaten meenen, dat deze last voor onze kerken niet te zwaar is. In 1930 vroegen uw deputaten een jaarlijksch bedrag van f 6000, in 1933 meenden ze te kunnen volstaan met f 3500, *voor de eerstvolgende jaren achten ze een bedrag van f 2700 per jaar genoeg om telkens 4 studenten gelegenheid te geven hun studie te voltooien.* Zelfs in dezen tijd zal niemand een bedrag van f 2700 per jaar voor onze kerken te hoog vinden.

Van hoogleraren der Theologische School en van de theologische faculteit der Vrije Universiteit ontvingen ze telkens een goed getuigenis van de studenten, wat betreft hun studie en vlijt. Daarom stellen uw deputaten *met vrijmoedigheid voor dezen arbeid voort te zetten ook in de volgende jaren, om het hoog belang, dat dit werk heeft en om de vrucht, die door Gods gunst reeds nu deze arbeid draagt.*

4. *Wat de voorstellen betreft:*

Deputaten stellen aan uw vergadering voor:

- a. hun handelingen goed te keuren;
- b. voor de volgende drie jaren opnieuw deputaten te benoemen met dezelfde opdracht;
- c. deputaten te machtigen aan de kerken te vragen een halve collecte per jaar of een bijdrage, jaarlijks af te dragen;
- d. deputaten te machtigen zich te wenden tot de classes met het verzoek een deputaat te benoemen, die de zaak der Hongaarsche studenten bij de kerken aanbeveelt, de collecten en bijdragen int en overdraagt aan den penningmeester der deputaten.

Bestrale de Heilige Geest uw vergadering met Zijn licht.

H. A. MUNNIK, rapporteur.

Zwolle, 16 Juni 1936.

BIJLAGE XVIIb. **RAPPORT der ontvangsten en uitgaven inzake steunverleening aan Hongaarsche theologische studenten.**
Art. 85.

Weleerwaarde heeren!

Hiermede opgaaft der ontvangsten en uitgaven over de jaren 1933/'34, 1934/'35 en 1935/'36:

Jaar 1933/'34	ONTVANGSTEN		
	Collecten, bijdragen en contributies . . .	f 2.938.70	
	Gekweekte rente	- 8.04	
			f 2.946.74
	UITGAVEN		
	Voor 4 studenten	f 3.200.—	
	Voor onkosten drukwerk, porto's enz. . . .	- 84.13	
			f 3.284.13
		tekort	f 337.39
Jaar 1934/'35	ONTVANGSTEN		
	Collecten, bijdragen en contributies . . .	f 2.551.59	
	Gift Theologische School te Kampen . . .	- 400.—	
			f 2.951.59
	UITGAVEN		
	Voor 4 studenten	f 2.800.—	
	Voor onkosten drukwerk, porto's enz. . . .	- 51.29	
			f 2.851.29
		over	f 100.30
Jaar 1935/'36	ONTVANGSTEN		
	Collecten, bijdragen en contributies . . .	f 1.989.73	
	Gift Vrije Universiteit te Amsterdam . .	- 400.—	
	Gekweekte rente	- .11	
			f 2.389.84
	UITGAVEN		
	Voor 4 studenten	f 2.610.—	
	Voor onkosten drukwerk, porto's enz. . . .	- 65.66	
			f 2.675.66
		tekort	f 285.82
	RECAPITULATIE:		
	Saldo in kas van cursus 1932/'33 . . .	f 1.619.41	
	Voordeelig saldo van cursus 1934/'35 . . .	- 100.30	
			f 1.719.71
	Nadeelig saldo van cursus 1933/'34 . . .	f 337.39	
	Nadeelig saldo van cursus 1935/'36 . . .	- 285.82	
			f 623.21
	Blijft saldo in kas voor cursus 1936/'37		f 1.096.50

Amsterdam, 4 Juni 1936.

Namens deputaten,

C. VAN DEN BOS, *penningmeester.*
F. W. GROSHEIDE, *voorzitter.*

BIJLAGE XVII.
Art. 86.

VERSLAG van de deputaten voor de correspon-
dentie met de Hooge Overheid (agendum O).

*Aan de generale synode van de gereformeerde kerken
in Nederland, saam te komen te Amsterdam,
Augustus 1936.*

Weleerwaarde en eerwaarde broeders!

Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid, benoemd door de generale synode van Middelburg 1933, hebben de eer uw vergadering het navolgende te rapporteeren.

Deputaten hebben tot hun voorzitter benoemd prof. dr H. H. Kuyper en tot secretaris prof. dr J. Ridderbos, en hebben van hun benoeming en de samenstelling van hun college kennis gegeven aan Zijne Excellentie den Minister van Justitie.

Met weemoed gedenken we, dat onze mede-deputaat, Zijne Excellentie A. W. F. Idenburg, den 28en Februari 1935 is overleden. Deputaten waren bij de begrafenis vertegenwoordigd door den voorzitter prof. Kuyper, en zonden voorts een brief van rouwbeklag aan de familie. Met dankbaarheid zij ook hier gedacht het vele, dat deze hooggeachte en geliefde broeder ten goede van de zaak des Heeren heeft mogen verrichten en inzonderheid zijn warm en trouw medeleven met onze kerken, zoo in Indië als in Nederland. Van dr G. Keizer ontvingen deputaten bericht, dat „het moderamen van de generale synode van Middelburg 1933” in plaats van den heer Idenburg had aangewezen mr S. Baron van Heemstra te Arnhem, wyl hij de oudste was van de door de generale synode van Middelburg aangewezen secundi.

Van den Minister van Justitie ontvingen uw deputaten kennisgeving aangaande het overlijden van Hare Majesteit de Koningin-Moeder op Dinsdag 20 Maart 1934 en van het overlijden van Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins der Nederlanden op Dinsdag 3 Juli 1934. In beide gevallen zonden deputaten aan H. M. de Koningin een telegram ter betuiging van hun hartelijke deelneming en droegen ze zorg voor de vertegenwoordiging onzer kerken bij de begrafenis, waartoe hun door den Opper-Ceremoniemeester toegangskaarten tot de Nieuwe Kerk te Delft waren toegezonden.

Ter gelegenheid van de verjaardagen van Hare Majesteit de Koningin en van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Juliana verzonden deputaten telegrammen van gelukwensch en zegenbede.

Deputaten hebben doen aanleggen een lijst van al de kerken, naar de volgorde der nummers; waarop de wijzigingen van naam of nummer kunnen worden aangeteekend en, zoover ze hebben plaats gehad, ook reeds zijn aangeteekend. Deze lijst, samengesteld naar de in het archief van deputaten berustende officiële gegevens (uitgezonderd de enkele gevallen, waarin deze niet aanwezig waren), bleek niet in alle opzichten overeen te komen met de lijst, zooals die voorkomt in de gedrukte Acta der laatstgehouden generale synode. Aangaande de punten van verschil hebben deputaten de Regeering om inlichtingen verzocht; en inderdaad bleek op vrijwel al deze punten de gedrukte lijst eenigszins af te wijken van de bij de Hooge Regeering berustende en geregeld bijgehouden lijst. In verschillende gevallen is het nummer onjuist (blijkbaar tengevolge van een drukfout); in andere betreft het een weinig beteekenend verschil in spelling; in andere is het verschil iets grooter. We laten hier het lijstje van de betrokken kerken volgen, en geven de nummers en namen allereerst zooals ze op de bij de Regeering berustende lijst voorkomen en daarnaast zooals ze voorkomen op de gedrukte lijst.

Regeeringslijst:

No 19. Koornhorn.
28. Bafloo.
37. Warfum.
103. Ferwerd.
127. Munnikezijl.
147. Idsegahuizen.
336. Kootwijk.
420. Sloten.
456. Schagerbrug.
559. Sluipwijk.

Gedrukte lijst:

Kornhorn.
Baflo.
Warffum.
102.
Munnekezijl.
Piaam-Idsegahuizum.
326.
Ontbreekt.
Ontbreekt.
Ontbreekt.

Regeeringslijst:

569. Leksmond.
 581. Bolnes.
 594. Ottoland.
 747. Vrijhoeven-'s Grevelduin-Cappel.
 803. Leimuiden en Kalslagen.
 805. Wilp.
 808. Westerembden.
 822. Boskoop.
 853. Stad-Delden.
 871. Feijenoord, gem. Rotterdam.
 888. Niebert (buurtschap Boerakker).
 935. Vlaardingen.
 863. Ter Apel (Vlagtwedde).
 864. Weerdingerveen (Emmen).

Gedrukte lijst.

Lexmond.
 518.
 574.
 Vrijhoeven en 's Grevelduin-Kapelle.
 Leimuiden.
 De Wilp.
 Westerembden.
 832.
 Delden.
 Rotterdam-Feijenoord.
 880. Boerakker.
 Ontbreekt.
 Ter Apel.
 Nieuw-Weerdinge.

Het behoeft geen betoog, dat het wenschelijk is, bij de uitgave van de Acta dezer synode de gedrukte lijst overeenkomstig deze gegevens te corrigeren.

Voorts zouden we in overweging willen geven, ditmaal ook de thans opgestelde lijst naar de volgorde der nummers in de gedrukte Acta op te nemen. Dit zou o.a. ook dit voordeel hebben, dat ze gemakkelijk aan de Regeering kon worden aangeboden, met vriendelijk verzoek deze lijst in haar geheel te willen vergelijken met de regeeringslijst. Daaraan bestaat nog wel eenige behoefte, omdat in enkele gevallen de officieele gegevens ontbraken, en we dus nog niet zeker zijn, dat onze lijst in elk opzicht aan de regeeringslijst beantwoordt.

In de lijst van kerken, bij de Hooge Overheid bekend, hadden de volgende naamsveranderingen plaats:

<i>Nummer</i>	<i>Oude naam</i>	<i>Nieuwe naam</i>
	De Gereformeerde Kerk te:	De Gereformeerde Kerk te:
255	Ambt Vollenhove A	Ambt Vollenhove-Cadoelen.
256	Ambt Vollenhove B	Ambt Vollenhove-Sint Jans Klooster.
131	Westergeest c.a.	Zwagerveen.
126	Kooten	Twijzelerheide.

Voor het eerst werden op de lijst geplaatst:

<i>Nummer</i>	<i>Naam</i>	<i>Classis</i>
	De Gereformeerde Kerk te:	
986	Halle	Zutfen.
987	Helpman	Groningen.
988	Goor	Deventer.
989	Visvliet	Kollum.
990	Eefde-Gorssel	Zutfen.
991	Middenmeer	Alkmaar.
992	Nieuwer-Amstel-Noord	Amsterdam.
993	Onnen	Groningen.
994	Daarlerveen	Ommen.
995	West-IJsselmonde	Barendrecht.
996	Grouw-Irnsum	Leeuwarden.
997	Berkum	Zwolle.

Uit de kerken van Emlichheim en Laar, behoorende tot de classis Graafschap Bentheim, ontvingen deputaten bericht aangaande de moeite, waarin deze kerken gekomen waren doordat de Deutsche Overheid haar het gebruik van de Nederlandsche taal bij de godsdienstoefeningen en kerkelijke vergaderingen had verboden. Ofschoon deputaten weinig hoop hadden, in dezen iets ten goede te kunnen doen, heeft toch de voorzitter, prof. Kuyper, op een daartoe aangevraagde en welwillend toegestane audientie Zijne Excellentie den Minister van buitenlandsche zaken met deze zaak in kennis gesteld. Deze beloofde, de zaak te zullen overwegen, en gaf later als zijn oordeel te kennen, dat deze interne Deutsche aangelegenheid aan de Nederlandsche diplomatieke of consulaire vertegenwoordigers geen aanleiding kan en mag geven tot het doen van stappen. Die stappen zouden door de betrokken kerken moeten worden gedaan. Dit is

door deputaten dan ook aan deze kerken geraden, die dit trouwens reeds hadden gedaan, met het gevolg, dat althans eenige verlichting werd verkregen.

Uw vergadering de leiding des Heiligen Geestes toebiddend,

namens deputaten

H. H. KUYPER, *voorzitter*.
J. RIDDERBOS, *secretaris*.

**BIJLAGE XVIII. RAPPORT inzake de benoeming der curatoren van
Art. 88. de Theologische School (agendum C 3).**

Aan commissie II is voorgelegd punt C 3 van het agendum, het verzoek van de particuliere synode van Friesland (N.G.) inzake de benoeming van curatoren, luidende:

De particuliere synode van Friesland (N.G.), in het midden latend, op welke wijze de benoeming van curatoren dient te geschieden, haar bevreemding uitsprekend, dat blijkens artikel 269 punt 32 der Acta van de generale synode van Middelburg de benoeming der curatoren in afwijking van den tot dusver gevolgden regel door de generale synode is geschied, verzoekt aan de generale synode, zich nader te verklaren over de beteekenis van artikel 3 van het Reglement voor de theologische opleiding aan de Theologische School van de gereformeerde kerken in Nederland.

Tegen het einde van de synode worden op voordracht van het moderamen door de synode verschillende deputaten benoemd. Dit is ook te Middelburg geschied en de benoemingen zijn opgenomen in artikel 269 der Acta. Nieuw is echter, dat daar onder punt 32 ook zijn opgenomen de curatoren der Theologische School; zulks onder de formuleering: tot deputaten-curatoren van de Theologische School te Kampen, aangewezen door de respectieve particuliere synoden (volgen dan de namen).

Dit heeft bij de particuliere synode van Friesland (N.G.) bevreemding gewekt. Ze constateert, dat volgens de Acta de benoeming door de generale synode geschied is en dat dit is afwijking van den tot dusver gevolgden regel. Daarom vraagt zij, dat de generale synode zich nader verklare over de beteekenis van artikel 3 van het Reglement voor de theologische opleiding aan de Theologische School van de gereformeerde kerken in Nederland.

Artikel 3 luidt: De gezamenlijke kerken verzorgen deze school door deputaten-curatoren, die te dien einde door de generale synode worden gemachtigd en geïnstrueerd. De aanwijzing van deze deputaten wordt opgedragen aan de particuliere synoden. Elke particuliere synode wijst één curator aan.

Uw commissie verstaat dit artikel aldus, dat de gezamenlijke kerken haar School verzorgen door deputaten-curatoren, die door de generale synode daartoe gemachtigd en geïnstrueerd worden. Deze deputaten zijn dus deputaten der generale synode. Alleen, hun benoeming geschiedt niet rechtstreeks door de synode zelf, dus ook niet op voordracht van het moderamen der synode. De aanwijzing van deze deputaten wordt opgedragen aan de particuliere synoden. Deze aanwijzing is hun benoeming. En krachtens deze benoeming zijn zij deputaten der generale synode, door de synode gemachtigd en geïnstrueerd tot de verzorging der School.

De commissie stelt aan de synode voor: [volgt in artikel 88].

J. VAN DER WAALS, *rapporteur*.

**BIJLAGE XIX. RAPPORT over het schrijven van dr J. J. van
Art. 90. Manen te Zutphen betreffende het door de
 generale synode van Middelburg genomen be-
 sluit inzake het lectoraat (agendum C 6).**

Bij de generale synode is ingekomen een schrijven van dr J. J. Van Manen, leeraar Chr. Lyceum, wonende te Zutphen, waarin hij het betreurt, dat door de

curatoren der Theologische School in hun rapport, uitgebracht aan de generale synode van 1933, niet onomwonden is verklaard, dat, in aanmerking genomen en de vooropleiding en vooral de behandeling van oud-Christelijke auteurs in de propaedeuse als hulpwetenschap der theologie, daarnaast geen plaats overblijft voor klassieke auteurs en deze in de propaedeuse niet thuis behooren. Ware *dit* geschied, dan zou dit eenzijdig verhelderend zijn geweest voor hen, die het onderscheid tusschen klassieke en oud-Christelijke auteurs niet opmerken en ten onrechte meenen, dat opheffing van het lectoraat een essentieel element uit de propaedeuse wegneemt; anderzijds zou dit het nu veelal verbreid gevoelen, als had het bezuinigingsmotief den doorslag gegeven, niet hebben doen opkomen.

In de tweede plaats merkt br Van Manen op, dat nu door het initiatief der generale synode de propaedeuse aan de Theologische School werd ontlast van een bestanddeel, dat er z. i. organisch niet in hoorde, het ook gewenscht is, dat eenzelfde gedragslijn ook voor de eerste jaars studenten der Vrije Universiteit worde gevolgd en ook daar met een verouderde zede worde gebroken.

Br Van Manen komt nu in verband met het voorafgaande met het volgende verzoek:

1° te handhaven het besluit der synode van Middelburg en de propaedeuse te Kampen geheel te laten in handen van theologische hoogleeraren, beperkt tot die vakken, die als hulpwetenschappen der theologie rechtens in de propaedeuse behooren;

2° de vraag te overwegen, of alsnog curatoren en (of) hoogleeraren in verbinding zullen treden met de betrokken instantie's der Vrije Universiteit, opdat ook daar voor propaedeuten kome te vervallen wat met hun studie in geen innerlijke betrekking staat.

Uw commissie, met waardeering kennis nemend van dit schrijven vanwege de belangstelling ook uit wetenschappelijken kring voor den arbeid der Theologische School, kan zich evenwel met deze voorstellen niet vereenigen. Zij vindt in het schrijven van dr Van Manen geen grond om tegen het voorstel van het curatorium, om een lectoraat voor grieksch en latijn in te stellen, positie te nemen. De beteekenis der klassieke talen voor een goede wetenschappelijke vorming onzer a.s. predikanten lijkt uw commissie toch van dusdanige waarde, dat zij een voortzetting van dat onderwijs aan de Theologische School gedurende de propaedeuse geen overbodige weelde acht.

Ten overvloede wil uw commissie er op wijzen, dat de beslissing van de generale synode van 1933 niet bedoelde principieel uit te spreken, dat het klassieke grieksch en latijn niet in de propaedeuse der theologische opleiding thuis behoorde.

Uw commissie stelt dan ook voor te besluiten aan dr J. J. van Manen te berichten [volgt in artikel 90].

G. K. SCHOEP, *rapporteur*.

BIJLAGE XX.
Art. 97.

RAPPORT van de deputaten, benoemd door de synode van Middelburg (1933) — Acta artikel 229 en 269 sub 30 —, om te adviseeren inzake vragen der classis 's Gravenhage omtrent de positie van losgemaakte dienaren des Woords (agendum R 4).

Opdracht.

Allereerst willen de deputaten iets opmerken met betrekking tot de hun door de synode van Middelburg (1933) verstrekte opdracht. Bij deze synode had de classis 's Gravenhage een missive ingediend, in welke zij advies verzocht terzake van eenige moeilijke vragen, die in haar midden ten opzichte van een losgemaakten dienaar des Woords waren gerezen. Zelve formuleerde de classis die moeilijkheden in het volgende drietal vragen:

1° Indien een dienaar des Woords op betrekkelijk jeugdigen leeftijd losgemaakt wordt, en hij na verloop van eenige jaren nog geen beroep uit een andere kerk heeft ontvangen, hoe lang mag dan de positie, waarin hij verkeert, bestendig blijven, en wanneer moet de classis, zoo de betrokkene dit zelf niet doet, concludeeren, dat er duidelijke aanwijzingen zijn, dat hij zijn dienstwerk niet mag voortzetten en tot een anderen staat des levens dient over te gaan?

2° Is het een classis geoorloofd aan zulk een losgemaakten dienaar des Woords toe te staan nevenarbeid te verrichten, die niet in onmiddellijk verband staat met zijn geestelijk ambt, om namelijk door dien arbeid het wachtgeld aan te vullen met andere inkomsten tot verzorging van zijn gezin, en op deze wijze ook de finantieele lasten der kerken te verlichten?

3° Kan deze nevenarbeid ook ten gevolge hebben, dat zulk een dienaar des Woords naar artikel XII K.O. overgaat tot een anderen staat des levens, en zoo ja, waar moet de grens gesteld worden, wanneer die andere staat een aanvang neemt?

De genoemde missive werd door de synode in handen gesteld van een commissie, welke als haar oordeel te kennen gaf, dat de classis 's Gravenhage in deze zaak zelfstandig een beslissing behoorde te nemen. Met dit voorstel kon de synode zich echter niet vereenigen; zij besloot daarom „een drietal deputaten te benoemen, die omtrent deze vragen de volgende synode van advies zullen dienen” (Acta, artikel 229; zie voorts artikel 269 sub 30).

Wat deputaten nu willen opmerken is dit, dat uit de Acta der synode niet blijkt, welke bezwaren de vergadering had tegen het voorstel der rapporteerende commissie. Speciaal wordt het niet duidelijk, of de geopperde bezwaren zich tegen het afwijzende voorstel der commissie als zoodanig richtten dan wel of men de gronden, waarop dat voorstel steunde, als zwak beschouwde en om deze reden tegen aanneming er van bedenking had. In verband hiermede valt te constateeren, dat de synode haar opdracht aan deputaten niet nauwkeurig heeft omgrensd, doch slechts in het algemeen hun verzocht, de volgende synode van advies te dienen. Deputaten meenen dan ook door hun opdracht niet gebonden te zijn om een zakelijk andersluidend advies uit te brengen dan de ter synode van Middelburg rapporteerende commissie heeft gegeven.

Missive classis Den Haag.

Thans overgaande tot bespreking van de bedoelde missive der classis 's Gravenhage, merken deputaten op, dat de hierin aanhangig gemaakte kwestie wel algemeen is gesteld, doch dat zij in werkelijkheid, gelijk ook blijkt uit de verstrekte toelichting, doelt op een concreet geval, waarin de classis tot handelen werd geroepen. Nu is het algemeen bekend, dat het bedoelde geval momenteel niet meer bestaat, omdat de dienaar des Woords, die er bij betrokken was, intusschen van zijn dienst geheel moest worden afgezet. Door deze omstandigheid hebben de vragen der classis elken grondslag in de realiteit verloren en zouden deputaten zich ipso facto van hun opdracht ontheven kunnen achten.

Toch willen deputaten zich om deze reden niet van hun taak afmaken. Het verdient, naar hun oordeel, aanbeveling, dat de synode zich over de haar voorgelegde vragen in een of anderen zin pertinent uitspreekt.

Tegen een concrete beantwoording der vragen zonder meer meenen deputaten ernstig bezwaar te moeten inbrengen. Zij voeren hiertoe de volgende overwegingen aan:

a. Indien aan het verlangen der classis 's Gravenhage gevolg werd gegeven, zouden daarmee de synodale bepalingen opnieuw een zekere uitbreiding ontvangen. Tegen het vermeederen van dergelijke bepalingen, welke steeds meer in allerlei bijzonderheden afdalen, bestaat in het algemeen reeds ernstige bedenking. De gereformeerde kerken hebben aan een reglementenbundel, in welken men door een breede reeks van bepalingen zooveel mogelijk in alle denkbare gevallen heeft trachten te voorzien, geenerlei behoefte. Elk streven in deze richting behoort met beslistheid te worden afgewezen.

b. Dit algemeene bezwaar spreekt in een geval gelijk als door de classis 's Gravenhage aan de synode werd voorgelegd, wel heel sterk. Immers de losmaking van een dienaar des Woords van zijn gemeente volgens artikel XI K.O. vindt in onze kerken zeer zelden plaats en dient ook een abnormaal geval te blijven. En voor abnormale gevallen gaat men nooit vaste regelen opstellen. Indien de synode er wel toe zou overgaan dergelijke bepalingen vast te leggen, dan zou reeds door deze ééne omstandigheid de losmaking van een predikant onwillekeurig als een min of meer normaal verschijnsel worden gekenschetst. Het verre van denkbeeldige gevaar zou zich dan kunnen voordoen, dat men in sommige gemeenten deze bepalingen ging beschouwen als een soort van reglementigen en wettigen weg om een dienaar des Woords kwijt te raken.

c. Bovendien, ook in geval niet algemeen aan de reeds aangevoerde bezwaren doorslaand gewicht mocht worden toegekend, blijft daarnaast een andere over-

weging gelden, namelijk deze, dat de door de classis 's Gravenhage gestelde vragen zich voor een beantwoording in het generaal niet leenen. Voor een juiste en volledige beantwoording dient men met allerlei omstandigheden en factoren te rekenen, welke in ieder afzonderlijk geval weer uiteenloopen. Het is niet wel doenlijk, hiervoor algemeene regelen op te stellen, doch het zal veeleer noodig zijn elk geval op zichzelf te bezien en te beoordeelen. Wanneer men bijv. let op wat de classis 's Gravenhage in de toelichting bij haar eerste vraag naar voren brengt omtrent de uitkeering van het wachtgeld, dan behoeft zeker niet als algemeene regel te worden aangenomen, dat elke eventueel losgemaakte predikant tot zijn dood toe een dergelijk wachtgeld behoort te ontvangen; maar is anderzijds het geval evenmin geheel uit te schakelen, dat een eerder intrekken van het wachtgeld door de kerken den indruk eener onbillijke behandeling zou wekken. Voorts wat de in de tweede vraag genoemde kwestie betreft, de mogelijkheid bestaat, dat een losgemaakte dienaar des Woords niet maar aan één of andere broodwinning door maatschappelijke arbeid, doch aan de studie der theologie zijn tijd ten volle wijdt, en dat hij door deze studie op één of andere wijze de belangen van het Koninkrijk Gods dient. In dat geval is niet in te zien, waarom de ratio voor de uitkeering van een wachtgeld als vervallen zou moeten beschouwd worden. En wat het eventueel gevolg van den nevenarbeid voor de ambtelijke positie aangaat, zal het wel in bepaalde, duidelijk aanwijsbare gevallen kunnen en ook behooren te komen tot den overgang tot een anderen staat des levens, maar is het toch volstrekt uitgesloten, hiervoor een welomschreven grens aan te geven.

Op grond van deze overwegingen gevoelen deputaten niets voor het opstellen van een reeks bepalingen, zooals de classis 's Gravenhage dit wenscht. Zij zijn van oordeel, dat de kerken genoeg hebben aan hetgeen door de synoden van Groningen (1899) en van Utrecht (1905) in dezen reeds is besloten.

Indien zich een concreet geval voordoet, zal het tot de taak der classis behooren, de noodige speciale voorzieningen te treffen. Hierbij zal de classis vanzelf moeten rekenen met bepaalde algemeene beginselen, welke aan de bepalingen in onze Kerkenordening ten grondslag liggen. Het is misschien niet ondienstig in dit verband aan enkele dier beginselen te herinneren, welke voor de beantwoording der bedoelde vragen niet zonder beteekenis zijn. Deputaten denken onder meer aan de volgende richtlijnen:

1° Men zal niet uit het oog mogen verliezen de strekking, welke aan de losmaking van een predikant van zijn gemeente toekomt. Deze kan niet anders zijn dan dat de mogelijkheid wordt geopend, dat hij van een gemeente elders een wettige roeping erlangt. Let men op de oorspronkelijke formulering van artikel XI K.O., toen er sprake was van een „verplaatsing” van predikanten, dan kan hierover moeilijk twijfel bestaan. Nooit heeft het in de bedoeling gelegen, om voor den losgemaakten predikant een positie van duurzamen aard te scheppen. Hieruit volgt dan ook voor het opmaken van finantieele bepalingen de algemeene regel, dat tegen het scheppen van een dergelijke positie met zorg dient gewaakt te worden.

2° Voor het geval een losgemaakte predikant geen beroep mocht ontvangen, zal deze op een of andere wijze naar eenige bezigheid of werkzaamheid hebben te zoeken, daar het in strijd zou zijn met de Goddelijke ordinantiën, zijn tijd in ledigheid te willen doorbrengen. In verband hiermee is het niet uitgesloten te achten, dat zulk een predikant, ten gevolge van het uitblijven van de roeping eener gemeente, voor de vraag wordt geplaatst, of hij niet tot een anderen staat des levens behoort over te gaan; en ligt deze vraagstelling zelfs in den aard der zaak, wanneer hij feitelijk een levenspositie van niet-ambtelijken aard heeft verkregen.

Het zal wel overbodig zijn er tenslotte nog op te wijzen, dat de kerkelijke vergaderingen bij de toepassing dezer regelen niet anders dan met de grootste voorzichtigheid en wijsheid zullen handelen.

Conclusie. Op grond van het hierboven gevoerde betoog geven deputaten in overweging, dat de synode besluite aan de classis 's Gravenhage het volgende antwoord te zenden:

De synode van de gereformeerde kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Amsterdam,

kennis genomen hebbende van de missive der classis 's Gravenhage gericht aan de synode van Middelburg (1933), waarin eenige vragen omtrent de positie van losgemaakte dienaren des Woords worden gesteld;

gehoord het rapport van de te dezer zake door voormelde synode benoemde deputaten;

overwegende niet alleen dat het concrete geval, waarop de classis in haar missive doelde, blijkbaar is komen te vervallen,

doch vooral dat de in genoemde missive vervatte vragen zich niet voor een algemeene beantwoording door de synode leenen, wijl

1° het niet gewenscht is de synodale bepalingen, met name ten opzichte van dergelijke abnormale gevallen als hier worden genoemd, te vermeerderen; en

2° een juiste en volledige beantwoording dier vragen voor een aanmerkelijk deel afhankelijk is van de bijzondere omstandigheden, welke zich bij elk concreet geval voordoen en waarover alleen telkens afzonderlijk geoordeeld dient te worden;

besluit aan het verzoek der classis 's Gravenhage niet te voldoen en haar te verwijzen naar hetgeen vorige synoden in dezen hebben bepaald.

De deputaten,

W. L. MILO.

D. NAUTA, *rapporteur.*

G. VAN DER STEEN.

Almelo)
Amsterdam) Juli 1936.

BIJLAGE XXI.
Art. 98.

**RAPPORT inzake samenvoeging van de kerken in
Zuid-Amerika met die van Noord-Amerika
(agendum N 10).**

In handen van uw commissie werd gesteld een schrijven van de particuliere synode van Zuid-Holland (Z.G.) inzake gevoerde correspondentie met de classis Buenos-Aires in Zuid-Amerika en de Christian reformed church in Noord-Amerika over mogelijke samenvoeging van deze beide, gelijk dit door de generale synode van Middelburg (zie Acta artikel 173 sub 3) haar was opgedragen.

In dit schrijven wordt allereerst, naar aanleiding van de klacht der deputaten voor de correspondentie met de gereformeerde kerken in Zuid-Amerika, dat zij, zij het ook onopzettelijk, door de generale synode te Middelburg gepasseerd zijn bij het nemen van zulke belangrijke beslissingen, de door de particuliere synode van Zuid-Holland (Z.G.) aanvaarde conclusie aan uw vergadering doorgezonden, nl.:

„De particuliere synode van Zuid-Holland (Z.G.) spreekt uit het te betreuren, dat de correspondentie inzake de samenvoeging der kerken in Zuid-Amerika bij Noord-Amerika is geschied op last der generale synode, buiten de classis Rotterdam en haar deputaten om en verzoekt aan de generale synode deze kwestie nader te regelen in dien zin, dat de classis Rotterdam en deputaten gehandhaafd worden.”

Deze uitspraak van de particuliere synode wordt door uw commissie ten volle overgenomen. Het valt toch niet te ontkennen, dat de te voeren correspondentie niet aan de particuliere synode, maar aan deze deputaten had moeten zijn opgedragen.

Daarna deelt de particuliere synode voornoemd mede, dat èn in de classis Buenos-Aires en in de Christian reformed church van Noord-Amerika zeer ernstige bedenkingen tegen eventuele samenvoeging zijn ingebracht, niet alleen op grond van het verschil in taal, maar ook op grond van historische en finantieele overwegingen.

Deze bezwaren worden ten volle door de deputaten der classis Rotterdam gedeeld, zoodat de particuliere synode voornoemd in haar schrijven als eindconclusie stelt, dat zij de eventuele samenvoeging met de kerken van Noord-Amerika ten stelligste moet ontraden.

Op grond van deze mededeelingen stelt uw commissie u voor: [volgt in artikel 98].

A. D. R. POLMAN, *rapporteur.*

**RAPPORT van de deputaten der generale synode
van 1933 voor den evangelisatie-arbeid in
België (agendum I 1).***Weleerwaarde en eerwaarde broeders.*

De door de generale synode van Middelburg 1933 benoemde deputaten voor den evangelisatie-arbeid in België hebben de eer u het volgende te rapporteeren.

Terugziende op den arbeid dezer drie jaren spreken uw deputaten gaarne uit, dat zij, ondanks vele moeilijkheden, die ook in België niet gering waren en nog zijn, hun taak met blijdschap en niet zonder zegen hebben mogen verrichten.

Doordat de collecten, dank zij den ijver onzer thans in de meeste classes benoemde correspondenten voor België, evenzeer als de gemiddelde inkomsten onzer plaatselijke comité's ongeveer op dezelfde hoogte bleven; doordat bovendien de devaluatie van den belgischen franc onze uitgaven niet onbelangrijk deed verminderen, behoefden uw deputaten niemand dergenen, die in deze evangelisatie arbeiden te ontslaan en konden zij nog zelfs eenige uitbreiding geven aan het werk.

Het was zeer verblijdend te zien hoe deze arbeid in België allengs grooter belangstelling vindt in de kerken en ook naar buiten waardeering bleek te vinden in onderscheiden artikelen, die daarover in onze Christelijke bladen verschenen.

Daartoe werkten ook mede de spreekbeurten, die in meerdere plaatsen van ons land door predikanten en evangelisten werden gehouden, alsmede de grootere verbreiding van het bekende blad *De open Poort*.

Hier moge thans volgen een meer gedetailleerd overzicht van den evangelisatie-arbeid in België:

¹⁰ *Brussel*, de post van ds Lauwers, die ofschoon niet meer zoo jong met toewijding zijn moeilijke taak blijft verrichten. Moeilijk vooral door de zich ook in Brussel sterk wijzigende omstandigheden. Het ruime en degelijke gebouw onzer samenkomsten in Laeken, dat de evangelisatie in eigendom heeft, blijkt al meer in een wijk te staan, waar weinig leven is. Bij uw deputaten bestaat in overleg met de commissie uit den kerkeraad en ds Lauwers het ernstig voornemen dit gebouw te verkoopen en een nieuwe lokaliteit te zoeken in een volksbuurt. Wel is in vergelijking met posten van andere zendingscorporaties in Brussel Laeken nog lang niet de minste, maar het aantal vaste bezoekers is toch gering, terwijl slechts zelden meer dan 30 menschen tezamenkomen.

De aanmerkelijke huur van een nieuw lokaal in de binnenstad tegenover de zeer gedaalde verkoopprijzen van grootere gebouwen in de buitenwijken waren oorzaak dat aan genoemd voornemen nog geen uitvoering kon worden gegeven.

De colportage heeft in Brussel geregeld plaats. Ds Lauwers heeft ook een dienst in de fransche taal geopend. In de algemeene geestelijke malaise, die er in Brussel te constateeren valt, deelt helaas ook deze onze eerste en vroeger voor-naamste post.

²⁰ *Anderlecht*, in de banlieue van Brussel, is een nieuwe post, waar op geregelde tijden door ds Lauwers, den heer Jonkers of één der broeders uit de Brusselsche commissie geëvangelseerd wordt.

³⁰ *Ninove*. De verwachting omtrent Ninove, in het vorig rapport uwer deputaten uitgesproken, werd tot hun leedwezen niet vervuld. Mede uit bezuinigingsoverwegingen besloten zij het lokaal aldaar niet verder in te huren. Het twaalfstal menschen, dat in onze samenkomsten belang bleek te stellen, komt thans ten huize van een der broeders bijeen. Uw deputaten zijn er echter op bedacht deze eertijds zoo hoopvolle gelegenheid niet geheel los te laten, maar onder Gods hulp tot nieuw leven te brengen.

⁴⁰ *Denderleeuw*. In deze stad, waar br Jonkers thans werkt en zijn woonplaats heeft, groeit het werk der evangelisatie ook niet zoo, als uw deputaten gaarne zouden willen. Vertrek van sommigen, de groote tegenstand van de roomsch katholieke bevolking, alsmede werkeloosheid waren oorzaak dat deze eertijds zeer belangrijke evangelisatiepost achteruitging. Daar er echter een sterke aandrang is naar christelijk onderwijs door een nederlandschen onderwijzer gegeven, zijn uw deputaten die reeds sedert lang van het nut en de noodzakelijkheid eener schoolstichting overtuigd waren er in overleg met den kerkeraad van Brussel en den weledelen heer Neven, het hoofd der christelijke school aldaar, toe overgegaan in Denderleeuw een school te openen, waartoe het schoolfonds dat er behoorlijk voorstaat hun de middelen verschafte. Uw deputaten

koesteren de niet ongegronde hoop, dat de opening dezer school er onder 's Heeren zegen veel toe bijdragen zal, te behouden en allengs uit te breiden hetgeen wij daar bezitten.

5° *Gent*. Omtrent dit terrein der evangelisatie kan het rapport alleszins gunstig luiden. Ds Ganzevoort werkt daar met zegen. Op zijn catechisatie komen kinderen van roomsch katholieke ouders, die vroeger zijn zondagsschool bezochten. De samenkomsten worden door velen gewaardeerd. Er is belangstelling voor christelijke lectuur. Door een eigenaardige wijziging in de leiding der christelijke school, die ongedacht geheel onder vlaamschen invloed kwam, ontstond de noodzaak een eigen school op te richten, die door uw deputaten ook, hoewel met een gering bedrag, gesteund wordt. Ofschoon Gent veel te lijden had van den terugkeer van velen naar Holland is er toch nog een geregelde opkomst des Zondags van gemiddeld 70 personen.

Ds Ganzevoort geeft ook te Ostende aan enkele daar woonachtige belangstellenden catechisatieonderricht.

6° *Antwerpen*. Het evangelisatiewerk in Antwerpen mag zich in de belangstelling van zeer vele broeders en zusters der gemeente verheugen. In Deurne werd een lokaal geopend, de opkomst is aldaar evenals te Berchem goed te noemen. Huisbezoek en colportage, verbreiding van *De open Poort* e. d. steunen de prediking van br Ter Haar, die daarbij ook de medewerking van anderen ontvangt.

7° *Mechelen*. De tegenstand van de zijde der roomsch katholieke geestelijkheid die hier haar centrum heeft, is zeer groot. Toch is er in deze stad een groep van ongeveer 50 trouw meelevende mensen. Verscheidene niet-gereformeerden komen ter kerk. Er is een Jongelingsvereniging en een Mannenvereniging die van uit Antwerpen geleid worden. De school bloeit. Er zullen spoedig 30 leerlingen zijn. De lokaliteit is echter van dien aard, dat ernstige pogingen gedaan worden om tot bouw van een nieuwe school te geraken. Uw deputaten, die dezen bouw steunen, hebben daardoor op schoolgebied waar nog andere protestantsch-christelijke richtingen vertegenwoordigd zijn, invloed op den gang van zaken. Hoewel ook deze drie jaren de groei in Mechelen niet groot was, bespeuren uw deputaten duidelijk, dat de door onze gereformeerde kerken gevoerde actie van groot nut is ook voor de bewaring der kleinere groepen van gereformeerden, die in deze uiterst roomsch katholieke streken anders groot gevaar liepen geheel ten onder te gaan. Trouwens dit blijkt op alle terreinen waar uw deputaten hun taak hebben.

Vergeleken met drie jaren geleden is de vooruitgang niet groot, voor zoover als dit te beoordeelen valt. De geestelijke nood in België is niet minder dan in Nederland. Toch is er nog overvloedig reden van dank aan den Heere, die de harten der kerken neigde om ook dezen in Zijn Naam begonnen arbeid voorttezetten en die lust en kracht gaf aan degenen die in België met zooveel moeilijkheden hebben te kampen, in Zijn dienst te blijven werkzaam zijn. Onderlinge moeilijkheden deden zich niet voor; waar soms een bezwaar rees over het initiatief van arbeid op deelen van het evangelisatie-terrein mochten uw deputaten er toe meewerken die bezwaren op te lossen.

In redactie, administratie en uitgave van *De open Poort* kwam wijziging. Het blad vindt waardeering om zijn frisschen inhoud.

Met „de Nederlandsche Centrale Vereeniging voor Pensioenverzekering van maatschappelijke werkers” werd een regeling getroffen voor de pensionneering van onze beide evangelisten.

Tot hun leedwezen moest br Schalekamp de vergaderingen uwer deputaten zeer dikwijls wegens ziekte verzuimen en deelde hij ons schriftelijk mede, dat hij gaarne bij de a.s. generale synode van 1936 zijn deputaatschap geëindigd zou mogen beschouwen.

Terugziende op den arbeid uwer deputaten is er reden van dank, dat het werk in België nog gaan mocht als het in deze zeer moeilijke tijden ging. De Heere heeft het nog boven onze verwachting en ver boven onze verdienste wel gemaakt, hoewel de bede niet nagelaten mag worden: Uw werk, o Heere, behoud dat ook daar in het leven.

Deputaten bidden u, eerwaarde synode, bij uw gewichtigen arbeid de leiding des Heiligen Geestes toe.

Namens deputaten,

P. VAN DIJK, rapporteur.

Zaandam, 22 Juni 1936.

BIJLAGE XXIIb.
Art. 112.

FINANTIEEL OVERZICHT.

Ook in de jaren 1933, 1934 en 1935 werd jaarlijks van de kerken één collecte gevraagd en van vele kerken verkregen.

De inkomsten in genoemde drie jaren zijn als volgt:

Van de kerken in Nederland	f 11276.22	f 11490.18	f 11551.16
Van de plaatselijke comité's in Nederland -	3213.45	1504.85	1762.60
Giften in Nederland	109.30	188.50	166.75
Giften in België	33.16	40.19	—
Legaten	400.—	—	—
Abonnementen <i>De Open Poort</i> (voor zover deze niet in de bijdragen der plaatselijke comité's zijn begrepen)	118.18	26.70	27.30
Opbrengst colportage	—	26.32	33.37
Diverse inkomsten	268.52	125.09	250.91
Totaal	f 15418.83	f 13401.83	f 13792.09

In de bijdragen der plaatselijke comité's in Nederland over 1933 is begrepen een extra-bijdrage uit Middelburg, groot f 1000.—, voor het Schoolfonds Denderleeuw.

Uit dezen staat blijkt dat de inkomsten voor het belangrijkste gedeelte bestaan uit de kerkcollecten en dat in dezen post, ondanks de slechte tijden, toch een geringe stijging valt te constateeren. Het totaal der inkomsten van 1935 is echter, vergeleken bij 1933 met f 1626.74 gedaald.

De uitgaven in genoemde drie jaren bedroegen respectievelijk in 1933 f 16037.46, in 1934 f 14481.97 en in 1935 f 13457.65. Evenals het totaal der inkomsten, is ook het totaal der uitgaven in 1935 belangrijk lager dan in 1933, n.l. f 2579.81, wat vooral zijn oorzaak vindt in de devaluatie van den franc in Maart 1935. Zonder deze daling van den franc zouden de uitgaven over 1935 aanmerkelijk hooger zijn geweest.

Per 31 Mei j.l. wijst de kas een *negatief* saldo aan van f 915.17. Dit negatieve saldo behoeft op zichzelf niet te verontrusten. De meeste kerken zenden hun collecten via een classicaal penningmeester; onderscheidene classes hebben een bepaalden datum vastgesteld, waarop deze collecten verwacht worden. Bij de meeste dezer classes valt deze datum in het tweede halfjaar, zoodat het grootste gedeelte der kerkcollecten ook dan eerst binnenkomt.

In opdracht der deputaten,

P. N. KRUYSWIJK, *penningmeester.*

Hilversum, Juni 1936.

BIJLAGE XXIII.
Art. 114.RAPPORT inzake de bezwaarschriften tegen de
uitbreiding van den bundel „Eenige gezangen”
(agendum B II).

In handen van uw commissie I zijn gesteld al de bij uw synode ingezonden stukken, die op de „Eenige gezangen” betrekking hebben en op uw agendum vermeld zijn onder B II.

In uw commissie is van al deze stukken nauwkeurig inzage genomen, hoe tijd-roovend dit werk ook ware, omdat zij van al de opmerkingen en bezwaren, die daarin werden genoemd, met ernst nota wou nemen.

Alleen het lid uwer commissie prof. Greijdanus heeft verklaard de verantwoordelijkheid voor dit rapport niet te kunnen dragen.

Het spreekt van zelf, dat niet elk stuk afzonderlijk behandeld en beantwoord kan worden, reeds omdat verreweg de meeste gelijkkluidende gedrukte stukken zijn, die door een kleiner of grooter aantal personen zijn onderteekend, terwijl ook in de andere stukken telkens dezelfde opmerkingen en bezwaren worden genoemd.

Daarom meende uw commissie aan alle inzenders ten volle recht te laten wedervaren, wanneer zij eerst inging op wat in het gedrukte formulier wordt

aangevoerd en daarna nog afzonderlijk handelde over wat bovendien in de andere stukken nog wordt gezegd.

Eerst dan het gedrukte stuk, waarin de onderteekenaars verklaren allen belijdende leden eener gereformeerde kerk te zijn. Zij verzoeken „het besluit van de generale synode van 1933 inzake uitbreiding der gezangen en de daarmede gepaard gaande wijziging van art. LXIX D.K.O. in te trekken”, waarvoor zij acht redenen opgeven.

De 1e reden is, dat de psalmen in geestelijke diepte nimmer overtroffen of zelfs geëvenaard kunnen worden door een menselijk lied, allerminst door deze, welke om afkomst of inhoud de instemming van tal van geloovigen niet kunnen hebben. Al wil uw commissie het eerste toestemmen, zij meent toch te moeten opmerken, dat de gezangen niet eenvoudig als menselijke liederen tegenover de psalmen mogen worden gesteld, eenerzijds omdat deze gezangen hun oorsprong niet hebben in menselijk denken, maar in de door God geopenbaarde waarheid, en anderzijds omdat ook de vorm der berijmde psalmen geheel van menselijke herkomst is; zoodat de eenige tegenstelling is, dat de psalmen in ons psalmboek menselijke berijming zijn van de door Gods Geest geïnspireerde liederen, terwijl de gezangen zijn menselijke berijming van door Gods Geest geopenbaarde waarheden. Daarom is het niet in te zien, waarom de kerk niet zulke gezangen zou mogen zingen. En welke gezangen zij mag gebruiken hangt niet af van den dichter, noch van den kring, waaruit ze afkomstig zijn, maar alleen van de overeenstemming met de H. Schrift en onze belijdenis. Alleen wanneer het waar is, dat ze om hun inhoud de hartelijke instemming der geloovigen niet kunnen hebben, zouden ze moeten worden geweerd: doch dit wordt door de onderteekenaars niet aangetoond.

De 2e reden is, dat de psalmen overvloedig van Christus getuigen en de dienaren des Woords eerder moesten opgewekt worden het messiaansche karakter der psalmen duidelijk te maken, dan dat door invoering van z.g. nieuwtestamentische liederen de gedachte gevoed worde, dat in den psalmbundel een ernstig tekort dienaangaande is. Al stemt uw commissie het eerste van harte toe en al erkent ze de roeping der dienaren om de gemeente de psalmen te leeren verstaan, toch staat het evenzeer vast, dat in de psalmen alleen profetisch van Christus en zijn werk wordt gesproken. Evenmin als de gave van het Nieuwe Testament de gedachte mag wekken, dat in het Oude Testament „een ernstig tekort” zou geweest zijn aan getuigenis van Christus, evenmin mag zulk een gedachte opkomen bij het gebruik van liederen, die zingen van de volle openbaring des heils in Christus en zijn volbrachte werk.

De 3e reden is, dat menselijke liederen in het algemeen en de nu ingevoerde in het bijzonder de fundamenteele waarheid niet zoo vertolken als de psalmen, maar meer de algemeen-Christelijke waarheden tot uiting brengen; wat zeer bedenkelijk wordt geacht in onzen tijd van verflauwing der grenzen, onkunde in de leer en verachtering in de godzaligheid. Hierbij wijst uw commissie eerst op den boven afgewezen naam van menselijke liederen; maar bovendien wil ze vragen, waar de psalmen zoo klaar vertolken als onze gezangen de toch zeker wel fundamenteele waarheden van de Drieëenheid Gods, de ware Godheid en echte menscheid van Christus, de lichamelijke opstanding van onzen Heiland, de borgtochtelijke waarde van zijn sterven, de rechtvaardiging alleen uit het geloof? Zij verstaat niet, wat met „algemeen-Christelijke waarheden” bedoeld wordt in tegenstelling met die fundamenteele. En veel minder, hoe zulke gezangen over de heerlijke waarheden des Evangelies die genoemde gebreken kunnen bevorderen.

De 4e reden is, dat het gebruik der nieuwe gezangen in tal van kerken ontstemming, verwijdering en verkoeling heeft gebracht. Deze feiten kan uw commissie niet ontkennen; maar zij koestert de hoop, dat dit alles zal weggenomen worden, wanneer de broeders, die opwekten tot verzet en leiding gaven aan de indiening van deze (gedrukte) bezwaarschriften, erkenden, dat men in middelmatige dingen, waarvoor Gods Woord geen gebod of verbod geeft, elkaar behoort te dragen en daartoe wilden opwekken.

De 5e reden is, dat ook in plaatsen, waar de nieuwe gezangen nog niet in gebruik werden genomen, de beoefening van de gemeenschap der heiligen geschaad wordt door onrust en spanning. Uw commissie meent, dat ook hier geldt wat bij het vorige punt werd opgemerkt; terwijl het toch duidelijk is, dat die schade aan de gemeenschap der heiligen wordt aangebracht door hen, die de kerk haar vrijheid in middelmatige dingen willen ontnemen, om haar te binden aan eigen opvatting en inzicht.

De 6e reden is, dat het gebruik van den nieuwen bundel in een deel der kerken

aan de eenheid en saamhoorigheid onzer kerken groote afbreuk doet. Uw commissie is van oordeel, dat het zingen van met Gods Woord overeenstemmende gezangen de waarachtige eenheid onzer kerken niet kan breken, omdat deze ligt in de eenigheid des geloofs, zoodat het als zonde moet veroordeeld worden, wanneer iemand die eenheid verbreekt om eenigen vorm, waarin dat geloof wordt beleden, gelijk immers de gezangen slechts een vorm zijn voor dat belijden.

De 7e reden is, dat om de gezangen-uitbreiding zich sommigen van de gereformeerde kerk hebben losgemaakt of den dienst des Woords verzuimen, terwijl de vrees gegrond is, dat anderen zullen volgen. Uw commissie betreurt het zeer, dat men om zulke onwettige redenen breekt met de gereformeerde kerk; maar kan dit niet anders dan als een zondige daad veroordeelen, gelijk bij het vorige punt werd aangewezen.

Eindelijk is de 8e reden, dat vereeniging met andere kerken van gereformeerde belijdenis door de gezangen-uitbreiding ernstig wordt tegengehouden. Uw commissie meent, dat deze gedachte zeer denkbeeldig is, gelijk ook de Christelijke gereformeerde kerk bij afwijzing van een poging tot vereeniging hierover niet heeft gerept.

Als uw commissie alzo al de argumenten der ondertekenaars van het gedrukte bezwaarschrift overweegt, kan zij niet anders dan verklaren, dat hier niet één ernstig bezwaar genoemd wordt, dat zijn grond zou vinden in Gods Woord. En hoewel de leden uwer commissie over de wenschelijkheid der nieuwe gezangen zeer onderscheiden oordeelen, moet zij toch adviseeren, om deze in het besproken stuk genoemde redenen het besluit der synode van 1933 niet in te trekken.

Ten slotte deelt uw commissie mede, dat op de gedrukte lijsten ondertekenaars stonden uit 66 plaatsen tot een getal van samen 3143. Eenerzijds schijnt dat getal zeer klein bij een zoo breed opgezette actie; ook is het niet te denken, dat al deze ondertekenaars ten volle de beteekenis dezer argumenten hebben doorzien — anderzijds echter is het waarschijnlijk, dat veel meer leden onzer kerken tegen de uitbreiding der gezangen velerlei bezwaren hebben, maar dat dezen gevoeld hebben, dat geen enkel bezwaar aan Gods Woord of onze belijdenis kon ontleend worden en daarom de vrijheid der kerk in deze middelmatige zaak moet gehandhaafd worden. —

Als we nu komen tot de geschreven bezwaarschriften over deze zaak, dan kunnen we kort zijn, omdat daarin telkens de weerlegde argumenten worden genoemd.

Een broeder herinnert aan den strijd tegen de gezangen in den tijd der Afscheiding en Doleantie; maar vergeet te wijzen op het groote verschil tusschen de toen bestreden en de nu aangenomen gezangen. En als hij dan spreekt van den afkeer-wekkenden klank van het woord gezang, als hij wijst op uitspraken van sommige onzer vóórmannen tegen gezangen en op het verband tusschen gezangen en verslapping, mag hij toch daaruit niet afleiden, dat onze kerken verkeerd deden met een kleine uitbreiding van den bestaanden bundel. Een ander zegt principieele bezwaren te hebben, maar zegt niet, welke die zijn. Telkens wordt gewezen op de gewekte onrust, doordat sommigen weigeren mede te zingen, anderen de bijeenkomst verlaten, weer anderen zelfs het Avondmaal verzuimen en enkelen zelfs den band der kerk verbreken; wat wel zeer ernstige dingen zijn; maar dan moeten deze personen toch vóór alles zich-zelfen beproeven of ze dat doen om de eenig wettige reden, dat de kerk weigert voor den eisch van Gods Woord te buigen, wat ze niet kunnen bewijzen.

In enkele dezer brieven klinkt een toon van hooge en harde bitterheid; in andere beluisteren we een gevoelige teederheid. De eersten zou uw commissie willen vermanen om meer ootmoedig eigen meeningen te onderwerpen aan Gods Woord; de anderen zou ze willen smeeken om hun liefdevol zoeken van eenheid en vrede hierop te richten, dat onnoodig bezwaarden overtuigd worden, dat het zingen van met Schrift en belijdenis overeenstemmende gezangen staat in de vrijheid der kerken; en om van God te bidden, dat de door hen gevreesde gevaren worden afgewend.

De 24 geschreven stukken over deze zaak zijn in totaal door 196 belijdende leden van gereformeerde kerken ondertekend.

Nog zijn in handen uwer commissie gesteld 2 brieven van leden van onze kerken, die hun blijdschap uitspraken over de uitbreiding der gezangen en die begeerden, dat in hun kerk ruimer gebruik ervan werd gemaakt.

Nadat uw commissie van al deze stukken ernstig kennis genomen had, besloot ze aan uw vergadering te adviseeren uit te spreken: [volgt in art. 114].

N. DUURSEMA, *rapporteur*.

BIJLAGE XXIV.
Art. 121.

RAPPORT van de kerk van Brussel over den arbeid in Frankrijk aan de generale synode van de gereformeerde kerken te Amsterdam 1936 (agendum N 2).

Waar het Fransche spreekwoord „à bon entendeur demi-mot suffit” geenszins op de vorige synode onzer kerken van toepassing gebleken is, wil de kerkeraad van Brussel allereerst trachten u eenige voorstelling te geven van de uitgebreidheid van Brussels terrein en de omvangrijkheid van den arbeid, die daarop moet geschieden.

Het was de synode van Groningen 1927, die na Utrecht aan Brussel de verzorging van de verstrooiden in Frankrijk opdroeg en daarmee het ressort dezer kerk, dat al de helft van België besloeg, uitbreidde over Frankrijk.

Wat het werk van Brussel in België betreft kan dit al met dat van geen kerk in Nederland worden vergeleken. Slechts predikanten in België en Indië, die zulk een arbeid bij ervaring kennen, kunnen zich daarvan een denkbeeld vormen.

De kerk van Brussel kan met recht een gemeente van „verstrooiden” genoemd worden. Misschien niet in de beteekenis, waarin dit woord kerkelijk is geijkt en gebruikt wordt voor in het buitenland wonende gereformeerde Nederlanders, die den rijkdom van het gemeentelijk samenleven moeten missen, maar wel wat het verstrooid wonen aangaat. Daar zijn maar enkelen, die op Zondag te voet naar de kerk kunnen komen. En dan nog flinke afstanden moeten afleggen. Het overgrootste deel, dat regelmatig de kerkdiensten kan bijwonen, woont van 5 tot 15 K.M. van de kerk verwijderd. Zelfs 25 K.M. van Brussel woont een gezin, dat nooit wordt gemist. Andere op 60 en 120 K.M. van Brussel. Voor huisbezoek en ziekenbezoek gaan uren met reizen verloren, aangezien men de leden der kerk meest aan den omtrek of buiten de grenzen van de agglomeratie Brussel (met voorsteden) moet zoeken en dan in alle richtingen. Daarbij brengt de eenzaamheid van wonen en de eigenaardigheid van de gemeente zelf, die uit de meest heterogene bestanddeelen is samengesteld, een pastoralen arbeid mee, welke ver die van een normale gemeente in Nederland te boven gaat. Voor een enkele huiscatechisatie moet de predikant soms drie uur reizen. In ernstige ziektegevallen zijn, omdat de omgeving geen enkelen steun biedt, al zijn daar uren reizen aan verbonden, bijna dagelijks bezoeken noodig.

Bij Brussel met ruim 200 leden behoort nog Denderleeuw, waar ds Lauwers door zijn evangelisatiearbeid een kleine gemeente van 50 personen onder Gods zegen heeft bijeengebracht. Het ambtelijk werk wordt hier door ds Lauwers verricht, maar aan deze gezinnen op 25 K.M. van Brussel worden ook door ds Maaskant en den kerkeraad van Brussel regelmatig bezoeken gebracht, omdat ze leden van de kerk van Brussel zijn en daarom ook door Brussel moeten be-
arbeid worden.

De synode van Groningen nu heeft in 1927 de grenzen van deze kerk van Brussel uitgebreid tot die van Frankrijk.

Aanvankelijk scheen dit geen meerderen arbeid te zullen meebrengen, omdat de kerk van Utrecht geen enkel adres aan de kerk van Brussel overgeven kon, daar de kerken in Nederland op den oproep om adressen niet hadden gereageerd, hoewel toen toch reeds velen in Frankrijk woonden. Toen dan ook in Juli 1929 ds Maaskant als predikant te Brussel kwam, waren er maar enkelen van wier woonplaats in Frankrijk de kerkeraad van Brussel wist. Het waren 4 ongehuwde personen, waarvan 2 verpleegsters, die pas uit Brussel naar Versailles waren vertrokken en nog twee anderen, één te Roubaix en één te Parijs. Geen er van vertoefte op het oogenblik nog in Frankrijk.

Thans behooren in Frankrijk 220 personen tot de kerk van Brussel en vallen nog 30 anderen onder haar bearbeiding. Deze groep van 220 personen, verspreid over geheel Frankrijk, is door de kerk van Brussel in letterlijken zin op de vergeetelheid heroverd. Het geldt hier niet een normaal gegroeide gemeente, waarvan de attestaties en de berichten omtrent woonplaats regelmatig binnenkwamen. Veelmeer is het hier in omgekeerde volgorde toegegaan. De predikant „vond” de menschen, terwijl hij zijn arbeid in Frankrijk verrichtte. Op allerlei wijzen: door consulaat, mededeeling van Nederlanders in Frankrijk, overlijdensadvertentie's in Nederlandsche bladen werd de aanwezigheid van vele gezinnen en personen in Frankrijk „ontdekt”. En dan moest de kerkeraad van Brussel zich tot de betrokken kerkeraden in Nederland richten om de noodige inlichtingen omtrent het kerkelijk leven van deze gezinnen en personen te ontvangen. Eerst in de laatste jaren was verbetering in dit opzicht te constateeren, alhoewel nog steeds nieuwe „ontdekkingen” worden gedaan.

Het is een lange weg geweest, waaruit veel correspondentie en zelfs strijd met kerkeraden in Nederland voortvloeide om velen te doen begrijpen, dat juist zij, die in Frankrijk hun nieuwe woonplaats hadden gevonden, bijzondere verzorging behoeften. Men was veelmeer geneigd ze maar eenvoudig als vertrokken en verloren af te voeren van de ledenlijst. Prof. dr H. H. Kuyper heeft in *De Heraut* met nadruk erop gewezen, dat het voorbeeld van den Goeden Herder, die de negen en negentig alleen liet om het ééne te gaan zoeken een ander was. Zijn bijzondere roeping als raad van een gemeente in een vreemd land kennende heeft de kerkeraad van Brussel *alles* gedaan om de door moeilijke levensomstandigheden van de Nederlandsche schaapskooi losgeraakte broeders en zusters, die in het uitgestrekte, godsdienstlooze Frankrijk verstrooid wonen, met de kerk van Brussel te verbinden.

Het zij den kerkeraad vergund u een overzicht te geven van den tegenwoordigen stand van het werk in Frankrijk, dat in 1929 met de correspondentie met twee personen begon. (De andere twee kwamen meermalen in Brussel).

Daar zijn thans in Frankrijk 4 centra van arbeid aan te wijzen:

1° *Parijs* (310 K.M. van Brussel).

We willen bij de Fransche hoofdstad beginnen, ofschoon dit één onzer jongste groepen is.

Jarenlang waren den kerkeraad in Parijs nagenoeg geen adressen bekend van gereformeerde Nederlanders. Slechts één zuster woonde er in de wintermaanden, die getrouw de enkele diensten bijwoonde, die we in de jaren 1930—1933 in Parijs hielden, waarvan in het rapport aan de synode van Middelburg werd melding gemaakt.

Begin 1934 kwam hierin verandering. Verschillende jonge mensen vestigden zich in de hoofdstad. Ook kwamen enkele, reeds in Frankrijk verblijvende gezinnen, dichtbij (\pm 30 K.M.) Parijs wonen. Dit maakte het noodzakelijk te trachten op geregelde tijden de leden onzer kerk in een kerkdienst te vereenigen. Door de welwillendheid van ds Boegner, die reeds zijn mooie kerk in de rue Corambert in vorige jaren aan ons had afgestaan voor diensten op een dag in de week, kregen we op den Zondagmorgen beschikking over zijn oud kerkje in de rue Lekain of een vergaderzaal van de Union des Jeunes filles daarnaast. Hier zijn wij in April 1934 begonnen onze maandelijksche diensten te houden op den 3en Zondag van de maand. Het eerste jaar bleef het getal bezoekers van den kerkdienst beneden 20. Voorjaar 1935 kwamen nieuwe gezinnen zich in of buiten Parijs vestigen, zoodat het aantal allengs krom tot boven 40. In Maart 1936 achtten we den tijd gekomen om van maandelijksche tot wekelijksche diensten over te gaan. Wel is het getal kerkgangers daardoor verminderd (15—25), wat te verwachten was, omdat de 30 à 40 K.M. buiten Parijs wonende gezinnen, die bijna twee gulden per persoon aan reisgeld uitgeven moeten, niet elke week kunnen komen, maar daardoor is toch in kerkelijk en we gelooven ook in geestelijk opzicht een vooruitgang te boeken.

Behalve deze regelmatige kerkdiensten, waarin, bij afwezigheid van een predikant één der broeders een preek leest, mogen we ook niet de huissamenkomsten verzwijgen, die bij br Warmenhoven te Parijs gehouden, voor velen bij een dikwijls kort verblijf te Parijs tot grooten zegen zijn geweest. Het huis aan den boulevard Davout is om zijn gastvrijheid voor velen onvergetelijk geworden. Dit gezin, dat zich in Januari 1935 daar vestigde, is het eenige, dat we in Parijs hebben. De overige gereformeerde bevolking van de lichtstad bestaat uit jonge mensen, die meest om studieredenen in Frankrijk vertoeven. Hun verblijf is tijdelijk en hun aantal zeer ongelijk. In den omtrek van Parijs (30—50 K.M.) wonen nog enkele gezinnen, die min of meer regelmatig de diensten bijwonen.

2° *Yonne* (460 K.M. van Brussel).

Van den kring in het departement Yonne werd reeds vroeger gesproken in het vorige rapport. Het is een groep van 5 Zeeuwsche boeren rondom Villeneuve l'Archevêque op 150 K.M. van Parijs. Reeds in 1933 kwamen deze broeders en zusters op den Zondag samen, hoewel ze tot 12 K.M. uiteen wonen, om een preek te lezen. Eenmaal per maand kwam er de predikant. Dit is in deze drie jaren voortgezet. Wel kwam er eenige verandering. Twee gezinnen vertrokken weer naar Nederland, maar twee andere kwamen er bij door huwelijk van reeds daar verblijvende broeders. Op het oogenblik vertoeven daar 14 belijdende leden en 10 doopleden. Dit is ook het getal kerkbezoekers, omdat allen, zelfs de kleinsten, de diensten bijwonen.

Op 90 K.M. van dit centrum woont nog een gezin, dat op sommige tijden van

zijn belangstelling blijkt geeft en waarvan één of meer leden soms den afstand van 90 K.M. per fiets hebben afgelegd om met ons het Heilig Avondmaal mee te vieren.

3° *Normandië* (departement Eure, 470 K.M. van Brussel).

Reeds in 1930 hebben we getracht de zeer verspreid wonende gezinnen in samenkomst te vereenigen. Door vertrek werd het later weer onmogelijk. In den laatsten tijd hebben we dit weer regelmatig kunnen doen, ongeveer om de twee maanden. Deze gezinnen komen alleen bijeen als de predikant er is, omdat de afstanden te groot zijn. Maar dan komen ze ook van 15, 60 tot 100 K.M. toe om den dienst bij te wonen. Twee gezinnen er van kunnen iederen Zondag samenkomen om een leesdienst te houden. Het aantal bezoekers van de gezamenlijke bijeenkomsten varieert van 20 tot 30, die afkomstig zijn uit 5 of 6 gezinnen.

4° *Lille en omgeving* (130 K.M. van Brussel).

Dit is de jongste groep. Rondom Lille wonen 6 gezinnen. Ook weer met onderlinge afstanden van 10—25 K.M. Toch hebben we in het laatste jaar met 4 gezinnen regelmatig om de twee maanden samenkomsten gehad. Men komt hier ook geregeld samen op den Zondag om een preek te lezen.

Op 70 K.M. van Lille ligt Cambrai (150 K.M. van Brussel). Van hieruit worden nog 4 gezinnen bezocht, die ook weer van 10—60 K.M. uit elkander wonen, maar toch contact met elkander houden.

Behalve de bezoeken aan deze kringen gebracht: Parijs (12 ×), Yonne (12 ×), Normandië (6 ×), Lille (6 ×) worden jaarlijks nog tweemaal de gezinnen bezocht, die buiten deze kringen over geheel Frankrijk verspreid wonen. Teveel om te noemen. Ook de alleenwonende personen worden in hun eenzaamheid niet overgeslagen. Deze bezoeken nemen den meesten tijd en voeren den predikant naar alle windstreken van het uitgestrekte Frankrijk. Daar de woonplaatsen erg onvast zijn, is er bijna geen provincie, waar hij den voet niet heeft gezet en tot in de binnenlanden is doorgedrongen. Een zevental gezinnen woont zelfs op afstanden van 1000 K.M. van Brussel, ook soms weer met onderlinge afstanden van 200 tot 500 K.M. Het tweede bezoek aan deze gezinnen kon dit jaar wegens geldgebrek niet worden gebracht.

In het geheel worden 42 gezinnen en 20 afzonderlijke personen bezocht. Van deze 42 gezinnen zijn ongeveer 20 aan de bestaande kringen verbonden, terwijl de overige in de eenzaamheid van het uitgestrekte Frankrijk volkomen op zichzelf zijn aangewezen. Van de afzonderlijke personen wonen een 10-tal buiten gezins- en kringverband.

Het totaal aantal leden is 220, waarvan 84 belijdende leden.

Het Heilig Avondmaal wordt op de meeste plaatsen tweemaal, op enkele drie-maal per jaar gevierd.

De doop werd aan 19 kinderen bediend.

In het algemeen kunnen we niet anders dan een gunstig oordeel uitspreken over de geestelijke belangstelling van onze leden in Frankrijk. Daar is bij nagenoeg allen vaste wil om in het land, waar met God niet wordt gerekend, in de wegen des Heeren te wandelen. Het leven van vele gezinnen is voorbeeldig, terwijl ook de behoefte wordt gevoeld om de kinderen in de waarheden der Schrift te onderwijzen. Zeker zou het op sommige plaatsen beter kunnen zijn; de ouders kennen hun zwakheden wel en het is vooral voor jonge menschen, die alleen wonen, gevaarlijk, omdat ze zoo licht met hun omgeving worden mee-gevoerd, maar met dankbaarheid moet bij de bezoeken geconstateerd worden, dat ze de wereld niet lief gekregen hebben, maar in Gods kracht zich willen opmaken om voortaan, wat ze ook aftrekt, geestelijk zichzelf te blijven. Het is daarom steeds een genot, ondanks de groote en ongemakkelijke reizen, die er aan verbonden zijn, de verstrooide broeders en zusters in hun eenzaamheid te bezoeken.

Bijzondere aandacht wordt altijd aan de kinderen gewijd. Veel hangt voor het lot der kinderen af van de geestelijke kracht der ouders. Gaan dezen welbewust den weg in de Schrift gewezen, dan blijkt God ook in Frankrijk een God van trouw, die zijn genade ook aan de kinderen bewijst.

Aan het catechetisch onderwijs neemt, indien de werkzaamheden dit toelaten, het heele gezin deel. De ouders volgen met belangstelling de geestelijke ontwikkeling van hun kinderen. Zij luisteren toe in hoeverre hun arbeid in de maanden, dat de predikant niet kwam, vrucht gedragen heeft. Want zij zijn het, die